

Rezultati petog nacionalnog istraživanja zapošljivosti diplomiranih studenata i studentica (2023.):

Rad tijekom studija, mobilnost i plaće diplomiranih

Priredili: Teo Matković i Katarina Jaklin

agencija za znanost i visoko obrazovanje

agencija za znanost i visoko obrazovanje

Impressum

Rezultati petog nacionalnog istraživanja zapošljivosti diplomiranih studenata i studentica (2023.):
Rad tijekom studija, mobilnost i plaće diplomiranih

Nakladnik:

Agencija za znanost i visoko obrazovanje

Za nakladnika:

prof. dr. sc. Danijela Horvatek Tomić

Priredili:

dr. sc. Teo Matković, Katarina Jaklin
Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

Korektura:

Ivana Buršić

Recenzenti:

izv. prof. dr. sc. Katarina Pažur Aničić i dr. sc. Ana Tecilazić

Dizajn:

Prospekt d.o.o.

ISBN 978-953-7584-23-8

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice
u Zagrebu pod brojem 001268512.

Zagreb, 2025. godine

Sadržaj

Sažetak	5
1. Provedba, sadržaj i doseg istraživanja	8
1.1 Provedba istraživanja	8
1.2. Obuhvaćenost populacije i odaziv	10
1.3. Sudjelovanje visokih učilišta u istraživanju	11
1.4. Obrasci sudjelovanja s obzirom na razinu, vrstu i područje studija te vrstu visokih učilišta	12
Razina i vrsta studija.....	13
Područje znanosti.....	14
Vrsta visokih učilišta i pojedina sveučilišta.....	14
1.5. Zaključna razmatranja o obuhvatu istraživanja zapošljivosti.....	14
2. Zaposlenost prije diplome.....	16
2.1. Studij uz rad	17
Što, gdje i kako studiraju studenti – radnici?	18
Tko diplomira uz rad?	20
Iskustvo studija uz rad.....	20
Ključni ishodi diplomiranih studenata koji su studirali uz rad.....	22
2.2. Zaposlenost tijekom diplomskog studija	23
Tko radi tijekom diplomskog studija?.....	24
Kakvi su poslovi zaposlenih tijekom diplomskog studija?	26
3. Zapošljavanje nakon studija	30
3.1. Radni status u vrijeme istraživanja.....	30
3.2. Stopa zaposlenosti u vrijeme istraživanja	32
3.3. Stopa nezaposlenosti u vrijeme istraživanja.....	35
3.4. Dinamika nalaženja posla	36
3.5. Promjena i gubitak posla na početku karijere.....	42

4. Prostorna mobilnost diplomiranih studenata	44
4.1. Tokovi mobilnosti	46
4.2. Obrasci mobilnosti	50
4.3. Zaključno o prostornoj mobilnosti diplomiranih studenata	55
5. Primanja nedavno diplomiranih.....	56
5.1. Primanja s obzirom na vrstu i razinu programa, područje znanosti i učilišta.....	58
5.2. Primanja diplomiranih studenata po poljima znanosti.....	61
Sveučilišni diplomski studiji	61
Sveučilišni prijediplomski studiji.....	64
Stručni prijediplomski studiji.....	65
Stručni diplomski studiji.....	65
5.3. Karakteristike posla kao odrednice razine primanja	67
6. Pregled pokazatelja ključnih ishoda po područjima i poljima znanosti	71
6.1. Prirodne znanosti	74
6.2. Tehničke znanosti	76
6.3. Biomedicina i zdravstvo	78
6.4. Biotehničke znanosti	79
6.5. Društvene znanosti	80
6.6. Humanističke znanosti	81
6.7. Umjetničko područje	82
6.8. Interdisciplinarno područje znanosti	83
7. Usporedba ključnih pokazatelja za sudionike diplomirale 2020. i 2022. godine	84
7.1. Procjena promjene pokazatelja ključnih ishoda u učilištima koja su sudjelovala u oba istraživanja	85
7.2. Procjena promjene pokazatelja ključnih ishoda s obzirom na vrstu, razinu i područje studija, sveučilište i vrstu visokih učilišta.....	88
Vrsta i razina studija.....	88
Područja znanosti.....	91
Sveučilišta i vrste visokih učilišta.....	92
8. Literatura	96
Prilog 1. Upitnik.....	99
Prilog 2. Popis sveučilišta i sastavnica koje su sudjelovale u istraživanju s brojem sudionika koji su ispunili anketu	107

Sažetak

Ova publikacija predstavlja rezultate petog nacionalnog istraživanja o zapošljivosti studenata i studentica diplomiranih 2022. godine, prateći njihove sociodemografske karakteristike, radne ishode, prostornu mobilnost i profesionalni status godinu dana nakon završetka studija. Istraživanje obuhvaća diplomirane studente i studentice prijediplomskih i diplomskih studija (sveučilišnih i stručnih) te integriranih prijediplomskih i diplomskih studija. Kao takvo, ono omogućuje dublje razumijevanje obrazaca zapošljavanja diplomiranih u Hrvatskoj. Ovo istraživanje nudi važan doprinos strateškim inicijativama za unaprjeđenje zapošljivosti, prilagođavanje studijskih programa i podršku diplomiranima u prijelazu iz obrazovanja na tržište rada.

1. Provedba, sadržaj i doseg istraživanja

Istraživanje, provedeno od strane Agencije za znanost i visoko obrazovanje (AZVO) između studenog 2023. i siječnja 2024. godine, obuhvatilo je 21,2 % generacije diplomiranih 2022. godine, uključujući 6.532 studenta s 88 visokih učilišta u Hrvatskoj. Ovaj odaziv predstavlja najvišu razinu sudjelovanja od početka provedbe nacionalnog istraživanja zapošljivosti 2017. godine, uz značajno povećanje obuhvata i suglasnosti iz većeg broja visokih učilišta. Strukturno su i dalje nešto manje zastupljeni studenti stručnih studija, javnih veleučilišta i privatnih visokih učilišta, dok su najzastupljeniji studenti sveučilišnih diplomskih studija, manjih sveučilišta te studenti iz područja prirodnih i biotehničkih znanosti. Prostor prema daljnjem razvoju istraživanja vidi se prvenstveno u uključivanju preostalih učilišta, radu na povećanju odaziva te u korištenju nacionalnih evidencijskih sustava za kontaktiranje diplomiranih i praćenje njihovih temeljnih ishoda u realnom vremenu.

2. Zaposlenost prije diplome

Rezultati pokazuju da je 28,9 % diplomiranih započelo rad prije završetka studija, a od toga 12,4 % čak i prije samog upisa na studij, zadržavši isto radno mjesto tijekom cijelog studija i nakon diplome. Ovi studenti - radnici najčešće studiraju kao izvanredni studenti na stručnim, osobito diplomskim studijima te ih karakterizira nepovoljnija socioekonomska slika i slabiji prethodni školski uspjeh.

Studenti - radnici godinu nakon diplome imaju nižu stopu nezaposlenosti i stabilnije oblike zaposlenja kao što su ugovori na neodređeno te ostvaruju iznadprosječna primanja u usporedbi s kolegama koji nisu radili tijekom studija, što je i očekivano ukoliko su kontinuirano radili tijekom cijelog studija pa su tako već i odmakli u karijeri. To otvara pitanje koliko je studij unaprijedio njihovu radnu situaciju, povećao plaće ili omogućio napredovanje unutar organizacije. Iako studij često ocjenjuju korisnim za karijeru, studenti - radnici iskazuju nešto niže zadovoljstvo poslom što upućuje na potrebu za daljnjom analizom.

Poseban segment istraživanja analizira rad tijekom diplomskog studija. Naime, približno četvrtina prvostupnika koji su nastavili obrazovanje na diplomskoj razini bila je zaposlena tijekom tog diplomskog studija. Većina ovih poslova vezana je uz rad u struci i obuhvaća stabilne, često zadovoljavajuće uvjete rada, iako su nešto manje plaćeni nego kolege koji nisu nastavili studij. Za razliku od studenata koji su radili tijekom cijelog studija, među studentima diplomskih studija rad nije nužno povezan s egzistencijalnim razlozima, već uglavnom proizlazi iz sektorskih karijernih prilika i zahtjeva tržišta rada.

3. Zapošljavanje nakon studija

Prema istraživanju, stopa zaposlenosti diplomiranih visoka je – 85,7 % sudionika zaposleno je u vrijeme provedbe istraživanja. Većina diplomiranih (62,5 %) pronašla je posao unutar četiri mjeseca, a 71,7 % unutar šest mjeseci od diplomiranja. Nakon tog perioda dinamika traženja posla usporava se pa ukupno 87,4 % diplomiranih uspijeva pronaći posao unutar godine dana. U prosjeku, diplomski programi ostvaruju povoljniju dinamiku zapošljavanja u odnosu na prijediplomske, a izražene su i razlike u stopama zaposlenosti prema znanstvenim područjima. Studenti tehničkih i biomedicinskih znanosti postižu najviše stope zapošljavanja i najmanje poteškoće pri pronalasku posla, dok se studenti društvenih i humanističkih znanosti suočavaju s nešto duljim razdobljem traženja posla.

Analizirana je i promjena početka u prvim godinu dana karijere. U vrijeme istraživanja 26,7 % sudionika više ne radi na svojem prvom poslu, od čega je tri četvrtine našlo drugi posao do trenutka istraživanja, a jedna četvrtina nije. Gubitak i promjena posla češći su kod diplomiranih koji su radili izvan struke, pri čemu oni ujedno češće završavaju u nezaposlenosti ili nalaze kasniji posao izvan struke.

4. Prostorna mobilnost diplomiranih studenata

U ovogodišnjem istraživanju posebna pozornost posvećena je prostornoj mobilnosti diplomiranih s fokusom na promjene boravka tijekom i nakon studija.

Kod većine diplomiranih mobilnost je privremena – 68,8 % ostaje u regiji studija, dok ih više od četiri petine (81,8 %) ostaje u istoj regiji u kojoj su živjeli i prije studija. To ukazuje da studiranje izvan domicilne županije uglavnom ima privremeni karakter. Ipak, 18,2 % diplomiranih trajno mijenja regiju nakon studija, pri čemu 4,4 % odlazi u inozemstvo, a 13,8 % prelazi u druge dijelove Hrvatske, često u urbanije regije s većim brojem radnih prilika.

Analizirani su različiti obrasci mobilnosti, pri čemu su identificirane sljedeće grupe: najbrojniju skupinu, više od polovice populacije (57,7 %) čine diplomirani koji su ostali u svojoj domicilnoj regiji i za vrijeme studija i nakon studija. Slijede diplomirani koji su studirali izvan domicilne regije, ali su se nakon studija vratili, čineći petinu diplomiranih (21,3 %). Oko desetine studenata (11,1 %) ostaje u regiji u kojoj su studirali nakon završetka obrazovanja, dok 6,2 % njih nakon studiranja u domicilnoj regiji odlazi u drugu regiju.

5. Primanja nedavno diplomiranih

Prosječna mjesečna neto primanja među diplomiranim 2022. godine krajem 2023. godine iznosila su 1.114 EUR, pri čemu su za 80 % sudionika ona iznosila između 700 i 1600 EUR. Razina plaće značajno se razlikuje ovisno o vrsti studija, području znanosti i vrsti ugovora. Sveučilišni diplomski programi bilježe

viša početna primanja, dok osobe s diplomom stručnih prijediplomskih programa ostvaruju prosječno niža primanja. Diplome iz društvenih znanosti nose viša prosječna primanja od onih u biotehničkom, humanističkom, interdisciplinarnom ili umjetničkom polju, gdje su primanja niža za 127 do 199 EUR. Nasuprot tome, diplome iz tehničkih, biomedicinskih i zdravstvenih znanosti pokazuju prosječno viša primanja od 207 do 233 EUR u usporedbi s društvenim znanostima, što naglašava važnost pohađanog znanstvenog područja za ekonomske ishode diplomiranih. Detaljnija analiza primanja na razini polja znanosti i vrste studija ukazuje na značajne razlike među poljima pojedinih područja, naročito u tehničkim i biomedicinskim znanostima.

Vrsta ugovora znatno utječe na primanja: studenti zaposleni na određeno vrijeme imaju u prosjeku 124 EUR niža primanja u odnosu na stalno zaposlene, dok su primanja stažista u prosjeku niža za 283 EUR. Primanja su ujedno povezana i s radom u struci jer diplomirani zaposleni u svojoj struci obično ostvaruju viša primanja i sigurnije uvjete rada. Geografska raznolikost također igra važnu ulogu – Zagreb karakteriziraju najviša prosječna primanja, dok su primanja u Sjevernoj Hrvatskoj nešto niža.

6. Pregled pokazatelja ključnih ishoda po područjima i poljima znanosti

U nastavku studije usporedno su prikazane vrijednosti ostalih ključnih pokazatelja iskustva studija i ishoda na tržištu rada s obzirom na područje studija, a nakon toga prema poljima pojedinih područja. Ovdje je vidljiva značajna heterogenost između i unutar područja, sa specifičnim obrascima za studije iz pojedinih polja znanosti, većinom konzistentnima s onim utvrđenim u prethodnom istraživanju 2021. godine.

7. Usporedba ključnih pokazatelja za sudionike diplomirane 2020. i 2022.

Zaključno, analizirana je promjena ključnih pokazatelja u odnosu na prethodno istraživanje provedeno dvije godine ranije. U usporedbi s generacijom diplomiranih 2020., ključni pokazatelji brzine i sigurnosti zapošljavanja u kontekstu rekordno niske nezaposlenosti i rasta gospodarstva nešto su povoljniji u generaciji diplomiranih 2022. pa je stopa zaposlenosti porasla s 83,4 % na 86,5 %, brz dolazak do trajnog zaposlenja postao je češći (45,1 % naspram 33,5 %), kao i posao na neodređeno (56,5 % naspram 48,6 %). Međutim, uloga studija u zapošljavanju i međunarodna studijska mobilnost smanjile su se, vjerojatno kao posljedica studija tijekom pandemije COVIDA-19. Također, došlo je do smanjivanja učestalosti rada u struci (76,0 % naspram 69,3 %), novija generacija rjeđe iskazuje visoko zadovoljstvo poslom (25,4 % naspram 31,9 %), dok se procjena korisnosti studija i razina plaće nisu promijenile na razini statističke značajnosti. Radi usporedivosti rezultata, usporedba je učinjena tako da su uključena samo učilišta koja su sudjelovala u oba istraživanja, ali ovaj je postupak doveo do vrlo sličnih rezultata kao i jednostavna usporedba svih sudionika oba istraživanja.

Valja napomenuti da obrasci promjene nisu bili jednaki za sva područja znanosti, vrste i razine studija te visoka učilišta, što je istraženo u posljednjem dijelu poglavlja. Ishodi su u većoj mjeri poboljšani za sudionike s diplomom diplomskih studija kad je u pitanju dinamika i sigurnost zapošljavanja, ali je ujedno uočljiv trend pada udjela dobro plaćenih poslova i visokog zadovoljstva poslom kod sudionika koji su završili diplomski sveučilišni studij. Kad su u pitanju područja znanosti, u učilištima koja su konzistentno sudjelovala u istraživanju došlo je do relativnog poboljšanja ključnih pokazatelja za diplomirane društvenih i biotehničkih znanosti te njihova slabljenja u prirodnim i humanističkim znanostima.

1. Provedba, sadržaj i doseg istraživanja

Sukladno Preporuci Vijeća Europske unije o praćenju osoba s kvalifikacijom (2017/C 423/01), Agencija za znanost i visoko obrazovanje (AZVO) počevši od generacije koja je završila studij u ak. godini 2015/2016. provodi istraživanje u kojem se istražuje početak karijere recentno diplomiranih studenata. Od tada se takvo istraživanje provodi redovito u godišnjim ciklusima, pri čemu su krajem 2017., 2019., 2020., 2021. i 2023. provedena nacionalna istraživanja, a u 2018. i 2022. istraživanje u Hrvatskoj integrirano je u ambiciozniji okvir Eurograduate ankete.

Ova publikacija donosi uvide o generaciji koja je diplomirala tijekom 2022. godine prikupljene istraživanjem provedenim krajem 2023. godine, na temelju iskaza koje je većina sudionika dala nešto više od godine dana nakon što su stekli diplomu¹.

1.1. Provedba istraživanja

Počevši s 2016. godinom uspostavljen je proces u okviru kojeg se provodi istraživanje, a koji se sastoji od četiri koraka²:

1. **Prikupljanje kontakt-podataka i privola diplomiranih studenata/ica.** Samom anketnom istraživanju prethodi prikupljanje podataka o studentima/icama koji su završili prijediplomski sveučilišni ili stručni studij, diplomski sveučilišni ili specijalistički diplomski stručni studij te integrirani prijediplomski i diplomski studij na visokim učilištima u Republici Hrvatskoj tijekom prethodne godine. Istraživanje se temelji na individualnim privolama i kontakt-podacima dobivenim od samih sudionika/ca, prikupljenih tako što visoka učilišta netom diplomiranim studentima/icama omogućuju ispunjavanje standardnog obrasca pripremljenog od strane AZVO-a³. U obrazac se, uz iskaz o spremnosti na sudjelovanje u istraživanju, unose kontakt-podaci, datum diplome i temeljne informacije o završenom studiju⁴. Visoka učilišta periodički

¹ Sedam osmina (87,5 %) sudionika diplomiralo je između lipnja i listopada, a nešto više od polovice (52,2 %) tijekom rujna 2022. godine.

² Koraci su nešto drugačiji u godinama kad se provodi Eurograduate istraživanje. Tako su 2018. godine uz privole prikupljene pod (1), od učilišta i izravno traženi podaci o diplomiranim studentima iz vlastitih evidencija, a koji su pridruženi u uzorak (Rimac, 2020, str. 40–41).

³ AZVO je prvih nekoliko godina pripremao dopis za visoka učilišta s pozivom na suradnju u procesu prikupljanja podataka, a od 2019. se godine visoka učilišta u rujnu podsjeća na nastavak suradnje i provođenje istraživanja elektroničkom poštom, putem koordinатора visokih učilišta.

⁴ Ovime se izgledno i povećava odaziv. U Eurograduate pilot istraživanju procijenjeni odaziv sudionika koji su prethodno pružili svoj pristanak bio je desetak postotnih bodova viši nego za one kojima je poziv upućen na adresu iz baze (European Commission, 2020, str. 65)

šalju ove obrasce AZVO-u, gdje se prije provedbe godišnje ankete unose u bazu koja se kasnije koristi za pozivanje. Ovaj je pristup do sada bio nužan uslijed nepostojanja standardiziranog registra diplomiranih studenata/ica te neujednačenih praksi visokih učilišta u pohranjivanju trajnih kontakata studenata/ica koji su diplomirali (usp. Rimac, 2020, str. 40–41), ali će izgledno sazrijevanjem Informacijskog sustava evidencija u visokom obrazovanju (ISeVO) utemeljenog na Pravilniku o sadržaju i korištenju informacijskih sustava u visokom obrazovanju (NN 36/2023) u narednim godinama temeljem legitimnog interesa biti moguće izravno pozvati čitave kohorte diplomiranih u istraživanje.

2. **Kreiranje anketnog upitnika i njegova implementacija za online provedbu.** Na tragu iskustva ekstenzivnog inicijalnog istraživanja temeljenog na REFLEX/HEGESCO upitniku te Eurograduate pilota iz 2018. izrađenog sukladno zahtjevima Preporuke Vijeća o praćenju osoba s kvalifikacijom (European Commission, 2020), u nacionalnom se istraživanju naredne tri godine (2019. – 2021.) primjenjivao bitno kraći upitnik koji prikuplja osnovne podatke o socioekonomskom statusu sudionika/ica, pohađanom studiju i prelasku na tržište rada odnosno trenutnom poslu, većinom kroz pitanja utemeljena na instrumentima Eurograduate ankete. Nakon provedbe drugog vala Eurograduate ankete u 2022. godini, 2023. godine unutar nacionalnog istraživanja nastavljen je kontinuitet sadržaja anketa primijenjenih u razdoblju 2019. – 2021., ali uz unaprijeđenje toka/grananja i povećanje jasnoće čestica. U anketu su 2023. godine vraćena pitanja o pohađanju prakse i upisu izvanrednog studija, uključeno je zasebno pitanje o nastavku studiranja te je prilagođen skup pitanja o trenutnoj zaposlenosti tako da na njega mogu odgovarati svi sudionici. Također, sudionike koji su u vrijeme ankete bili nezaposleni ili kojima trenutni posao nije bio prvi posao nakon diplome pitalo se za temeljne informacije o njihovom prvom poslu. Uz to, u tekućoj se verziji nešto preciznije propituje vrsta ugovora i razina plaće, a uključena su i pitanja o mobilnosti, odnosno županiji/državi boravka prije i nakon studija. Upitnik ukupno sadrži 41 česticu niske kognitivne zahtjevnosti, od čega su pojedini sudionici ovisno o svom statusu i radnom iskustvu ispunjavali između 23 i 36 čestica.
3. **Provođenje anketnog ispitivanja među diplomiranim studentima/icama.** Implementacija ankete kroz modul za online ankete u okviru NISpVU2 sustava AZVO pokrenuta je 22. studenog 2023. godine slanjem individualizirane poveznice na web-anketu na e-mail adrese svih 18.898 diplomiranih studenata/ica koji su potpisali obrazac⁵ (od ukupno 30.875 diplomiranih u Republici Hrvatskoj u 2022. godini). Unutar dva tjedna participiralo je 2.558 (39 % od konačnog broja) sudionika te je 4. prosinca poslan prvi podsjetnik, temeljem kojeg je unutar tjedan dana ostvareno još 1.701 (26 %) odgovora. Naredni podsjetnici su poslani 11. prosinca (879 odgovora – 14 %) i 18. prosinca (639 – 9 %), a posljednji je upućen 8. siječnja, kojemu je zaključno s 15. siječnjem pristupilo 755 (12 %) sudionika. Time je ukupno u anketi sudjelovalo 6.532 diplomiranih studenata. U svakoj prigodi, velika većina odgovora prikupljena je unutar dva dana od slanja poziva ili podsjetnika (5.029 – 77 % svih odgovora). Valja naglasiti kako je u 2023. godini anketa provedena otprilike mjesec dana kasnije u odnosu na prethodno nacionalno istraživanje iz 2021. godine, koje je provedeno između 2. studenog i 22. prosinca (Matković, Jaklin, i ostali, 2023).

⁵ U slučaju nepostojanja ili neispravnosti e-mail adrese, potencijalni sudionici kontaktirani su telefonski kako bi ona bila ispravno unesena.

1.2. Obuhvaćenost populacije i odaziv

Unatoč tome što je unutar dvije godine broj studenata koji su stekli diplomu umanjen za gotovo 2,5 tisuće, od generacije koja je završila studij u 2022. godini iz 89 visokih učilišta (od ukupno 131) prikupljeno je 18.898 privola za sudjelovanje u istraživanju zapošljivosti, što predstavlja interes 61,2 % osoba od ukupno 30.875 koje su stekle diplomu te godine. Ovo predstavlja do sada najveći broj i obuhvat privola prikupljen u provođenju nacionalnog istraživanja zapošljivosti (vidi Tablicu 1.).

Tablica 1. Pokazatelji pristanaka i sudjelovanja u istraživanjima zapošljivosti 2017.-2021.

Godina istraživanja	Akademska ili kalendarska godina stjecanja diplome	Broj diplomiranih studenata/ica (DZS)	Pristanci (obraci)	Broj sudionika	Interes	Odaziv	Obuhvat
		(A)	(B)	(C)	(B/A)	(C/B)	(C/A)
2017.	2015./6.	32.895	12.759	5.493	38,8 %	43,0 %	16,7 %
2018.	2016./7.	33.004	22.868*	4.278	n/a	18,7 %	13,0 %
2020.	2018./9.	33.704	15.923	3.833	47,2 %	24,1 %	11,4 %
2021.	2020.	33.357	13.591	4.858	40,7 %	35,7 %	14,6 %
2022. **	2020./21.	33.415	n/a	4.989	n/a	n/a	14,9 %
2023.	2022.	30.875	18.898	6.532	61,2 %	34,6 %	21,2 %

Izvori: DZS, Podaci o interesu, pristupu, odustajanju i odazivu prikupljeni kroz tekuće istraživanje te publikacije ranijih istraživanja (Glunčić, 2022, str. 9; Pažur Aničić i ostali, 2018, str. 9-11; Rimac, 2020, str. 41; Rimac i ostali, 2024, str. 8,56)

Napomene: Eurograduate istraživanja označena su kurzivom. *Broj upućenih poziva u Eurograduate pilot-istraživanju uz suglasnosti uključuje i selektirani uzorak temeljen na kontaktima dostavljenim od strane visokih učilišta. **Učilišta su upućivala pozive populaciji diplomanata 2020/2021. Obuhvat populacije kroz Eurograduate 2022. odnosi se isključivo na kohortu 2020/2021. (godina dana nakon diplomiranja)

Temeljem upućenih poziva iz gore definiranog skupa, anketi je pristupilo ukupno 7.859 diplomiranih studenata/ica od čega je do sredine siječnja 2024. godine upitnik valjano ispunilo njih 6.532. To znači da je unatoč uvođenju dodatnih instrumenata i potencijalno osjetljivog pitanja o iznosu plaće, stopa odustajanja od ankete iznosila rekordno niskih 16,9 %. U prethodnoj, nešto kraćoj anketi iz 2021., od ankete je odustalo 18,0 %, dok je iz bitno opsežnije ankete 2017. te Eurograduate pilota iz 2018. odustalo po 23,7 % odnosno 24,6 % sudionika (European Commission, 2020, str. 59; Pažur Aničić i ostali, 2018, str. 11). U odnosu na čitav skup upućenih poziva, nakon četiri odaslane podsjetnika (jednog manje nego u istraživanju 2021.), realizirana stopa odaziva (udio uspješno završenih anketa naspram dobivenih suglasnosti) u istraživanju iz 2023. godine iznosila je 34,6 %. Drugim riječima, u istraživanju je uspješno sudjelovalo nešto više od trećine osoba koje su ispunile obrazac s privolom, što je neznatno manji odaziv pozvanih nego prethodne godine (35,7 %). S obzirom na puno veći udio populacije obuhvaćen pristancima nego u prethodnim godinama i u prosjeku nešto dulje vrijeme proteklo od diplome, zadržavanje stope odaziva nije loš ishod, ali valja imati na umu da će narednih godina u kontekstu saturacije prikupljenih

suglasnosti ili pozivanja čitavih populacija kroz evidenciju upravo visok odaziv pozvanih postati ključ ukupnog obuhvata populacije anketom. Ukupno gledano, bitno povećani interes uz smanjenu razinu odustajanja te neznatno manji odaziv doveo je do velikog povećanja obuhvata populacije između dva nacionalna istraživanja s jedne sedmine (14,6 %) generacije koja je diplomirala 2020. godine na više od petine (21,2 %) svih diplomanata iz 2022. godine. Ovo predstavlja daleko najvišu razinu sudjelovanja od kada se nacionalno istraživanje provodi te je u ovoj godini obuhvatom nadmašen i do sada rekordni obuhvat inicijalnog vala istraživanja iz 2017. godine (16,7 %).

1.3. Sudjelovanje visokih učilišta u istraživanju

U svakom od do sada provedenih istraživanja sudjelovala je većina visokih učilišta, odnosno njihovih sastavnica s pravnom osobnošću. Tako je u istraživanju iz 2017. sudjelovalo njih 83⁶, u 2020. godini 79, a u 2021. godini 89 visokih učilišta. U 2023. godini također su obrasci pristanka dobiveni iz 89 od ukupno 131 učilišta u kojima je prema podacima DZS-a u 2022. godini bilo diplomiranih studenata/ica.⁷ Iako se broj obuhvaćenih učilišta nije povećao unazad dvije godine, uvelike je povećana obuhvaćenost pristancima u visokim učilištima koja su sudjelovala. Dok je za istraživanje u 2021. u prosjeku dobivena suglasnost od 68,6 % diplomiranih studenata, za istraživanje 2023. godine sudjelujuća visoka učilišta u prosjeku su dostavila suglasnosti od 83,9 % diplomiranih. Pri tome je tek u šest učilišta pristanak dobiven od manje od trećine generacije, u njih 64 obuhvaćeno je 80 % ili više, a u 48 postignut je potpuni ili gotovo potpuni obuhvat (90 + %) diplomiranih pristancima.

Tablica 2. Obrasci sudjelovanja visokih učilišta u anketi 2021. i 2023. godine

Obrazac sudjelovanja	Broj učilišta	Broj diplomiranih (2022.)	Broj sudionika 2021.	Broj sudionika 2023.
Bez sudjelovanja 2021. ili 2023.	39	6.941	0	0
Bez značajnije prisutnosti u 2021. i 2023.	9	627	46	35
Sudjelovanje u 2021., nestanak učilišta iz ankete u 2023. (ili pad ispod 10 sudionika)	9	1.152	338	12
Nisu sudjelovali ili bez značajnije prisutnosti u 2021., pojava s više od 10 sudionika u 2023.	19	5.757	22	1.110
Kontinuirano sudjelovanje	55	12.941	4.130	4.156
Sudjelovali u 2021., značajno povećanje sudjelovanja u 2023. godini (x2, na 100 +)	6	3.457	321	1.219
Ukupno	137	30.875	4.857	6.532

⁶ U izvornoj publikaciji zasebno su prikazivani odjeli integriranih Sveučilišta u Zadru i Dubrovniku (Pažur Aničić i ostali, 2018, str. 46–48) pa je tako navedeno 109 entiteta.

⁷ Prema statističkim izvješćima DZS, osam visokih učilišta (odnosno sastavnica s pravnom osobnošću) u kojima je bilo diplomiranih 2020. godine nisu bilježila niti jednu diplomu 2022. godine, dok je u 2022. godini identificirano deset visokih učilišta koja nisu imala diplomiranih u 2020. godini. U nekoliko se instanci ovo odnosi na privatna visoka učilišta koja su se osnovala ili prestala djelovati, no većinom je u pitanju promjena afilijacije iz visoke škole u veleučilište (a koja je prethodilo Zakonu o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti iz 2022. godine) ili veleučilišta u sveučilište, integracije visokog učilišta u novoosnovano ili postojeće sveučilište te osnivanje novih sastavnica. Za potrebe analiza u ovoj studiji i poglavlju entiteti za koje je bilo moguće identificirati kontinuitet prikazani su kao isto visoko učilište.

Kad je posrijedi ostvareno sudjelovanje, iz Tablice 2. vidljivo je kako je, u odnosu na prethodno nacionalno istraživanje, devet učilišta prestalo sudjelovati, u devet je sudjelovanje ostalo marginalno, a u 39 kontinuirano nije ostvareno. Također, većina sudionika došla je iz 55 učilišta postojano prisutnih u oba istraživanja. Međutim, značajan je napredak evidentan u tome što je u 2023. godini ostvareno značajno sudjelovanje čak 19 visokih učilišta, koja u 2021. nisu sudjelovala ili su sudjelovala s manje od 10 sudionika, a koja su ovogodišnjem istraživanju doprinijela s 1.100 sudionika. Nadalje, u još šest učilišta uvelike je povećan broj sudionika, što je zajedno rezultiralo značajno većim ukupnim brojem sudionika u tekućem istraživanju.

Također, ove je godine u istraživanju sudjelovao veći broj većih učilišta tako da je u istraživanju izostao značajniji odaziv iz 57 učilišta koja obuhvaćaju tek 28,2 % populacije diplomiranih studenata, dok je u 2021. to bio slučaj s 59 učilišta na kojima je diplomirala trećina (34,0 %) generacije. I dalje u 2023. godini nije sudjelovalo 9 učilišta s preko 300 diplomiranih u godini te 11 s između 100 i 300 diplomiranih, a čije bi diplomirane valjalo uključiti u narednim anketama.

1.4. Obrasci sudjelovanja s obzirom na razinu, vrstu i područje studija te vrstu visokih učilišta

Prije analiza rezultata važno je utvrditi doseg istraživanja, odnosno obrasce sudjelovanja s obzirom na razinu, vrstu i područje studija, vrstu učilišta i pojedina sveučilišta. Ovdje nam je namjera utvrditi podzastupljenost odnosno nadzastupljenost diplomiranih iz različitih vrsta programa i učilišta među sudionicima/icama istraživanja u odnosu na populaciju. Ukoliko su izražene, ove pojave mogu voditi pristranosti populacijskih, sektorskih ili institucionalnih procjena te je stoga bitno osvijestiti ih unutar uvodnog poglavlja.

Tablica 3. *Populacija, broj sudionika i obuhvaćenost populacije istraživanjem s obzirom na vrstu, razinu, područje studija i vrstu visokog učilišta. Ankete iz 2023. i 2021. godine*

Ukupno	Diplomirali 2022.	Broj sudionika 2023.	Obuhvat (2023.)	Obuhvat (2021.)
Vrsta i razina programa				
Stručni prijediplomski studij	6.680	1111	16,6 %	10,0 %
Stručni diplomski studij	2.464	386	15,7 %	14,6 %
Sveučilišni prijediplomski studij	9.346	1974	21,1 %	15,4 %
Sveučilišni diplomski studij	9.209	2468	26,8 %	16,0 %
Integrirani sveučilišni studij	3.160	593	18,8 %	18,6 %
Ukupno	3.0875	6.532	21,2 %	14,6 %

Područje znanosti**				
Prirodne znanosti	1.337	398	29,8 %	31,8 %
Tehničke znanosti	8.004	1654	20,7 %	16,0 %
Biomedicina i zdravstvo	3.905	879	22,5 %	14,7 %
Biotehničke znanosti	1.596	479	30,0 %	19,5 %
Društvene znanosti	12.947	2452*	18,9 %	10,7 %
Humanističke znanosti	1.746	382	21,9 %	17,3 %
Umjetničko područje	714	141	19,7 %	8,8 %
Interdisciplinarna područja	626	147*	23,5 %	17,2 %
Sveučilište ili vrsta učilišta				
Sveučilište u Zagrebu	11.346	2.283	20,1 %	16,6 %
Sveučilište u Splitu	3.429	728	21,2 %	14,1 %
Sveučilište u Osijeku	3.204	752	23,5 %	15,1 %
Sveučilište u Rijeci	2.813	851	30,3 %	15,4 %
Sveučilište u Zadru	910	301	33,1 %	32,9 %
Sveučilište Sjever	886	302	34,1 %	11,7 %
Sveučilište u Puli	601	242	40,3 %	
Druga javna sveučilišta	1.171	320	27,3 %	
Javno veleučilište ili visoka škola	3.360	439	13,1 %	8,2 %
Privatno visoko učilište	3.155	314	10,0 %	9,5 %

Izvor: Za populaciju diplomiranih: AZVO statistika temeljem podataka DZS-a: Statistike do 2022. godine. Za 2023. godinu rezultati istraživanja, a za 2021. godinu (Matković, Jaklin, i ostali, 2023)

*U obradama podataka AZVO statistika za populaciju s obzirom na područje znanosti značajan broj studija iz područja kulturologije, geografije, ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te učiteljski studij nisu ažurirani kao interdisciplinarna područja znanosti sukladno trenutnom upisniku studijskih programa. Stoga je radi povećanja sumjerljivosti unutar ove tablice 536 sudionika koji su završili programe iz polja obrazovnih znanosti, a koji su sudjelovali u istraživanju grupirani u društvene znanosti (gdje su ti programi prethodno bili kategorizirani).

** Kod diploma dvopredmetnih studija prikazano je samo područje prvog programa.

Razina i vrsta studija

Prva je dimenzija s obzirom na koju će se razmatrati odaziv razina i vrsta studija (Tablica 3., gornji redci). U 2023. godini istraživanjem je obuhvaćen značajno manji udio diplomiranih studenata/ica stručnog prijediplomskog studija (16,6 %) te stručnog diplomskog studija (15,7 %), dok su nešto zastupljeniji diplomirani studenti/ice sveučilišnog diplomskog studija, gdje je obuhvaćeno više od četvrtine kohorte diplomiranih (26,8 %). Slično kao i u prethodnom istraživanju iz 2021. godine, razlike u obuhvaćenosti prema kriteriju razine i vrste studija umjerene su, iako ne prema identičnim obrascima. Povećanju

obuhvaćenosti između dva istraživanja najviše je doprinijela veća zastupljenost sveučilišnih diplomskih studija u odnosu na prethodno istraživanje, dok kod stručnih diplomskih studija i integriranih sveučilišnih studija nije došlo do povećanja sudjelovanja.

Područje znanosti

S obzirom na kriterij područja znanosti također su vidljive umjerene razlike u obuhvatu. Najviša je obuhvaćenost diplomiranih iz područja prirodnih i biotehničkih znanosti od oko 30 %, dok je u ostalim područjima razmjerno slična, između 19 i 24 %. U pitanju je značajno uravnoteženiji obrazac odaziva prema područjima nego u prethodnom nacionalnom istraživanju iz 2021. godine, pri čemu je u aktualnom ciklusu izrazito povećan obuhvat biomedicinskih i društvenih znanosti te umjetničkog područja.

Vrsta visokih učilišta i pojedina sveučilišta

Završni pregled obuhvata odnosi se na obrasce sudjelovanja visokih učilišta. Iako ni u jednoj od skupina nije došlo do smanjenja obuhvaćenosti, ove se godine učilišta prema ovom kriteriju može grupirati u tri skupine.

Najniži je obuhvat (bez veće promjene u odnosu na prethodno istraživanje) uočen kod privatnih visokih učilišta iz kojih je sudjelovao tek svaki deseti diplomirani. Slika je, unatoč određenom poboljšanju, slična i u javnim veleučilištima (13,1 %). Obuhvat diplomiranih istraživanjem povoljniji je u svim javno financiranim sveučilištima, pri čemu su veća sveučilišta u Splitu, Osijeku i Zagrebu blizu prosječnom obuhvatu (20,1 - 23,5 %). Sveučilišta u Splitu i Osijeku udjelom diplomanata koji su sudjelovali u istraživanju prestigla su Sveučilište u Zagrebu, koje je sada blago podreprezentirano u realiziranom uzorku, unatoč tome što s obzirom na svoju veličinu u istraživanju još uvijek sudjeluje s daleko najvećim brojem sudionika/ica. U manjim je sveučilištima obuhvaćenost diplomiranih istraživanjem viša (27,3 - 40,3 %) te nadilazi 30 % kod Sveučilišta Sjever, u Rijeci, Puli i Zadru. Među navedenima, uz izuzetak postojano zastupljenog Zadra, u svima je obuhvat od prethodnog istraživanja snažno povećan.

1.5. Zaključna razmatranja o obuhvatu istraživanja zapošljivosti

I u kontekstu smanjivanja broja diplomiranih u tekućem je ciklusu anketnog praćenja njihove zapošljivosti postignuto rekordno sudjelovanje i obuhvaćenost istraživanjem (21,2 % generacije). Za ovo su prvenstveno zaslužni bitno povećana obuhvaćenost pristancima u visokim učilištima koja su sudjelovala te povećana zastupljenost većih učilišta među ustanovama koje su sudjelovale.

I ove su godine prema sva tri promatrana kriterija utvrđene određene razlike u realiziranom obuhvatu, pri čemu su se obrasci donekle promijenili u odnosu na prethodno nacionalno istraživanje. U odnosu na strukturu populacije nešto su manje zastupljeni diplomirani studenti/ice stručnih studija, javnih veleučilišta i privatnih visokih učilišta, dok su najzastupljeniji diplomirani sa sveučilišnih diplomskih studija, manjih sveučilišta te prirodnih i biotehničkih znanosti. Iako je broj sudionika/ica u svakoj od

ovdje prikazanih skupina dostatan za izradu relativno pouzdanih procjena za istu, odnosno izradu usporedbi između njih, populacijske su procjene na temelju neutuženih podataka pristrane, odnosno pod utjecajem realiziranog uzorka.

Ove promjene imaju važne implikacije na utvrđivanje trendova u rezultatima kroz vrijeme. S obzirom na određene promjene u skupu učilišta koji je sudjelovao u istraživanju, a time i obuhvata na razini vrste i područja studija, izravne usporedbe rezultata ankete kroz godine na razini višoj od pojedine institucije ne predstavljaju valjani postupak. Na razini područja, sveučilišta ili vrste studija utvrđivanje eventualnih promjena u odnosu na ranije godine zahtijeva usporedbu identičnog skupa ustanova – što će i biti predmet zasebne analize ovog izvještaja.

Ključ veće i uravnoteženije obuhvaćenosti populacije prvenstveno leži u povećanju broja učilišta koja sudjeluju. Veće sudjelovanje ustanova vodi većoj reprezentativnosti uvida i pouzdanosti procjena na razini ustanova, polja i programa. Perspektive daljnjeg povećanja nalaze se u 28 % diplomiranih čija učilišta ni ove godine nisu prikupljala suglasnosti, 31 % diplomiranih u sudjelujućim ustanovama od kojih nije prikupljena suglasnost te 65 % suglasnosti koje nisu rezultirale sudjelovanjem. Ukoliko bi se širenjem dobrih praksi doseglo učilišta koja su pohađala 90% diplomiranih, u njima kroz suglasnosti uključilo 90 % diplomiranih te unaprijedilo odaziv na 40 %, obuhvaćenost bi u narednim godinama mogla porasti do trećine diplomiranih. Sličan bi se ishod mogao postići legitimnim korištenjem kontakt- podataka koji se pohranjuju u Informacijski sustav evidencija u visokom obrazovanju (ISeVO)⁸, potencijalno već od istraživanja u 2025. godini.

⁸ ISeVO također će omogućiti administrativno populacijsko praćenje zapošljivosti diplomiranih u zemlji (ali ne i inozemstvu) spajanjem podataka s drugim evidencijama, što će umanjiti relevantnost anketa diplomiranih studenata kao izvora podataka o dinamici i sektoru zapošljavanja, nezaposlenosti i plaćama.

2. Zaposlenost prije diplome

Za značajan broj diplomiranih studenata/ica radna karijera počela je tijekom ili još prije upisa studija. Eurostudent istraživanja postojano ukazuju na velik udio studenata koji radi tijekom semestra. U Hrvatskoj je taj udio između istraživanja 2016. i 2022. godine povećan sa 41 % na 52 % (Mandl & Menz, 2024), pri čemu je 34 % sudionika radilo tijekom čitavog semestra, a gotovo petina (19 % sudionika, odnosno 37 % od svih koji rade) samoidentificirala se prvenstveno kao radnici, a ne studenti. U Hrvatskoj se 8 % studenata prijediplomskih sveučilišnih studija, 13 % diplomskih sveučilišnih studija te čak 40 % studenata specijalističkih stručnih studija prvenstveno odredilo kao zaposleno (Rimac i ostali, 2019). Iako ti nalazi zastupljenost ovakvog rada Hrvatsku još uvijek pozicioniraju ispod europskog prosjeka, ova skupina svakako zaslužuje zasebnu analizu i u svjetlu spoznaja o njihovom radnom opterećenju, iskustvu studija, deprivilegiranom socijalnom zaleđu i učestalosti rada u struci (za Hrvatsku Farnell i ostali, 2011; za Eurograduate 6 Masevičūtė i ostali, 2018).

Dizajn ankete provedene u 2023. godini omogućio je praćenje radnog angažmana sudionika koji trenutno studiraju na diplomskom studiju, kao i raspoznavanje sudionika/ica koji su trajno studirali uz rad, odnosno koji su čitavo vrijeme studija bili zaposleni. Ovo pak omogućava da po prvi puta precizno identificiramo i detaljnije istražimo skupinu i ishode radnika-studenata, kao i zastupljenost, karakteristike te poslove koje rade studenti diplomskog studija.

Kad je u pitanju zaposlenost čiji početak prethodi studiju, do sada je u nacionalnim istraživanjima već utvrđen značajan broj diplomiranih studenata zaposlenih u vrijeme završetka studija (Glunčić, 2022; Pažur Aničić i ostali, 2018). Nadalje, u komparativnom izvještaju pilotnog Eurograduate istraživanja u Hrvatskoj je među osobama diplomiranim 2016./17. godine utvrđeno kako je 28 % diplomiranih imalo iskustvo rada još prije upisa diplomskog studija, a 24 % prije upisa prijediplomskog studija (Meng i ostali, 2020). Također, zaposlenost prije upisa studija prepoznata je kao zastupljena pojava i u prvoj analizi administrativnih podataka o zaposlenosti diplomiranih studenata stručnih studija pri veleučilištima i visokim školama (Rimac & Ogresta, 2017). No, tek je u analizi prethodnog nacionalnog istraživanja diplomiranih studenata iz 2021. godine aproksimiran udjel diplomiranih studenata koji su u vrijeme ankete bili zaposleni na istom poslu kao i prije upisa studija na 7,1 % (Matković, Jaklin, i ostali, 2023).

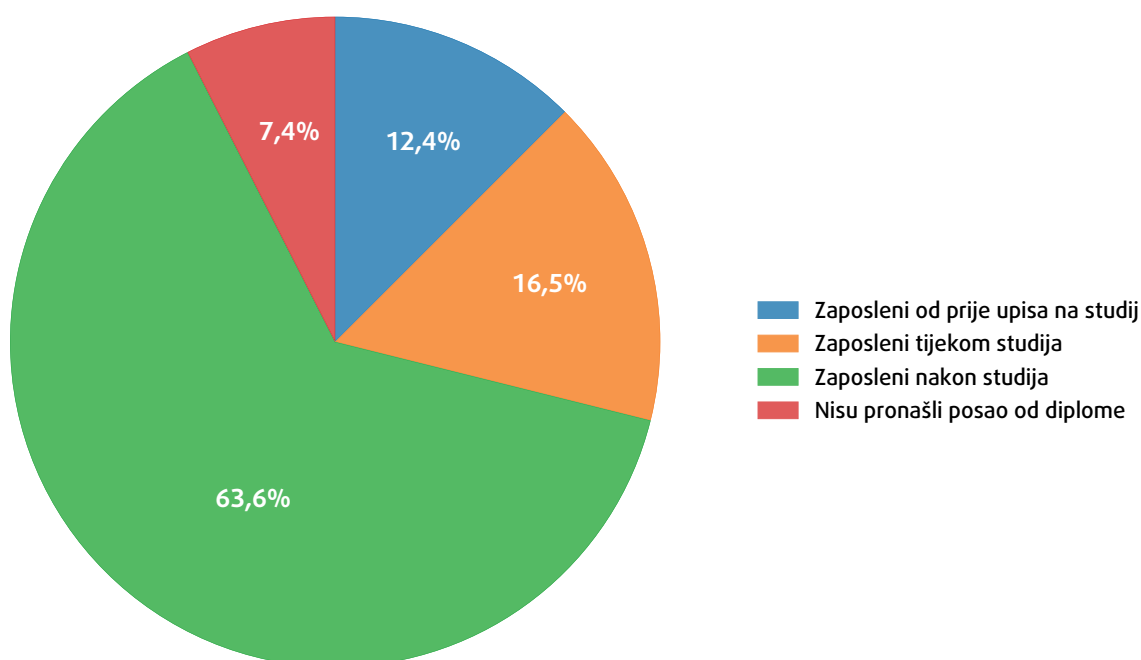
Prije daljnjih analiza važno je naglasiti kako svako razmatranje studentskog rada koje se temelji na retrospektivnim iskazima diplomanata nužno pruža pristranu sliku studentskog rada – bilo da promatramo skupinu koja je upisala studij zaposlena, ili koja je radila tijekom studija. Naime, anketa diplomiranih studenata obuhvaća samo osobe koje su uspješno završile studij, odnosno ne uključuje one koje su napustile studij bez diplome, a postoje snažne indicije kako studenti koji rade imaju bitno veću vjerojatnost odustajanja od studija⁹.

⁹ Tako u Eurostudent 8 istraživanju 14 % studenata koji rade više od 20 sati tjedno ozbiljno razmišlja o odustajanju od studija,

2.1. Studij uz rad

Za razliku od standardne karijerne sekvence koja podrazumijeva neprekinut slijed školovanja na razini srednjeg obrazovanja, studija (eventualno uz povremeni studentski rad) te zapošljavanja krajem ili nakon tog studija, sva dosadašnja nacionalna praćenja diplomiranih studenata ukazala su kako mnogi diplomirani prvi posao na kojem rade nakon diplome počinju raditi tijekom studija pa i prije nego su studij upisali. Ovom prilikom, među generacijom diplomiranom 2022. godine pokazalo se kako je to slučaj s 28,9 % sudionika, relativno blisko s 31 % dobivenih za generaciju 2015./6. i 23 % 2018./9. godine (Glunčić, 2022; Pažur Aničić i ostali, 2018). No, ovom studijom utvrđeno je kako je svaki osmi diplomirani student/ica bio zaposlen i prije studija, studirao uz rad te je ostao raditi na istom poslu barem do kraja studija (modri segment, Graf 1)¹⁰.

Graf 1. Diplomirani studenti s obzirom na vrijeme nalaženja prvog posla na kojem su radili nakon diplome (N = 4.563)

Napomena: Ne uključuje diplomirane prvostupnike koji su nastavili studij

Preračunato na populaciju od 30.875 diplomiranih studenata 2022. godine, to bi značilo da je više od 3.000 osoba završilo neku razinu studija, a da je pri tome cijelo vrijeme radilo na istom radnom mjestu na kojem su bili zaposleni i prije upisa. Ovo nije zanemariv udio i vrijedno je upoznati se поближе s ovom skupinom. U narednom dijelu poglavlja поближе ćemo istražiti gdje i kako studiraju ti studenti, tko čini ovu skupinu, po čemu se razlikuje njihovo iskustvo studiranja te kakvi su njihovi ishodi na tržištu rada.

naspram 10 % svih studenata (Mandl & Menz, 2024, str. 152), a dva ciklusa ranije 17 % hrvatskih studenata s poviješću prekida studija to pripisuju poslu (Masevičić i ostali, 2018, str. 53)

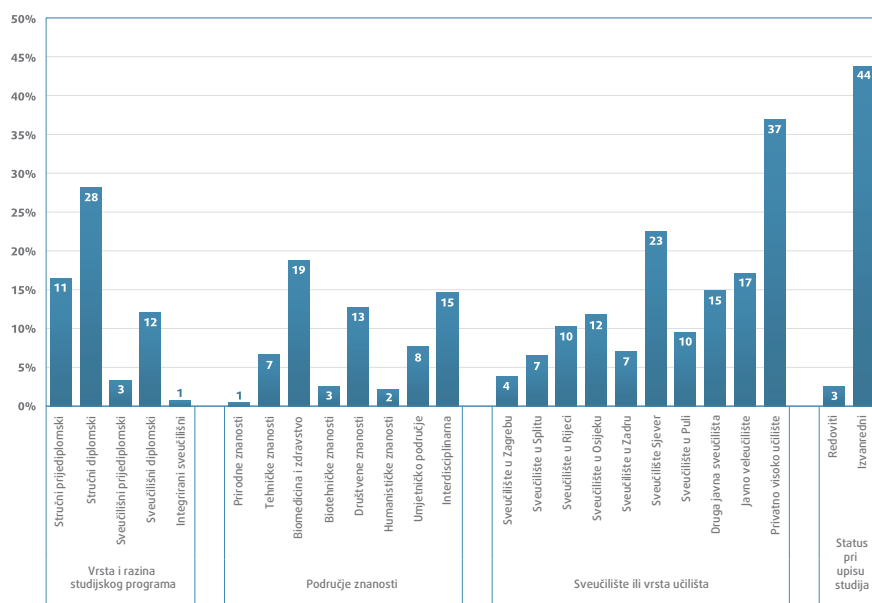
¹⁰ Udio se odnosi na studente koji nisu nastavili studirati na diplomskoj razini. Uzmu li se u obzir svi sudionici, udio takvih radnika-studenata je 10,1 %, što indicira da je ova pojava učestalija u „izlaznim“ razinama studija.

Što, gdje i kako studiraju studenti-radnici?

Udio radnika-studenata izuzetno se razlikuje s obzirom na vrstu, razinu i područje studija, statusu studiranja, a u određenoj mjeri i s obzirom na učilište (Graf 2.).

Očekivano, studenti-radnici bitno su zastupljeniji među osobama koje su završile stručne studije, naročito diplomske, gdje više od četvrtinu diploma stječu upravo takvi studenti. S druge strane, pojava je rijetka (1 - 3 %) među onima koji su završili prijediplomski ili integrirani sveučilišni studij. Dakle takve studije malo tko upisuje zaposlen i radi kroz čitav studij. Drugo, zastupljenost radnika-studenata bitno je veća na razini diplomskog studija, kako stručnog, tako i sveučilišnog, gdje je također svaki osmi diplomirani radio kroz čitav svoj studij. Ove su razlike konzistentne nalazima Eurostudent istraživanja (Rimac i ostali, 2019) te onima utvrđenim prethodne godine (Matković, Jaklin, i ostali, 2023, str. 58-59), ali uz bitno veći udio radnika-studenata među diplomiranim studentima diplomskih sveučilišnih studija. Razlike su velike i s obzirom na područja znanosti. Radnici-studenti prilično su zastupljeni u biomedicini i zdravstvu te interdisciplinarnim znanostima, a izuzetno rijetko u prirodnim, biotehničkim i humanističkim. Ovo je konzistentno prošlogodišnjim nalazima (Matković, Jaklin, i ostali, 2023, str. 58-59), te rezultatima ranijih Eurostudent istraživanja (Masevičiūtė i ostali, 2018, str. 15). Preciznije, posebno se ističu pojedina polja znanosti. Promatraju li se polja iz kojih je u istraživanju sudjelovalo više od 50 diplomanata, najveći je udio radnika-studenata diplomirao u temeljnim tehničkim znanostima (32 %) te u zdravstvu – i to isključivo u kliničkim medicinskim znanostima (30 %). Slijede pravo (20 %), ekonomija (18 %), obrazovne znanosti (18 %), grafička tehnologija (17 %) tehnologija prometa (14 %) te informacijske i komunikacijske znanosti (13 %), dok je u ostalim poljima udio radnika-studenata među diplomiranim manji od jedne desetine (npr. 8 % u računarstvu). Ovo je, po svemu sudeći, ishod dostupnih opcija (odnosno upisnih mjesta) za izvanredni status studiranja u pojedinim programima kao i regulacije rada u struci odnosno regulacije pojedinih profesija koje omogućuju rad u struci¹¹ tek nakon diplome.

Graf 2. Zastupljenost radnika-studenata među diplomiranim studentima različitih vrsta, razina i područja programa, visokih učilišta i s obzirom na status studiranja (N = 6.532 / 6.818)

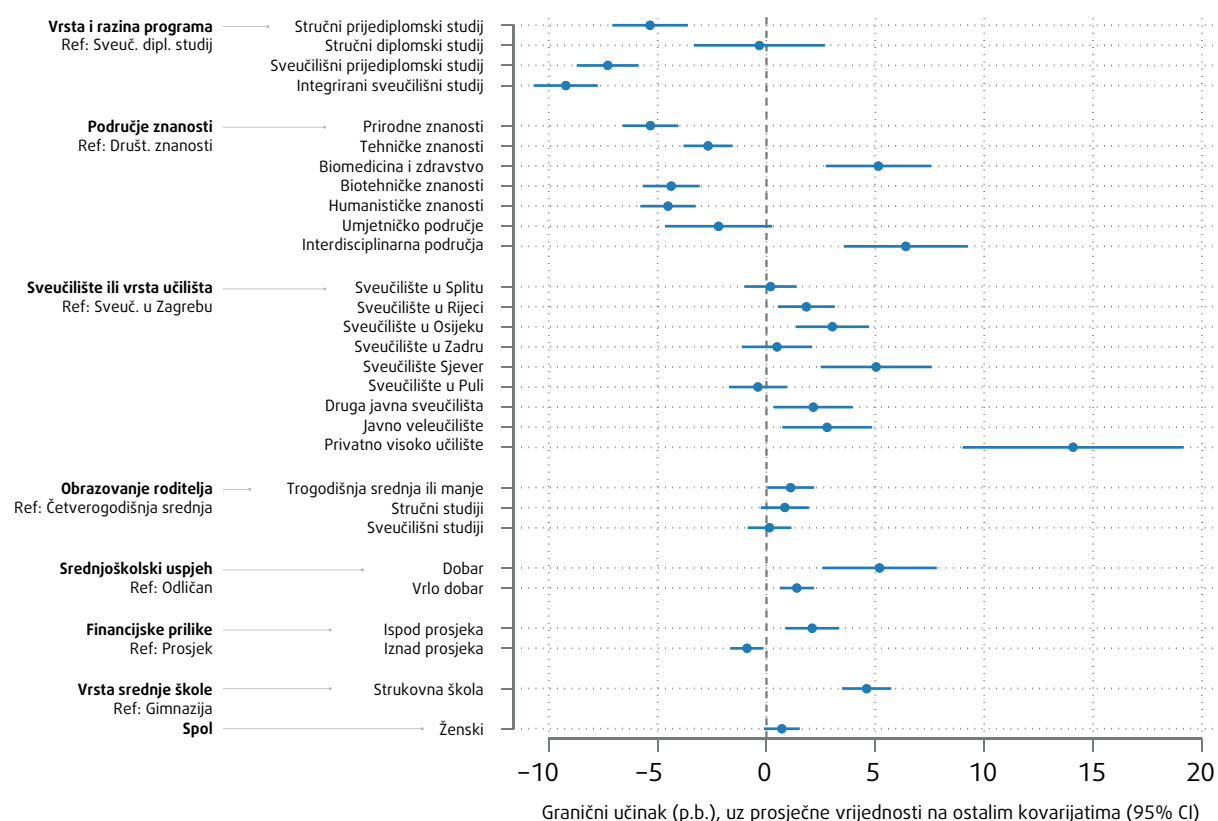

¹¹ Termin „rad u struci“ odnosi se na subjektivnu procjenu sudionika i sudionica istraživanja o tome rade li u struci za koju su studirali (vidi Prilog 1. Upitnik – pitanje b2_4).

Gledano po učilištima, vidljiva je vrlo mala zastupljenost radnika-studenata među sudionicima sa Sveučilišta u Zagrebu (unatoč najvitalnijem tržištu rada), a velika na Sveučilištu Sjever, javnim veleučilištima te naročito na privatnim visokim učilištima gdje više od trećine diplomiranih (većinom stručnih studija) čine studenti-radnici. Prikazani obrasci stabilni su i unutar multivarijatnog modela, odnosno moguće je zasebno izdvojiti granični učinak vrste i razine studija, područja te visokog učilišta (Graf 3.) sukladno navodima u prethodnim odlomcima.

Status izvanrednog studenta ključan je za razumijevanje rada kroz studij, čemu svjedoči i raniji naziv ovog modaliteta „studij uz rad“ (usp. primjer iz Rimac, 2021, str. 7). Gotovo polovica diplomiranih koji su upisali studij kao izvanredni studenti već su tada bili zaposleni, no treba istaknuti da kod nešto više od polovice izvorno izvanrednih studenata to nije bio slučaj, odnosno oni nisu studirali uz rad¹². Udio radnika-studenata među diplomiranimi koji su bili redoviti studenti izuzetno je nizak, u pitanju je tek svaki četrdeseti redoviti student (2,5 %), što je moguće ekstrapolirati kao više stotina osoba u generaciji koje su upisale studij kao redoviti studenti, no u nekom su obliku radile kroz čitavo trajanje studija te su uspješno diplomirale.

Graf 3. Granični učinci karakteristika studija, socioekonomskog zaleđa i prethodnog obrazovanja na bivanje u statusu radnika-studenta (N = 6.764)

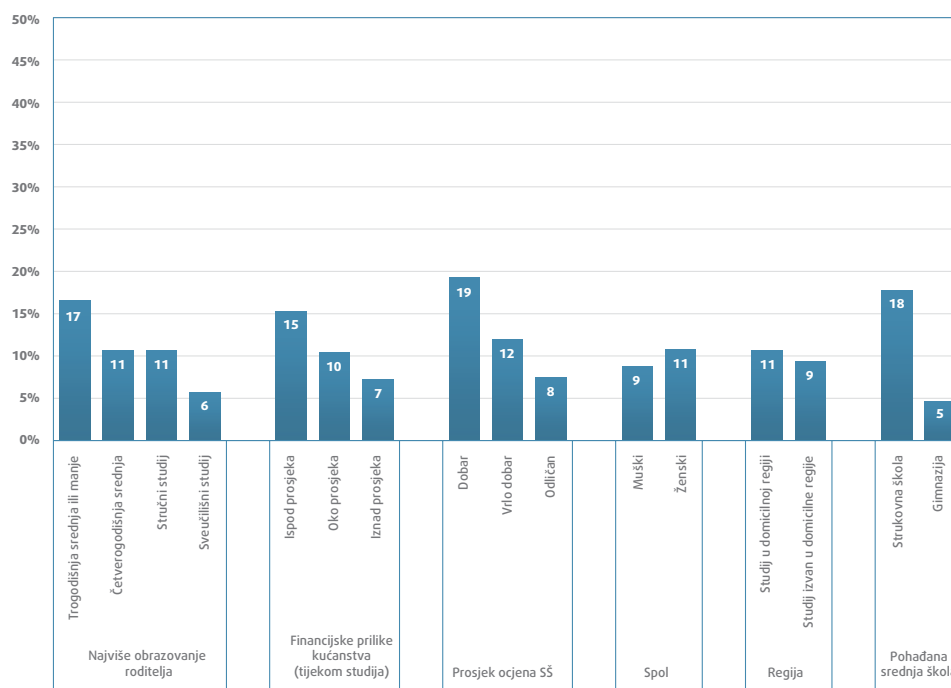

¹² Također, moguće je pretpostaviti kako je stopa odustajanja izvanrednih studenata koji nisu ciljano upisali izvanredni studij kao zaposleni, već iz nužde/nemogućnosti upisa redovnog studija, bila veća.

Tko diplomira uz rad?

Zastupljenost studenata - radnika bitno je veća među diplomiranim manje povoljnog socioekonomskog obiteljskog zaleđa, slabijeg školskog uspjeha i strukovnog srednjeg obrazovanja (koje je izgledno i omogućilo trajnije zapošljavanje prije upisa studija). Tako je radnika-studenata gotovo trostruko više među sudionicima čiji roditelji imaju trogodišnju srednju školu, nego među onima čiji roditelji imaju sveučilišni studij, dvostruko više među onima koji su svoje financijske prilike procijenili ispodprosječnim, nego među onima koji su ih ocijenili iznadprosječnim. Također, gotovo četiri puta je izglednije da je radnik-student prethodno završio strukovnu školu nego gimnaziju, a diplomirani studenti koji su u srednjoj školi imali dobar uspjeh imaju 2,6 puta veću vjerojatnost da su radnici-studenti, nego učenici odličnog uspjeha. Slični su obrasci utvrđeni i u Eurostudent istraživanjima za studente koji rade općenito struci (za Hrvatsku Farnell i ostali, 2011; za Eurograduate 6 Masevičiūtė i ostali, 2018). S druge strane, nismo utvrdili razlike u pojavnosti studija uz rad s obzirom na spol niti domicilnost regije studija.

Graf 4. Zastupljenost radnika - studenata među diplomiranim studentima s obzirom na socioekonomsko zaleđe, srednju školu, spol i domicilnost studiranja (N = 6.532)

U multivarijatnom modelu, koji kontrolira ostale osobne karakteristike i pohađanu vrstu studija (Graf 4.) izravan doprinos obrazovanja roditelja gubi se, a glavni prediktori studija uz rad su strukovna škola, slab (dobar) uspjeh u srednjoj školi te ispodprosječne financijske prilike.

Iskustvo studija uz rad

S obzirom na relativno visoku pojavnost i značajne razlike u profilu diplomanata koji su studirali uz rad, relevantno je istražiti razlikuje li se njihovo iskustvo i procjena završenog studija u odnosu na studente koji nisu radili kroz čitav studij.

Iznenadujuće, kad je u pitanju prosjek ocjena na studiju koji su sudionici iskazali, on se ne razlikuje između studenata-radnika i ostalih diplomiranih, čak i kad se uzmu u obzir karakteristike studija. Očekivano, primanje stipendije tijekom studija daleko je rjeđe (što je razumljivo s obzirom na uvjete dostupnih shema stipendiranja), kao što je i međunarodna mobilnost (Tablica 4). Razlika se dijelom može razumjeti u ključu područja, razine i vrste pohađanog studija, ali granični učinak koji se može pripisati statusu radnika-studenta i dalje je relativno visok.

Tablica 4. Usporedba iskustvo studija i procjene korisnosti studija radnika - studenata i ostalih diplomiranih

	Studirali uz rad	Ostali diplomirani studenti	Razlika ^a	Granični učinak ^b
Prosjek ocjena na studiju	4,03	4,02	0,01	0,00
Procjena korisnosti studija: Pronalazak posla	3,53	3,46	0,07	0,02
Procjena korisnosti studija: Nastavak obrazovanja	3,91	3,87	0,04	0,01
Procjena korisnosti studija: Izvršavanje postojećih radnih zadataka	3,72	3,48	0,23***	0,10
Procjena korisnosti studija: Daljnja karijera	3,87	3,68	0,19***	0,06
Primanje stipendije tijekom studija	17,3 %	53,0%	35,7 p. b.***	11,0 p. b.***
Međunarodna mobilnost tijekom studija	2,7 %	10,4%	7,7 p. b.***	6,0 p. b.***
SUDIONIKA	556	3.997		

Napomene: samo sudionici koji nisu nastavili studij. a Statistička značajnost opservirane razlike testirana t-testom i testom proporcija (postotci). b Granični učinak temeljen na modelima linearne i logističke regresije – procjena veze uzimajući u obzir razinu, vrstu i područje studija, način studiranja te vrstu učilišta. * $p < 0,05$ ** $p < 0,01$ *** $p < 0,001$

Kad je u pitanju procjena korisnosti studija, radnici-studenti ocjenjuju sve četiri dimenzije nešto povoljnije nego ostali, iako su samo u domeni izvršavanja radnih zadataka i daljnjoj karijeri razlike statistički značajne. Jedno bi tumačenje ovakve povoljnije procjene radnika-studenata bilo u tome da su odabrali studij upravo sukladan potrebama njihova posla. Međutim, kontrolirajući za razinu, vrstu i područje studija, status studiranja te vrstu učilišta niti jednoj od dimenzija procijenjeni granični učinak rada uz studij nije na razini statističke značajnosti. Ovdje se kao središnja medijacijska varijabla javlja izvanredni status studiranja – oni koji su završili studij od početka do kraja kao izvanredni studenti procjenjuju studij nešto korisnijim od drugih njima sličnih. Može se pretpostaviti kako ovo nije ishod veće kvalitete izvanrednog modaliteta studiranja, već toga da su pretežito oni koji su vidjeli korist od studija ustrajali do diplome, ali za potvrdu ove hipoteze bilo bi potrebno provesti do sada neizvršenu analizu studentskih karijera izvanrednih studenata.

U svakom slučaju, još jednom treba naglasiti da je u pitanju retrospektivna procjena iskustva onih studenata koji su uspjeli diplomirati kao radnici i da nalazi ne osporavaju utvrđene probleme studiranja za studente koji rade i za izvanredne studente (Puzić i ostali, 2021).

Ključni ishodi diplomiranih studenata koji su studirali uz rad

Promatramo li ključne ishode praćenja diplomiranih kojima se bavimo u ostatku ove studije, postoji šest pokazatelja na tržištu rada nakon studija u kojima je moguće napraviti smislenu usporedbu ishoda diplomiranih koji su studirali uz rad s ostalima¹³. Iako se njihov status od stjecanja diplome mogao promijeniti, studente koji su studirali uz rad karakterizira gotovo potpuna zaposlenost više od godine dana nakon diplome te gotovo potpuno odsustvo nezaposlenosti. Procijeni li se granični učinak za razinu, vrstu i područje studija, procijenjena razlika daleko je veća – studij uz rad koncentriran je u područjima i vrstama studija gdje se diplomirani inače suočavaju s većim poteškoćama u zapošljavanju. I kada su posrijedi vrsta ugovora i razina plaće, vidljiv je isti obrazac. Poslovi radnika-studenata nakon diplome puno su češće kroz ugovor na neodređeno i iznadprosječno plaćeni, posebno uspoređuju li se s ostalim diplomiranim sličnih studija, gdje procjena premije na plaću radnika-studenata iznosi gotovo 200 EUR (vidi Tablica 5).

Tablica 5. Usporedba ključnih ishoda radnika-studenata i ostalih diplomiranih

	Studirali uz rad	Ostali diplomirani studenti	Razlika	Granični učinak
Zaposlenost u vrijeme ankete	98,6 %	83,9 %	14,7 p. b.***	26,2 p. b.***
Nezaposlenost u vrijeme ankete	1,1 %	12,7 %	-11,6 p. b.***	-21,1 p. b.***
Posao u struci	72,9 %	76,4 %	-3,5 p. b.	-2,8 p. b.
Siguran posao na neodređeno	93,2 %	55,7 %	37,5 p. b.***	57,7 p. b.***
Visoko zadovoljstvo poslom	19,7 %	26,6 %	-6,9 p. b.***	-7,4 p. b.***
Iznadprosječna plaća	42,7 %	29,8 %	12,9 p. b.***	19,4 p. b.***
Prosječna neto mjesečna primanja (EUR)	1.244	1.114	130***	199***

Napomene: samo sudionici koji nisu nastavili studij. a Statistička značajnost opservirane razlike testirana t-testom i testom proporcija (postotci). b Granični učinak temeljen na modelima linearne i logističke regresije – procjena veze uzimajući u obzir razinu, vrstu i područje studija te vrstu učilišta. * $p < 0,05$ ** $p < 0,01$ *** $p < 0,001$

S druge strane, razlika u učestalosti rada u struci nepovoljna je, ali ispod razine statističke značajnosti – radnici-studenti nakon studija ne rade češće u struci od drugih diplomiranih. Također, utvrđeno je i nešto niže zadovoljstvo poslom ove skupine.

Zajedno s dva pokazatelja vezana uz studij koje smo prikazali u prethodnoj glavi (međunarodna mobilnost i procjena korisnosti studija), slika ključnih ishoda radnika-studenata ukazuje na njihove bitno povoljnije ishode u domenama zaposlenosti, nezaposlenosti, rada na neodređeno i (u nešto manjoj mjeri) plaće. S druge strane, nisu utvrđene razlike s obzirom na iskustvo studija ili rad u struci, dok su učestalost studijske mobilnosti i zadovoljstva poslom niži. Kod studenata-radnika koji ustraju do diplome ne možemo govoriti o posebno prekarnom položaju na tržištu rada, štoviše s obzirom na procijenjene granične učinke možemo govoriti o takvoj zaposlenosti kao standardu bez kojeg je u pojedinim poljima i vrstama studija teško uspješno započeti karijeru. To su posebno relevantni nalazi u svjetlu u pravilu manje

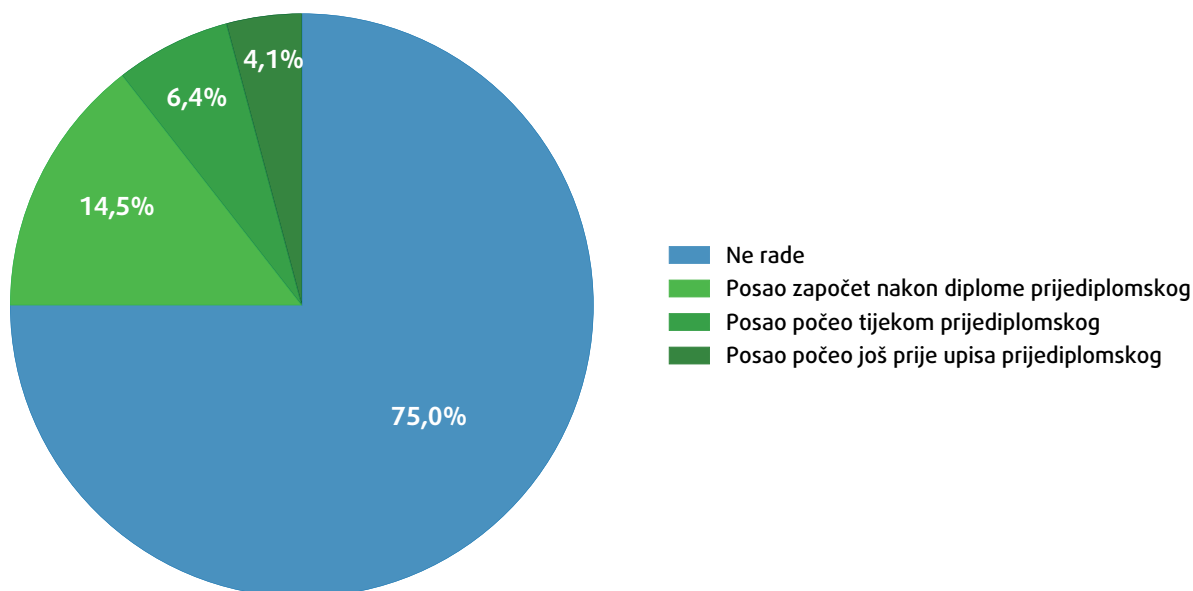
¹³ Ishodi nalaženja posla preko studija i brzo zapošljavanje nakon posla zadani su definicijom ove skupine tako da ih nije predmetno uspoređivati. Također, valja napomenuti kako se radi izdvajanja doprinosa studija ishodu, u ostatku ove publikacije radnici-studenti nisu uključivali u procjene ključnih ishoda za pokazatelje uloge studija u zapošljavanju, brzog dolaska do trajnog zaposlenja, rada u struci, sigurnog posla u struci i iznadprosječne plaće.

uspješnog i strukovno orijentiranog pred-tercijarnog obrazovanja, kao i nepovoljnijeg socioekonomskog statusa značajnog broja radnika-studenata. U pravilu ne možemo reći da tako stečene diplome manje vrijede. Međutim, za razumijevanje razlike u ishodima na tržištu rada važno je uzeti u obzir da se radnici-studenti i ostali diplomirani studenti nalaze u različitim fazama karijere i imaju uvelike različit staž na trenutnom radnom mjestu dok je medijalno trajanje posla studenta-radnika u vrijeme istraživanja 80 mjeseci, odnosno gotovo sedam godina, dok je kod ostalih tek 11 mjeseci. Stoga nije iznenađujuće da su poslovi u toj fazi karijere u pravilu na neodređeno i bolje plaćeni. Diplomirane koji su bili studenti-radnici u pravilu zatičemo nešto kasnije u karijeri pa i u tijeku života, tako da bi relevantnije pitanje za razmotriti bilo u kojoj je mjeri već zaposlenima studij unaprijedio situaciju i plaće te im omogućio napredovanje unutar organizacije ili posla. S obzirom na procjene korisnosti studija, ovaj bi odgovor mogao biti pozitivan, no tek bi detaljnije praćenje karijera ove skupine (po mogućnosti kroz administrativne podatke) moglo dati odgovor na ovo pitanje.

2.2. Zaposlenost tijekom diplomskog studija

Ishode diplomiranih prvostupnika koji su nastavili studirati u najvećem dijelu ove studije ne pratimo, s obzirom na to da se oni još nalaze u procesu inicijalnog visokog obrazovanja. Međutim, s obzirom na to da dizajn istraživanja postavlja pitanja o zaposlenosti svim diplomiranim studentima, moguće je razmotriti i karakteristike rada diplomiranih prvostupnika koji su u vrijeme istraživanja bili studenti diplomskog studija. Naime, od 1.867 diplomiranih prvostupnika obuhvaćenih u istraživanju koji su još studirali u vrijeme istraživanja, njih četvrtina, odnosno 467 bili su zaposleni. Ovdje treba napomenuti kako su u anketnom pitanju „Jeste li trenutno zaposleni?“ izrijekom bili isključeni manji povremeni studentski poslovi ¹⁴.

Graf 5. Zaposlenost studenata diplomskog studija s obzirom na vrijeme početka rada (N = 1.867)

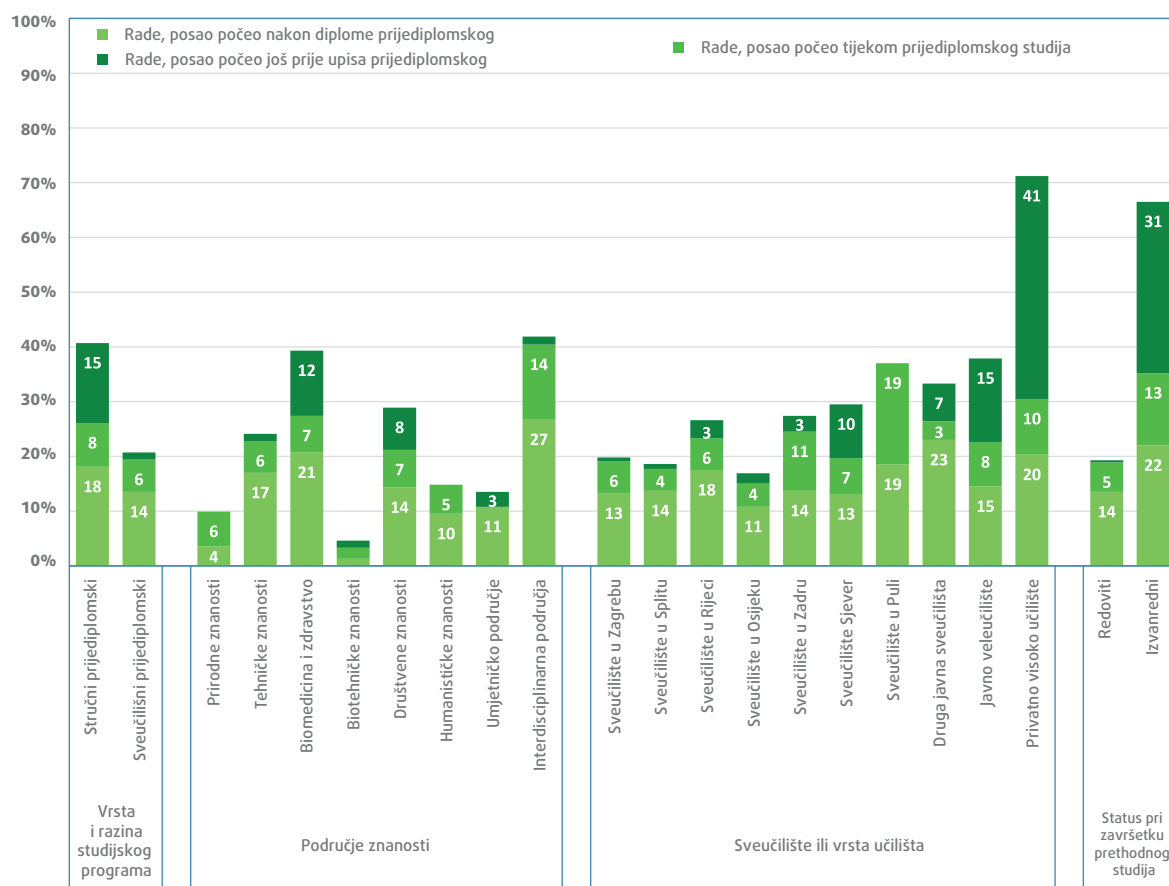

¹⁴ U tom ključu treba razumjeti veću učestalost rada dobivenu rezultatima 8. vala [Eurostudent istraživanja provedenog 2022. godine, u kojem je propitivano bilo kakvo iskustvo rada](#), a gdje je dvije trećine studenata diplomskog studija izjavila da je radila tijekom semestra (a njih 47 % kontinuirano kroz semestar).

Manjim dijelom su u pitanju radni angažmani koji su počeli još prije upisa prijediplomskog studija, za sličan dio taj je posao počeo tijekom prijediplomskog studija, dok je većina - njih 14,5 % posao koji rade tijekom diplomskog studija počela raditi nakon stjecanja posljednje diplome, dakle s kvalifikacijom prvostupnika (Graf 5). U nastavku ovog potpoglavlja razmotrit ćemo tko radi tijekom diplomskog studija i kakvi su poslovi u pitanju.

Tko radi tijekom diplomskog studija?

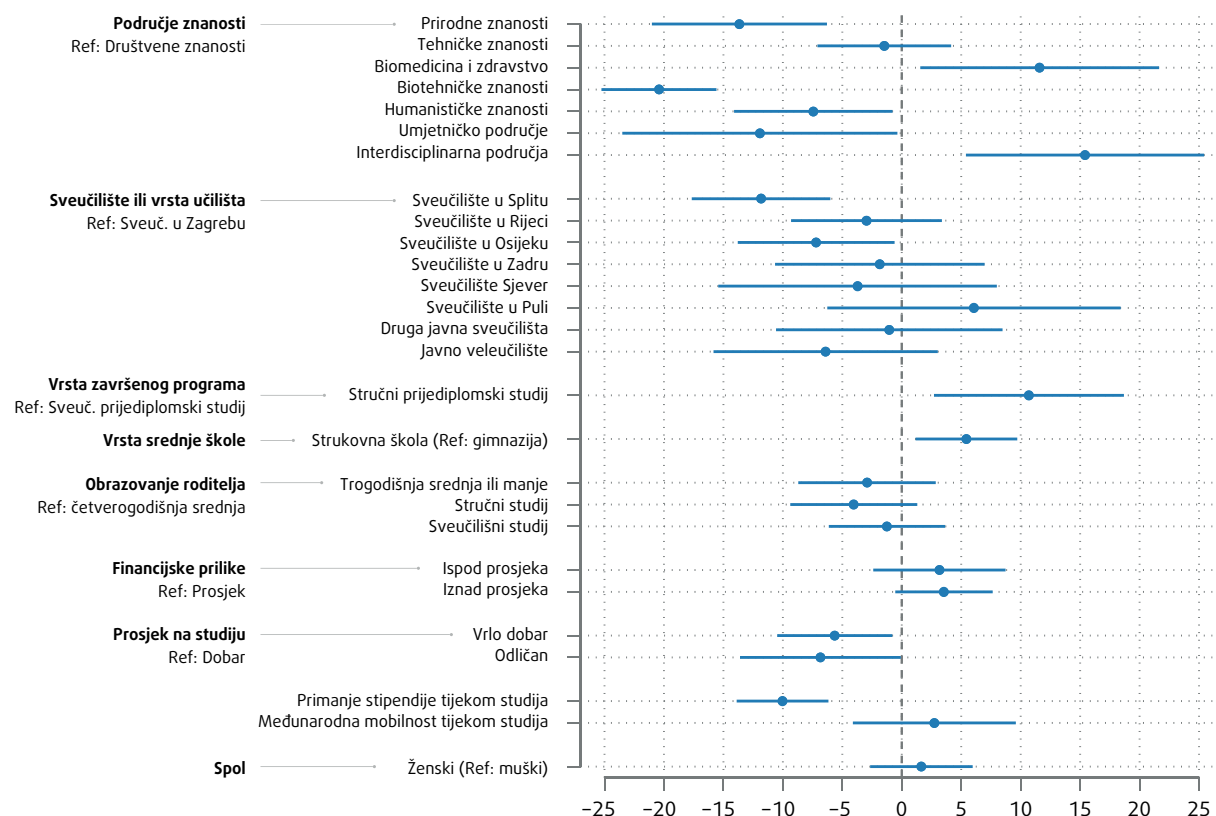
Graf 6. Zastupljenost rada tijekom diplomskog studija s obzirom na vrijeme početka zaposlenosti, prema vrsti, području i načinu završenog prijediplomskog studija te ustanovi stjecanja diplome (N = 1867 / 1999).

Prvo ćemo promatrati rad tijekom diplomskog studija kroz prizmu prethodnog studijskog iskustva, odnosno stečene kvalifikacije (Graf 6). Slično uvidima Eurostudent istraživanja (Masevičičiute i ostali, 2018), zaposlenost tijekom studija bitno je učestalija kod osoba koje su završile stručni prijediplomski studij, programe iz biomedicine i zdravstva te interdisciplinarnih područja, privatna visoka učilišta te kod osoba koje su studij završile kao izvanredni studenti. Ovaj obrazac relativno je sličan studentima-radnicima (usp. Graf 2.), ali s nešto manje izraženim razlikama. Razlikama najviše doprinosi segment poslova koji su počeli prije upisa prvog studija, dakle radnici-studenti, koji su koncentrirani među prvostupnicima stručnih studija, diplomiranim s privatnih učilišta, biomedicinskog i društvenog područja te među onima koji su prethodno bili izvanredni studenti. Udio studenata diplomskog studija koji je počeo raditi na prijediplomskom studiju prilično je sličan u većini područja i institucija, ali je veći kod diplomiranih koji su studirali u izvanrednom statusu. Kad su u pitanju poslovi započeti s diplomom

prve razine visokog obrazovanja, razlike su dominantno vidljive s obzirom na područje znanosti, gdje je takav rad učestao u biomedicini (prvenstveno kliničkim medicinskim znanostima) te interdisciplinarnim znanostima (posebno obrazovanju za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, gdje je i zastupljeni rad tijekom prijediplomskog studija moguće tumačiti u ključu nestručne zamjene studenata), a nešto je zastupljeniji i u tehničkim znanostima. Ovo predstavljaju niše gdje diploma prijediplomskog studija otvara pristup tržištu rada odnosno reguliranim profesijama.

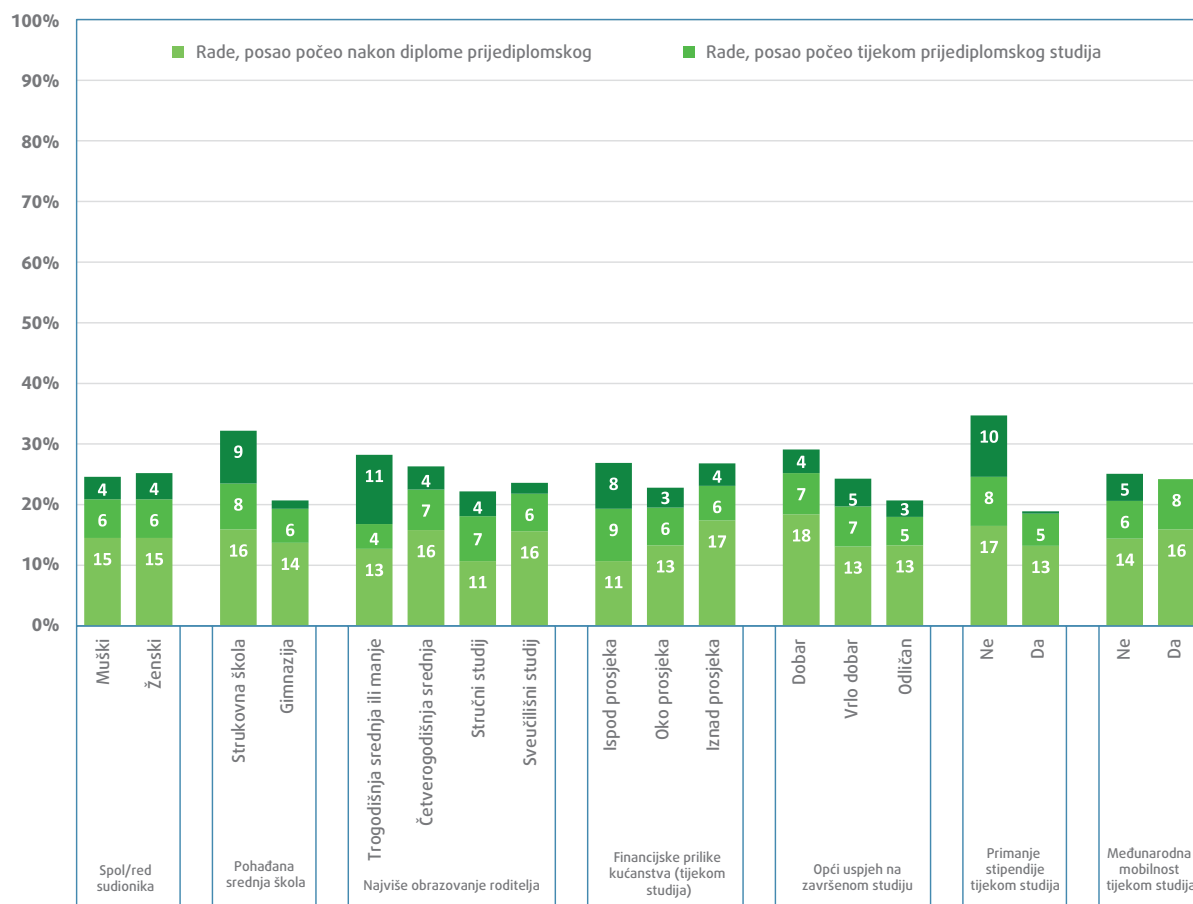
Graf 7. Granični učinci karakteristika prethodnog studija, socioekonomskog zaleđa i studijskog iskustva na zaposlenost tijekom diplomskog studija (N = 1.984).

Napomena: Zbog preglednosti prikaza granični učinak privatnih učilišta nije prikazan. Isti iznosi vrlo visokih 28,8 postotnih bodova uz širok interval pouzdanosti.

Razlike s obzirom na socioekonomsko zaleđe i studijsko iskustvo (Graf 8) nisu velike – tijekom diplomskog studija nešto su učestalije zaposleni diplomirani koji su završili strukovne škole, nešto slabijeg prethodnog studijskog uspjeha i koji nisu primali stipendije, što potvrđuju i granični učinci multivarijatnog modela (Graf 7). Spol, obrazovanje roditelja, međunarodna mobilnost i financijske prilike tijekom prethodnog studija, kao i obrazovanje roditelja nisu snažno povezane s radom tijekom diplomskog studija, iako se s obzirom na posljednja dva kriterija razlikuje struktura početka tih poslova, pri čemu su poslovi otpočeti prije upisa prvog stupnja zastupljeniji među diplomiranim niskim razinama roditeljskog obrazovanja i slabijeg ekonomskog statusa.

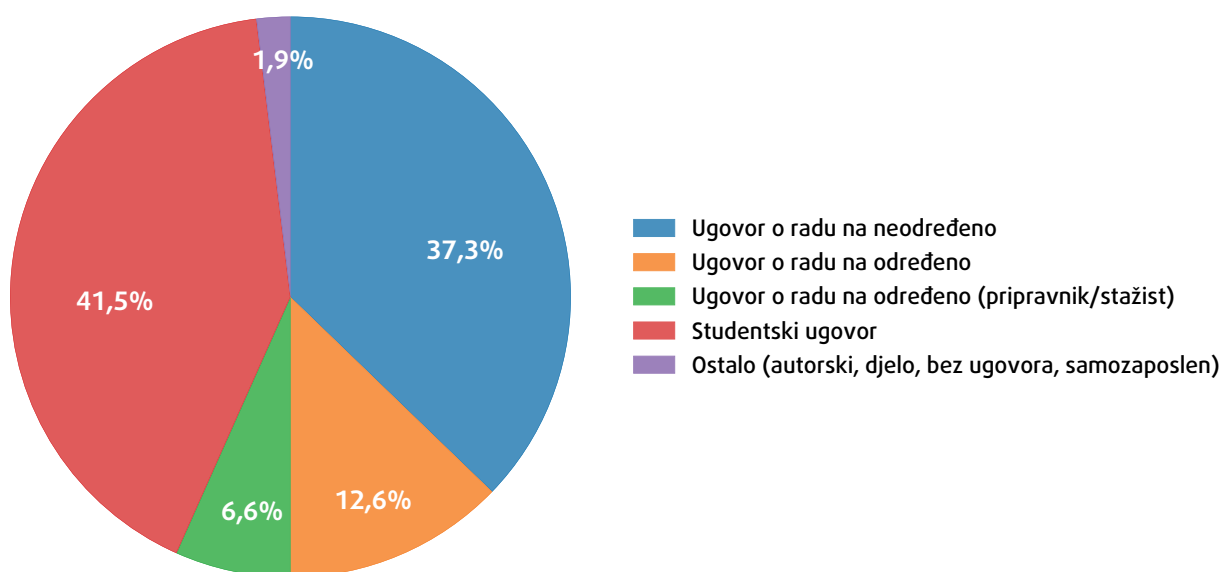
Graf 8. Zastupljenost rada tijekom diplomskog studija s obzirom na vrijeme početka zaposlenosti, prema socioekonomskom zaleđu te uvjetima i uspjehu studiranja na prijediplomskoj razini (N = 1.867).

Kakvi su poslovi zaposlenih tijekom diplomskog studija?

Jedno od pitanja u anketi odnosi se na oblik ugovora na kojem sudionici istraživanja temelje svoj radni odnos. Među studentima diplomskog studija koji rade vidljiva je heterogenost oblika ugovora, pri čemu tek nešto više od dvije petine radi kroz studentski ugovor (preko kojeg od 2018. godine mogu raditi i izvanredni studenti), a gotovo svi ostali kroz ugovor o radu. Pri tome je u 37 % slučajeva u pitanju ugovor na neodređeno, a ugovor na određeno duplo je rjeđi (19 %) (Graf 9). Otprilike trećina ugovora na određeno ustvari su pripravništva/stažiranja koje studenti diplomskog studija pohađaju paralelno sa studijem. Svi drugi oblici zaposlenosti, od samozaposlenosti do ugovora o djelu do neformalne zaposlenosti („rada na crno“) izuzetno su malo zastupljeni te se mjere u promilima ukupne zaposlenosti. Također, valja napomenuti kako 38 % studenata diplomskog studija radi u javnom sektoru.

Graf 9. Vrsta ugovora zaposlenih studenata diplomskog studija (N = 467)

Vrsta ugovora dijelom ovisi i o povijesti, odnosno početku navedenog posla. Tako su studenti-radnici koji na poslu rade od prije upisa prijediplomskog studija, u čak 90 % slučajeva zaposleni na neodređeno, a zaposleni od prvog studija u 57 % slučajeva rade na studentski ugovor. Zaposleni nakon stjecanja diplome prijediplomskog studija u 46 % slučajeva rade na studentski ugovor te su jedina skupina u kojoj su nešto prisutniji ugovori na određeno (27 %), naročito ugovori na određeno koji su stažiranja (11 %).

Što se tiče karakteristika posla studenata diplomskog studija, s obzirom na to da dinamika zapošljavanja i radni status, ali ni vrsta ugovora nisu prikladni ishodi za promatranje kod ove skupine, iz skupa ishoda promatrat ćemo tri ključna pokazatelja koji se odnose na kvalitetu posla: rad u struci, visoko zadovoljstvo poslom i razina plaće.

S obzirom na ove pokazatelje, u prvom koraku usporedit ćemo diplomirane prvostupnike koji studiraju s njihovim kolegama koji nisu nastavili studij (Tablica 6, gornji redci). Zaposleni prvostupnici koji studiraju iskazuju nešto češće rad u struci i visoko zadovoljstvo poslom, ali ova razlika nije na razini statističke značajnosti. S druge strane, prosječna mjesečna neto primanja zaposlenih studenata prvostupnika iznose 859 EUR¹⁵ te su u prosjeku za 18 % (195 EUR) niža nego prvostupnicima koji su isključivo na tržištu rada, što je razlika koja može proizlaziti i iz manjeg broja radnih sati. Ukupno gledano, ne čini se da su poslovi na kojima rade prvostupnici koji studiraju prema ovim kriterijima bitno manje kvalitetni od onih na kojima rade njihove kolege koje nisu nastavile studij.

¹⁵ Prema Eurostudent 8 istraživanju, provedenom početkom 2022. godine studenti diplomskog studija u prosjeku su iskazali 441 EUR prihoda od rada, što jasno ukazuje da se iskazi o zaposlenosti studenata u nacionalnom praćenju diplomiranih ne odnose na manje i povremene poslove.

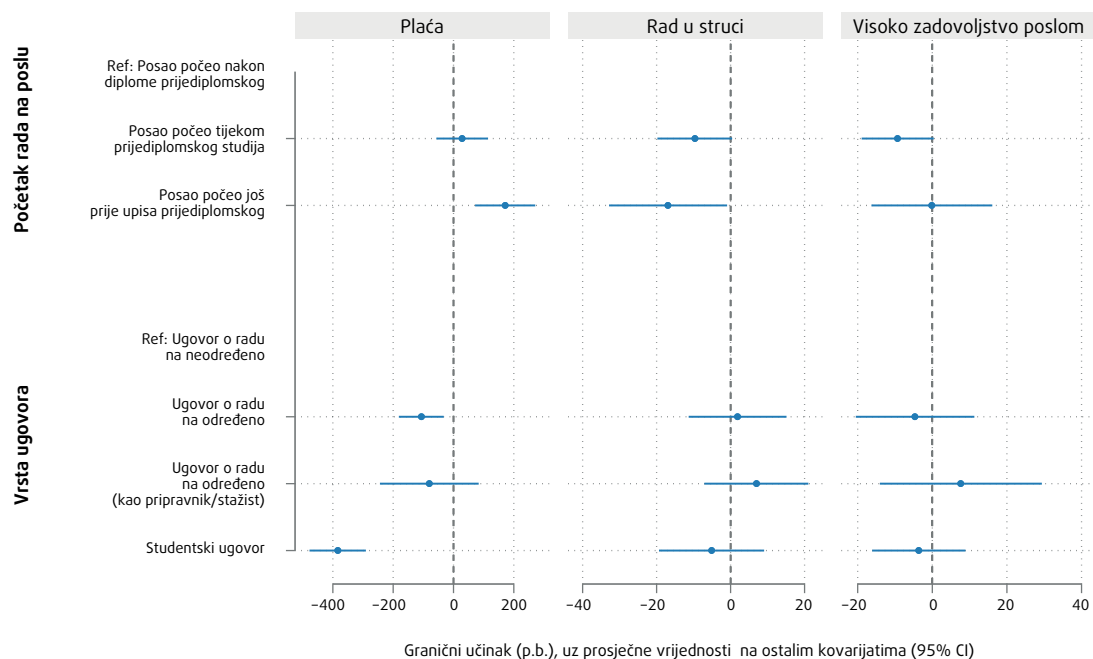
Tablica 6. Usporedba ključnih ishoda zaposlenih prvostupnika koji studiraju, s obzirom na početak zaposlenosti i vrstu ugovora

	N	Posao u struci	Visoko zadovoljstvo poslom	Prosječna mjesečna neto primanja (EUR)
Zaposleni prvostupnici				
Koji ne studiraju	984	69,7 %	27,0 %	1054
Koji studiraju	467	74,5 %	30,2 %	859
Vrijeme početka zaposlenosti studenta				
Posao počeo još prije upisa prijediplomskog	77	66,2 %	26,0 %	1138
Posao počeo tijekom prijediplomskog studija	119	68,1 %	24,4 %	807
Posao počeo nakon diplome prijediplomskog	271	79,7 %	33,9 %	801
Tip ugovora na trenutnom poslu studenta				
Ugovor o radu na neodređeno	174	74,1 %	27,0 %	1058
Ugovor o radu na određeno	59	76,3 %	25,4 %	858
Ugovor o radu na određeno (pripravnik/stažist)	31	87,1 %	35,5 %	862
Studentski ugovor	194	72,7 %	33,5 %	679

U nastavku ćemo provjeriti razlikuju li se radni ishodi studenata diplomskog studija s obzirom na početak posla i tip ugovora (Tablica 6, donji redci). Kad je u pitanju početak posla, razlike nisu izuzetno velike, ali su primjetne. Poslove koji su počeli nakon stjecanja kvalifikacije prvostupnika karakterizira nešto veća vjerojatnost rada u struci i visokog zadovoljstva poslom nego poslove koji su počeli prije diplome. S druge strane, prihodi su značajno (za preko 300 EUR) veći studentima koji rade na poslu koji su počeli prije upisa svog prvog studija. Poslovi naslijeđeni s prijediplomskog studija ni po čemu se ne ističu kao bolji.

Kad je u pitanju tip ugovora, ukupna primanja zaposlenih na studentskim ugovorima niža je od plaća zaposlenih putem ugovora na određeno, a one su pak niže nego kod zaposlenih ugovorom na neodređeno. Također, visoko zadovoljstvo poslom učestalije je kod stažista i radnika na studentski ugovor, a posao u struci vidno je učestaliji jedino među stažistima.

Graf 10. Procjene graničnih učinaka vrste ugovora i početka rada na poslu studenata diplomskog studija koji rade (N = 467)

Napomena: Granični učinci temeljeni su na modelima linearne i logističke regresije – procjena doprinosa kontrolirajući za vrstu i područje završenog studija te vrstu učilišta.

Kako bismo uzeli u obzir mogućnost da uočene (blage) razlike u ishodima proizlaze iz specifičnosti pojedinih područja znanosti ili lokaliteta gdje su pojedine vrste ugovora i obrasci zapošljavanja više ili manje prisutne, vezu ovih varijabli s ishodima procijenili smo i multivarijatnim modelima (Graf 10). I nakon ovog postupka procijenjeni učinak vremena početka rada (kao i vrste ugovora) na iznos plaće je zadržan (ali u manjem iznosu od opservirane razlike). Što se tiče rada u struci, ključnom se odrednicom pokazuje stjecanje struke, odnosno veća je šansa takvog rada za poslove koji su počeli nakon diplome. Niže zadovoljstvo poslom je pak odlika posla „naslijeđenog“ s prijediplomskog studija, dok efekti vrste ugovora na rad u struci i zadovoljstvo, kad se uzmu u obzir karakteristike prethodnog studija i početak, više nisu statistički značajni. Zaključno, razlike u promatranim ishodima s obzirom na vrstu ugovora i početak rada na poslu nisu velike, a poslovi na kojima rade studenti diplomskih studija ne razlikuju se posebno od poslova na kojima rade njihove kolege koje su izašle na tržište rada nakon završetka prijediplomskog studija.

Zaključno, vidljivo je kako je otprilike četvrtina studenata diplomskih studija zaposlena, većinom na poslu koji su pronašli nakon stjecanja prethodnog stupnja. Za razliku od studenata-radnika, razlike u učestalosti ovakvog rada između vrsta i područja studija nešto su manje (iako se privatna učilišta i stručni studiji i dalje ističu), dok je povezanost rada s niskim socioekonomskim statusom, iako postoji, slabija. Ti su poslovi najčešće u struci, u sličnoj mjeri zadovoljavajući i nešto manje plaćeni nego njihovim kolegama koji nisu nastavili studij, pri čemu su nestabilniji ugovori vezani s nižim plaćama, no s obzirom na rad u struci i zadovoljstvo poslom razlike su blage. Iz prikazanog čini se da rad na diplomskom studiju prvenstveno određuje (sektorski specifična) struktura karijernih prilika i regulacije na tržištu rada, a u nešto manjoj mjeri egzistencijalna nužnost.

3. Zapošljavanje nakon studija

Istraživanje provedeno 2023. godine detaljnije je zahvatilo pitanje zapošljavanja nego što je to bio slučaj s nacionalnim anketama iz prethodnih godina. Osim radnog statusa i zaposlenosti u vrijeme provedbe ankete, istraživanje je pitanjima zahvatilo i promjene u zapošljavanju od trenutka diplomiranja do provođenja istraživanja. Zbog metodologije provedbe, sudionici nisu svi bili obuhvaćeni u istom stadiju karijere; razdoblje u kojem se istraživanje provodilo zateklo je sudionike u trenutku između 11 i 24 mjeseci nakon stjecanja diplome. S obzirom na vrijeme provedbe, ove je godine prosjek iznosio 15,7 mjeseci, pola mjeseca više nego u prethodnom istraživanju.

3.1. Radni status u vrijeme istraživanja

U vrijeme provedbe ankete, od ukupnog broja sudionika, nešto manje od dvije trećine ili 58,9 % bilo je zaposleno. Od toga je 9,2 % istovremeno i studiralo, što je bio predmet analize ranijeg poglavlja. Nezaposlenima se deklariralo 8,7 % sudionika, od čega je dvije trećine bilo prijavljeno pri HZZ-u. Nešto više od petine i dalje su bili studenti, dok se tek 1,8 % deklariralo kao neaktivni, odnosno posvećeni obitelji i kućanskim poslovima ili drugim aktivnostima (Tablica 7).

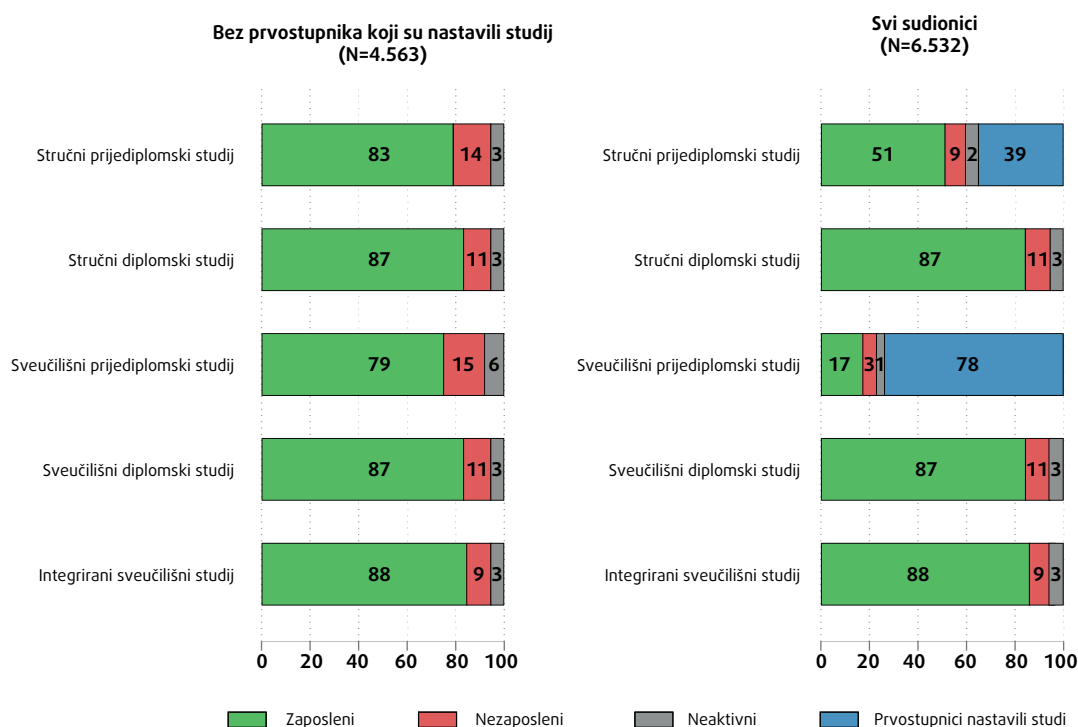
Tablica 7. Radni status sudionika u vrijeme istraživanja

Status		Svi sudionici	Bez prvostupnika koji su nastavili studij	
Zaposleni	Zaposleni, ne studiraju	58,9 %	82,8 %	85,7 %
	Zaposleni, studiraju	9,2 %*	3,0 %**	
Nezaposleni	Nezaposleni, prijavljeni na HZZ	5,8 %	7,6 %	11,3 %
	Nezaposleni, neprijavljeni na HZZ	2,9 %	3,6 %	
Neaktivni	Studiraju, nisu zaposleni	21,4 %	0,7 %	3,0 %
	Posvetili se obitelji	0,8 %	1,1 %	
	Ništa od navedenog	1,0 %	1,2 %	
		100 %	100 %	
	UKUPNO SUDIONIKA	6.532	4.563	

Napomene: Razlika * i ** predstavlja skup prvostupnika koji rade tijekom diplomskog studija, analiziran u prethodnom poglavlju 2.2.

Kako bismo imali uvid u ishode populacije koja nije nastavila sekvencijalno studirati kroz bolonjski režim, već je izašla na tržište rada, iz daljnjih analiza u ovoj studiji isključit ćemo prvostupnike koji su nastavili studij (bez obzira na to studiraju li još, jesu li ga završili ili odustali do časa istraživanja)¹⁶. Promatra li se samo ova populacija koja je izašla iz inicijalnog visokog obrazovanja, udio zaposlenih raste na 85,7 %, od čega valja naglasiti da je 3 % nastavilo studirati i u vrijeme istraživanja (na poslijediplomskoj ili drugoj razini). Oko jedne devetine (11,3 %) bilo je nezaposleno, od čega je nešto više od dvije trećine bilo prijavljeno pri HZZ-u. Među ovom populacijom koja je izašla iz inicijalnog visokog obrazovanja, u vrijeme istraživanja neaktivnima se može smatrati do 3,0 % sudionika, odnosno ekstrapolirano na populaciju diplomiranih – oko šest stotina osoba. To su diplomirani studenti koji su se nakon završetka studija posvetili obitelji ili drugim aktivnostima, odnosno osobe koje su se godinu dana nakon završetka diplomskog studija i dalje identificirali kao studenti. Promjene u zaposlenosti, odnosno usporedba radnog statusa sudionika istraživanja 2021. i 2023. godine biti će razmatrane u 7. poglavlju ove publikacije.

Graf 11. Radni status sudionika s obzirom na vrstu i razinu studija

Promatramo li statute s obzirom na razinu i vrstu studija (Graf 11), vidimo da niži udjeli zaposlenosti diplomiranih studenata prijediplomskih studija (bilo stručnih ili sveučilišnih) prvenstveno proizlaze iz visokog udjela prvostupnika/ica koji su nastavili studirati (posebice u slučaju sveučilišnih prijediplomskih studija – čak 78 %) (desni panel – Graf 11). Na lijevom panelu, bez studenata, i dalje vidimo nešto niže udjele zaposlenosti i više nezaposlenost kod diplomiranih prvostupnika (posebice sveučilišnih studija), a među potonjima je i nešto viši udio neaktivnih¹⁷.

¹⁶ Ukoliko više i ne studiraju, takve osobe nalaze se u drugačijoj situaciji jer imaju drugu kvalifikaciju i različito trajanje iskustva na tržištu rada, tako da se ishodi ne mogu prvenstveno tumačiti u ključu prethodno stečene kvalifikacije.

¹⁷ U ovoj analizi, definicija „neaktivnih“ nešto se razlikuje od analize prethodne godine (Matković, Jaklin, i ostali, 2023). Naime u prethodnom istraživanju sudionici nisu mogli odabrati neaktivnost kao status, odnosno nedostajale su opcije bavljenja obitelji ili „nečeg drugog“, tako da je ponuđena kategorija najbliža neaktivnosti bila „nezaposleni, bez prijave na HZZ“ te je, u nedostatku

3.2. Stopa zaposlenosti u vrijeme istraživanja

Kada uzmemo u obzir navedena tri stanja diplomiranih studenata (zaposlenost, nezaposlenost i neaktivnost) možemo izračunati stopu zaposlenosti i nezaposlenosti, isključujući sudionike koji su nakon diplome nastavili studij. Tako na razini čitavog uzorka, u vrijeme provedbe istraživanja, dolazimo do stope zaposlenosti od 85,7 % te stope nezaposlenosti od 11,6 % (vidi Tablica 8). Međutim, prisutne su određene razlike s obzirom na vrstu i razinu, područje znanosti ili visoka učilišta, koje ćemo istražiti u narednim odlomcima.

Rezultati ukazuju na značajne razlike u zaposlenosti ovisno o vrsti i razini studijskog programa. Prijediplomski studij, uključujući stručni i sveučilišni, pokazuju niže stope zaposlenosti i više stope nezaposlenosti u odnosu na ostatak uzorka. Najnižu stopu zaposlenosti imaju diplomirani sa sveučilišnih prijediplomskih studija (79,3 %), dok oni stručnih prijediplomskih studija bilježe također nešto nižu stopu zaposlenosti od 83,0 %. Navedeni rezultati u skladu su s nalazima Eurograduate istraživanja gdje je i dalje primjetno preferiranje diplomiranih studenata diplomskih studija prilikom zapošljavanja (Rimac i ostali, 2024, str. 33). Nasuprot tome, diplomirani studenti diplomskih sveučilišnih studija ostvaruju statistički značajno učestaliju zaposlenost od ostalih.

No, snažnije razlike možemo vidjeti s obzirom na predmet studija, odnosno područje znanosti programa. Najniže stope zaposlenosti bilježe humanističke znanosti (74,1 %), biotehničke znanosti (76,6 %) i društvene znanosti (83,6 %). Ova područja bilježe značajno lošije rezultate u usporedbi s drugim područjima. S druge strane, tehničke znanosti pokazuju najbolje rezultate, s visokom stopom zaposlenosti od 92,5 %.

Tablica 8. Stopa zaposlenosti ($N = 4.563$) i nezaposlenosti ($N = 4.425$) diplomiranih u vrijeme ankete s obzirom na vrstu, razinu, područje studija i vrstu visokog učilišta

	Stopa zaposlenosti			Stopa nezaposlenosti		
	%	95 % (-)	95 % (+)	%	95 % (-)	95 % (+)
Vrsta i razina studijskog programa						
Stručni prijediplomski studij	83,0	80,0	85,6	14,8	12,3	17,7
Stručni diplomski studij	86,8	83,0	89,8	10,9	8,1	14,5
Sveučilišni prijediplomski studij	79,3	75,2	82,8	15,5	12,3	19,3
Sveučilišni diplomski studij	86,9	85,5	88,2	10,8	9,6	12,1
Integrirani sveučilišni studij	87,9	85,0	90,3	9,1	7,0	11,7

bolje solucije, ista tretirana kao neaktivnost, prateći administrativnu definiciju aktivnosti. U ovoj iteraciji slijedimo supstantivni kriterij međunarodne organizacije rada, gdje „neaktivni“ uključuju samo one koji su se u vrijeme provedbe ankete izjasnili da su posvećeni obitelji i/ili kućanskim obavezama, kao i one koji su odgovorili „Ništa od navedenog“ (tj. nisu zaposleni, ne studiraju, nisu registrirani kao nezaposleni i nisu se posvetili obitelji ili kućanskim obavezama).

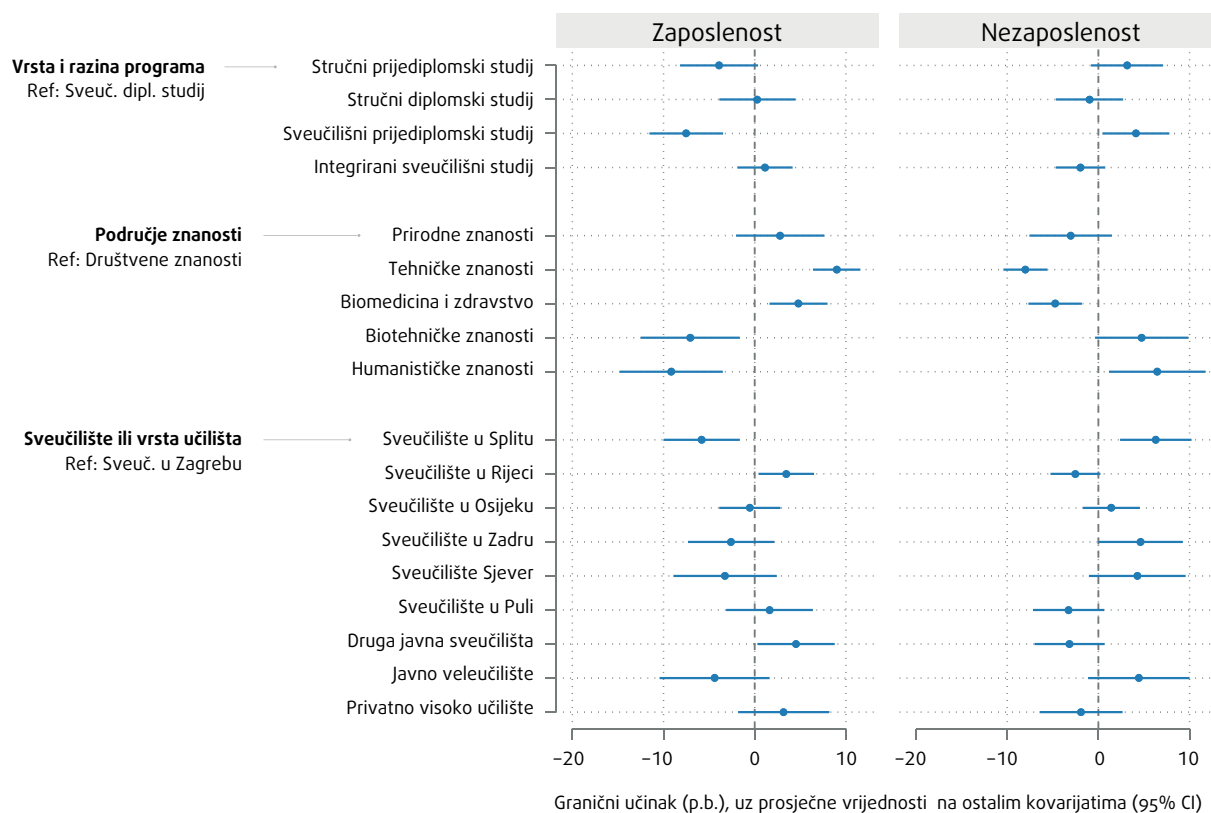
Područje znanosti programa						
Prirodne znanosti	87,7	83,4	91,1	9,7	6,8	13,9
Tehničke znanosti	92,5	90,8	93,9	6,2	4,9	7,8
Biomedicina i zdravstvo	87,0	84,3	89,2	10,6	8,5	13,1
Biotehničke znanosti	76,6	71,7	80,9	18,9	14,9	23,7
Društvene znanosti	83,6	81,5	85,5	14,1	12,3	16,1
Humanističke znanosti	74,1	69,0	78,6	21,8	17,5	26,8
Sveučilište ili oblik učilišta						
Sveučilište u Zagrebu	86,7	85,0	88,3	10,1	8,7	11,8
Sveučilište u Splitu	82,5	78,9	85,6	15,1	12,1	18,6
Sveučilište u Rijeci	89,0	86,2	91,3	8,7	6,6	11,3
Sveučilište u Osijeku	84,7	81,3	87,5	12,8	10,2	16,0
Sveučilište u Zadru	77,7	71,3	83,1	20,6	15,4	27,0
Sveučilište Sjever	84,4	79,2	88,5	14,2	10,2	19,3
Sveučilište u Puli	84,1	77,8	88,9	9,5	5,8	15,2
Druga javna sveučilišta	90,9	86,2	94,0	7,4	4,6	11,8
Javno veleučilište	81,2	76,5	85,0	16,0	12,4	20,5
Privatno visoko učilište	90,2	85,8	93,4	8,3	5,4	12,5
UKUPNO	85,7	84,7	86,7	11,6	10,7	12,6

Napomena: Zelenom bojom osjenčane su kategorije u kojima je pojava povoljnija (prisutnija za zaposlenost, manje prisutna za nezaposlenost) nego u ostatku uzorka, a crvenom one u kojima je manje povoljna, uz statističku značajnost $p < 0,05$.

Razlike u stopama zaposlenosti s obzirom na sveučilište ili vrstu učilišta kreću se unutar raspona od 10 postotnih bodova (82-91 %), slično kao i kod vrste studija. Najveće stope zaposlenosti bilježe Sveučilište u Rijeci (89,0 %), privatna visoka učilišta (90,2 %) i javno financirana sveučilišta koja nisu izdvojeno navedena¹⁸ (90,9 %). Sveučilište u Zagrebu, Osijeku i Puli te Sveučilište Sjever karakterizira prosječna stopa zaposlenosti diplomiranih studenata. Lošije rezultate redom imaju, prema stopi zaposlenosti, Sveučilište u Zadru (77,7 %), zatim Sveučilište u Splitu (82,5 %) i javna veleučilišta (81,2 %). Nizak udio tehničkih i znanosti na Sveučilištu u Zadru može djelomično objasniti ove rezultate. U slučaju Sveučilišta u Splitu i javnih veleučilišta, lošiji rezultati mogu biti povezani sa specifičnim lokalnim ekonomskim uvjetima ili mogućim neprepoznavanjem relevantnih studijskih programa. Splitsko-dalmatinska županija, primjerice, ima jednu od viših stopa nezaposlenosti u Hrvatskoj (peta županija s najvećom stopom registrirane nezaposlenosti u 2022.) (DZS, 2024).

¹⁸ Ova skupina uključuje Sveučilište u Dubrovniku, Hrvatsko katoličko sveučilište i Sveučilište u Slavonskom Brodu

Graf 12. Granični učinci karakteristika studija na vjerojatnost zaposlenosti ($N = 4.714$) i nezaposlenosti ($N = 4.571$) u vrijeme istraživanja

U viševerijatnom regresijskom modelu (Graf 12), koji istovremeno sagledava sve tri promatrane karakteristike i procjenjuje marginalni učinak svake pojedinačno, obrasci ostaju konzistentni. Diplomirani studenti prijediplomskih sveučilišnih studija imaju 8 postotnih bodova manju vjerojatnost biti zaposleni u odnosu na studente diplomskih sveučilišnih studija istih učilišta i područja. Doprinos područja studija ostaje značajan, s prednošću od 9 postotnih bodova kod diplomiranih studenata tehničkih znanosti. Biomedicina i zdravstvo pokazuju nešto manju prednost nad društvenim znanostima (5 p. b.), prirodne znanosti ne dostižu razinu statističke značajnosti dok su nepovoljniji ishodi za diplomirane studente biotehničkih i humanističkih znanosti potvrđeni i u ovoj specifikaciji. Kad je u pitanju uloga visokog učilišta, diplomirani sa Sveučilišta u Splitu imaju nižu vjerojatnost (6 p. b.) biti zaposleni nego oni sa Sveučilišta u Zagrebu, dok ona sa Sveučilišta u Rijeci (3 p. b.) i drugih javnih veleučilišta (5 p. b.) karakterizira nešto veća vjerojatnost zaposlenosti uzmemo li u obzir područje, vrstu i razinu studija koju su završili.

Dakle, za razumijevanje trenutne zaposlenosti, ključan je doprinos vrste i razine programa, osobito u slučaju prijediplomskih programa te pohađanog područja znanosti. Razlike među učilištima koje se ne mogu objasniti vrstama, razinom i područjima programa koja učilišta nude prisutne su, ali manje izražene.

Što se tiče doprinosa drugih karakteristika studenata i iskustva studiranja zapošljavanju, one ne mijenjaju značajno doprinose gore navedenih faktora - vrste, razine programa ili sveučilišta. Bolje ocjene tijekom studija doprinose vjerojatnosti zaposlenosti za nekoliko postotnih bodova (ocjena

vrlo dobar povećava vjerojatnost zaposlenja za 4 p. b. naspram ocjene dobar), kao i nepovoljnije socioekonomsko zaleđe (diplomirani kojima oba roditelja imaju završenu trogodišnju srednju školu ili manje imaju 3 p. b. veću vjerojatnost zapošljavanja od onih čiji roditelji imaju višu razinu obrazovanja), dok se spol/rod, međunarodna mobilnost, praksa tijekom studija i financijske prilike kućanstva u ovom istraživanju nisu pokazali povezanima s vjerojatnošću zapošljavanja. Ovo je donekle različito u usporedbi s obrascima utvrđenim u istraživanju iz 2021. (Matković, Jaklin, i ostali, 2023, str. 57), kada je utvrđeno da su međunarodna studentska mobilnost i muški spol bili povezani sa 4-5 p. b. višom vjerojatnošću zaposlenosti u vrijeme istraživanja.

3.3. Stopa nezaposlenosti u vrijeme istraživanja

Na temelju dostupnih podataka možemo izračunati i stopu nezaposlenosti među diplomiranim studentima¹⁹, koja u ovom uzorku iznosi 11,6 %. Za opću populaciju, prema podacima za 2023. godinu, stopa nezaposlenosti iznosila je 6,1 % (Eurostat, 2024), što ukazuje na to da je nezaposlenost među mladim diplomiranim osobama, iako relativno niska, i dalje znatno viša u usporedbi s općom populacijom.

Promatrajući stope nezaposlenosti prema vrsti, razini i području studijskog programa, kao i sveučilištu ili visokom učilištu (Tablica 8.), možemo zaključiti da su stope nezaposlenosti uglavnom obrnuto proporcionalne stopama zaposlenosti. Drugim riječima, s obzirom na vrlo visoke stope aktivnosti, studijski programi ili sveučilišta koja bilježe visoke stope zaposlenosti obično ujedno imaju niže stope nezaposlenosti. Međutim, postoje iznimke gdje stopa nezaposlenosti odstupa od stope zaposlenosti i postaje statistički značajna ili prestaje biti takva u usporedbi s podacima o zaposlenosti.

Najviše stope nezaposlenosti bilježe se među diplomiranim studentima prijediplomskih studija, u rasponu od 14,8 % do 15,5 %. S druge strane, diplomirani studenti i studentice integriranih sveučilišnih studija ističu se najnižom stopom nezaposlenosti (9,1 %). Za diplomirane sa sveučilišnih diplomskih studija, iako se stopa zaposlenosti značajno razlikovala od ostatka uzorka, stopa nezaposlenosti ne razlikuje se od ostatka uzorka.

Što se tiče područja znanosti, najnižu stopu nezaposlenosti (6,2 %) imaju studenti koji su diplomirali tehničke znanosti, dok su najviše stope nezaposlenosti prisutne među onima s humanističkih (21,8 %), biotehničkih (18,9 %) i društvenih znanosti (14,1 %).

Sveučilište u Zagrebu i Sveučilište u Rijeci bilježe niže stope nezaposlenosti u usporedbi s ostatkom uzorka – 8,7 % za Rijeku i 10,1 % za Zagreb. Kod studenata drugih javnih sveučilišta i privatnih visokih učilišta, iako je stopa zaposlenosti bila značajno viša od ostatka uzorka, stope nezaposlenosti ne razlikuju se statistički značajno od diplomiranih s drugih sveučilišta ili učilišta.

U višestrukom regresijskom modelu (Graf 12.), prijediplomski sveučilišni studiji jedini imaju statistički značajno višu vjerojatnost nezaposlenosti (4 p. b), dok završavanje drugih vrsta i razina programa donosi jednaku vjerojatno nezaposlenosti kao i završavanje sveučilišnih diplomskih studija.

¹⁹ Stopa nezaposlenosti izračunava se kao udio nezaposlenih u radno aktivnom stanovništvu, bez neaktivnih, dakle po definiciji je nešto viša od udjela nezaposlenih u populaciji – u ovom slučaju 11,6 % naspram 11,3 %.

Kada je riječ o područjima studija, kao i kod zaposlenosti, diplomiranje tehničkih i biomedicinskih znanosti povezano je s manjim rizikom nezaposlenosti, humanističkih s višim, dok se diplomirani studenti biotehničkih znanosti ne razlikuju značajno u ovom ishodu.

Što se tiče sveučilišta ili vrste visokog učilišta, rezultati su slični kao i kod vjerojatnosti zaposlenosti. Uzmemo li u obzir područje, vrstu i razinu studija, samo studenti sa sveučilišta u Splitu i Zadru imaju veću vjerojatnost da budu nezaposleni u usporedbi s diplomantima Sveučilišta u Zagrebu.

3.4. **Dinamika nalaženja posla**

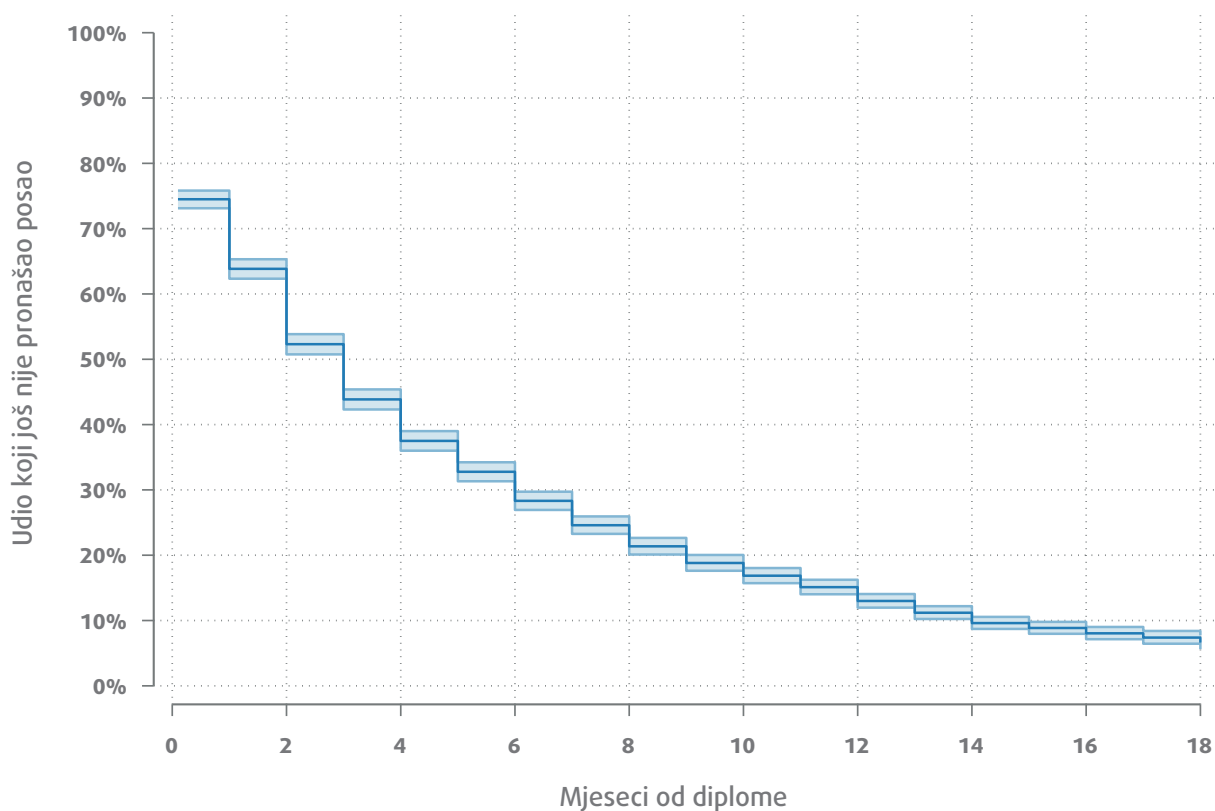
Podatak o zaposlenosti nakon što je proteklo preko godinu dana od diplome malo kazuje o dinamici, odnosno mogućnostima brzog nalaženja posla nakon studija koje se otvaraju na tržištu rada. Naime, naći posao nakon jednog ili dvanaest mjeseci predstavlja veliku razliku u životu, karijeri i osobnom budžetu, a Europska garancija za mlade (Vijeće Europske unije, 2020) kao referentni okvir postavlja četiri mjeseca od završetka obrazovanja.

Ovogodišnjim je istraživanjem prikupljena detaljnija povijest zapošljavanja u odnosu na ranije nacionalno istraživanje, odnosno uz informaciju o početku trenutnog posla, sudionici/e istraživanja bili su i upitani za početak i kraj prvog posla nakon studija ukoliko im posao u vrijeme provođenja ankete nije prvi posao nakon studija. Stoga ova analiza dinamike zapošljavanja pruža valjanije rezultate u usporedbi s ranijim istraživanjem iz 2021. godine (Matković, Jaklin, i ostali, 2023).

Ukoliko izuzmemo osobe koje su nastavile prijediplomski studij na diplomskom, koje nisu prisutne na tržištu rada, kao i one koji su upisali studij kao zaposlenici na poslu na kojem će nastaviti raditi nakon studija (a koji su predmet analiza iz poglavlja 2. Zaposlenost prije diplome), uz podatak o pojavnosti i vremenu početka prvoga posla možemo po mjesecima prikazati dinamiku nalaženja prvog posla Kaplan-Meier grafikonima – pri čemu linija „započinje“ na razini udjela osoba koje su tijekom studija našle posao ili počele raditi istog mjeseca kad su i diplomirale.

Temeljni prikaz dinamike pronalaska posla nakon diplome ukazuje na velike skokove u zapošljavanju do otprilike 6 mjeseci te usporavanje dinamike zapošljavanja nakon toga (Graf 13). Unutar 4 mjeseca posao pronalazi 62,5 % diplomiranih studenata, a 71,7 % unutar 6 mjeseci. Potom se dinamika usporava – 87,4 % diplomiranih pronađe posao unutar godine dana.

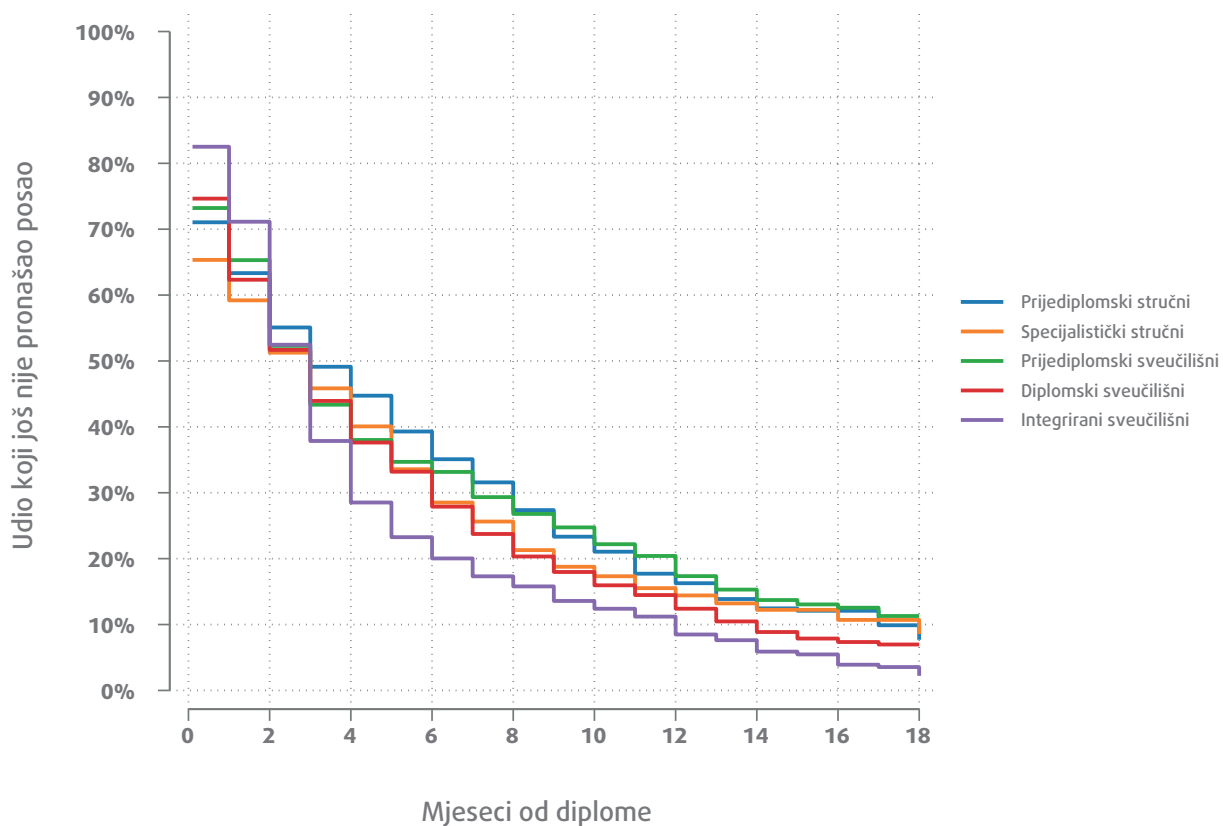
Graf 13. Dinamika nalaženja prvog zaposlenja nakon stjecanja diplome, generacija koja je diplomirala 2022. Kaplan-Meier grafikon (N = 3.997)

Napomena: Nisu uključeni sudionici koji su se zaposlili prije upisa studija i prvostupnici koji su nastavili studij.

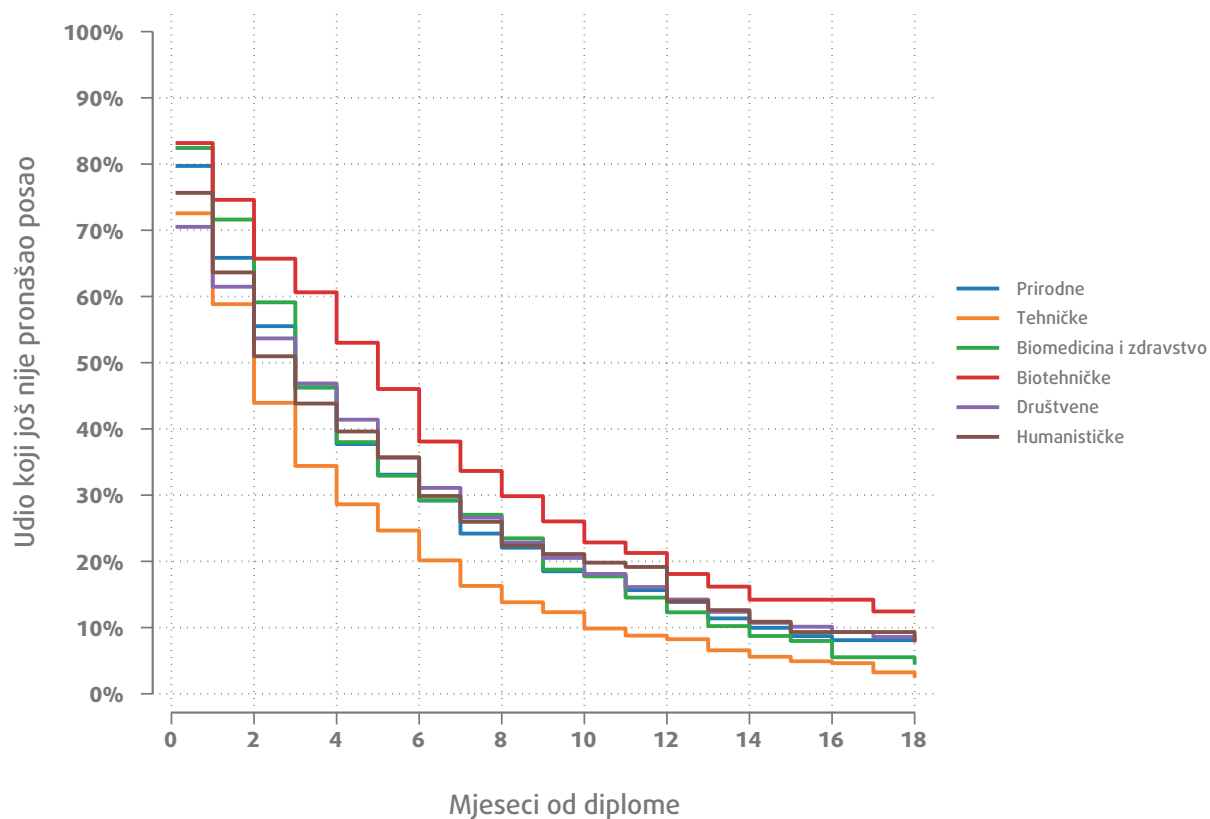
Uspoređujući obrasce zapošljavanja prema vrsti i razini studija (Graf 14.), primjećujemo veći udio vrlo ranog zapošljavanja među diplomiranim studentima specijalističkih stručnih studija, što je prvenstveno rezultat većeg udjela zapošljavanja prije završetka studija. Međutim, do četvrtog mjeseca nakon diplomiranja, diplomirani s integriranih sveučilišnih studija nadmašuju diplomske stručne studije, a stope zapošljavanja diplomiranih sa stručnih diplomskih i sveučilišnih diplomskih studija izjednačuju se da bi se opet razdvojile nakon godine dana, odnosno 12 mjeseci od diplome. Tada otprilike 10 % diplomiranih s prijediplomskih (stručnih i sveučilišnih) i diplomskih stručnih ostaju nezaposleni.

Graf 14. Dinamika nalaženja zaposlenja nakon stjecanja diplome s obzirom na vrstu i razinu studija. Generacija koja je diplomirala 2022. Kaplan-Meier grafikon (N = 3.997)

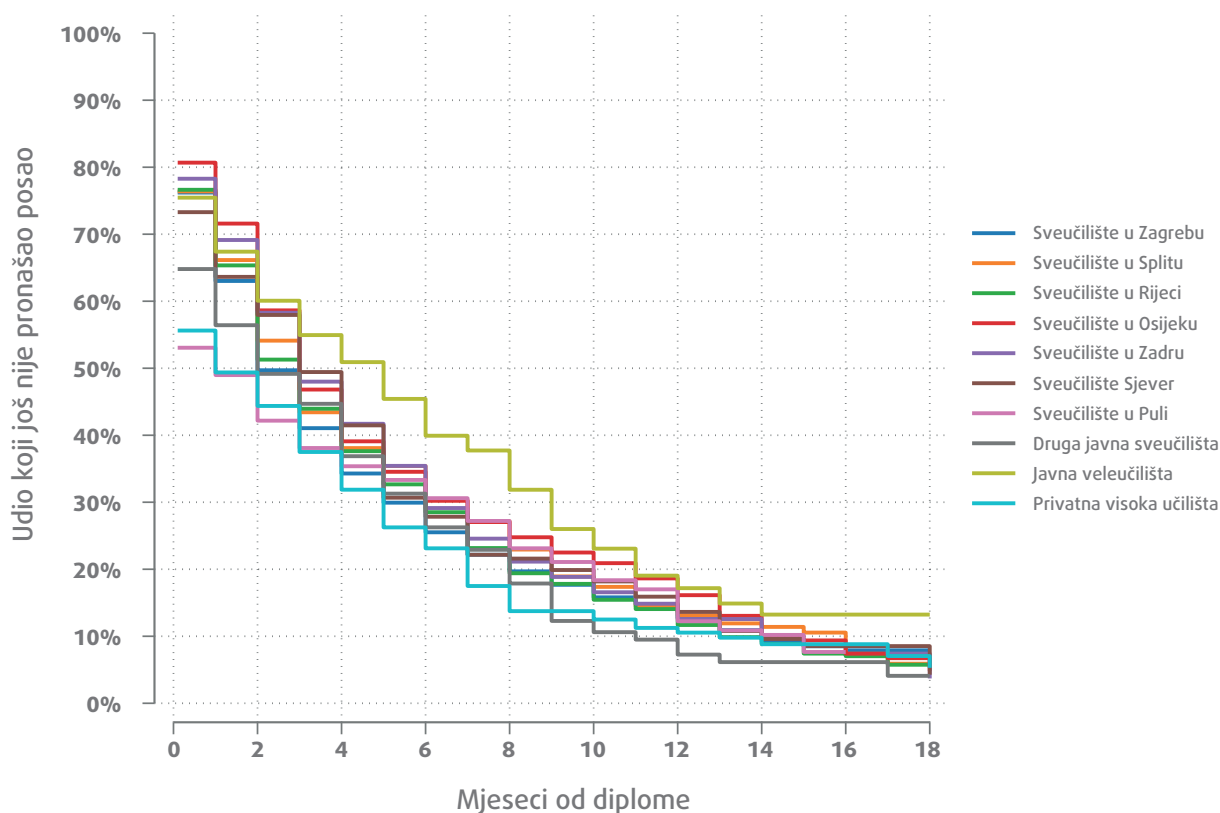
S obzirom na područje studija, tehničke znanosti vrlo rano se izdvajaju s bržom dinamikom zapošljavanja u usporedbi sa svim drugim diplomiranimima (Graf 15.), dok konzistentno najsporiju dinamiku imaju diplomirani studenti biotehničkih znanosti. Studenti prirodnih, društvenih, humanističkih i biomedicinskih znanosti nakon šest mjeseci iskazuju međusobno slične obrasce dinamike zapošljavanja.

Graf 15. Dinamika nalaženja zaposlenja nakon stjecanja diplome s obzirom na područje znanosti studija. Generacija koja je diplomirala 2022. Kaplan-Meier grafikon (N = 4.145)

Razmatranja obrazaca različitih vrsta učilišta (Graf 16.) ukazuju na inicijalno povoljnu poziciju diplomiranih studenata privatnih visokih učilišta i Sveučilišta u Puli, uslijed učestalosti nalaženja poslova tijekom studija. Većina sveučilišta slijedi sličnu dinamiku zapošljavanja, posebice nakon 6 mjeseci, jedino se diplomirani s javnih veleučilišta ističu sporijom dinamikom zapošljavanja koja perzistira do kraja promatranog razdoblja.

Graf 16. Dinamika nalaženja zaposlenja nakon stjecanja diplome s obzirom na visoka učilišta, generacija koja je diplomirala 2022. Kaplan-Meier grafikon (N =3.997)

Tablica 9. donosi važne uvide o tome koliko često diplomirani studenti u Hrvatskoj pronalaze posao unutar razdoblja zadanog garancijom za mlade, odnosno unutar četiri mjeseca od stjecanja diplome (pri čemu su također isključeni prvostupnici koji su nastavili studij te diplomirani studenti koji su već radili prije upisa studija). Analiza pokazuje da ukupno 62,5 % diplomiranih studenata pronađe posao u ovom razdoblju, što ukazuje na prilično solidne šanse za zapošljavanje ubrzo nakon završetka studija. Međutim, stopa zapošljavanja u određenoj mjeri varira ovisno o vrsti, razini i području studija te vrsti visokog učilišta.

Kad se radi o vrsti i razini studijskog programa, studenti stručnih prijediplomskih studija imaju nešto nižu stopu brzog zapošljavanja od 55,3 %. Najveću stopu brzog zapošljavanja među različitim razinama obrazovanja imaju studenti integriranih sveučilišnih studija (71,5 %), dok se ostali ne razlikuju značajno od ostatka uzorka.

Najveće razlike ponovo vidimo s obzirom na različita područja znanosti, gdje je razlika između najviših i najnižih stopa zapošljavanja čak 24 postotna boda. Studenti tehničkih znanosti imaju najvišu stopu zapošljavanja od 71,4 %, što je značajno iznad prosjeka, dok ispodprosječne rezultate bilježe studenti društvenih i biotehničkih znanosti. Oni koji su diplomirali društvene znanosti bilježe stopu zapošljavanja od 58,6 %, dok studenti biotehničkih znanosti imaju najnižu stopu brzog zapošljavanja od 47,0 % što ukazuje na značajne izazove s kojima se suočavaju na tržištu rada.

Tablica 9. Nalaženje posla unutar četiri mjeseca od diplome s obzirom na vrstu, razinu, područje studija i vrstu visokog učilišta (N = 3.997)

	%	95 % (-)	95 % (+)
Vrsta i razina studijskog programa			
Stručni prijediplomski studij	55,3	51,1	59,3
Stručni diplomski studij	59,9	54,0	65,6
Sveučilišni prijediplomski studij	62,0	57,1	66,7
Diplomski sveučilišni studij	62,4	60,3	64,4
Integrirani sveučilišni studij	71,5	67,7	75,0
Područje znanosti programa			
Prirodne znanosti	62,3	56,4	67,8
Tehničke znanosti	71,4	68,4	74,2
Biomedicina i zdravstvo	62,0	58,0	65,8
Biotehničke znanosti	47,0	41,5	52,5
Društvene znanosti	58,6	55,7	61,5
Humanističke znanosti	60,4	54,8	65,7
Sveučilište ili oblik učilišta			
Sveučilište u Zagrebu	65,7	63,3	68,1
Sveučilište u Splitu	61,9	57,3	66,3
Sveučilište u Rijeci	62,4	58,1	66,5
Sveučilište u Osijeku	60,9	56,3	65,4
Sveučilište u Zadru	58,3	50,8	65,4
Sveučilište Sjever	58,5	51,1	65,6
Sveučilište u Puli	64,6	56,5	72,0
Druga javna sveučilišta	63,1	55,8	69,9
Javno veleučilište	49,1	43,2	55,0
Privatno visoko učilište	68,1	60,5	74,9
UKUPNO	62,5	61,0	64,0

Napomena: Zelenom bojom osjenčane su kategorije u kojima je pojava povoljnija (prisutnija za zaposlenost, manje prisutna za nezaposlenost) nego u ostatku uzorka, a crvenom one u kojima je manje povoljna, uz statističku značajnost $p < 0,05$. Nisu uključeni sudionici koji su se zaposlili prije upisa studija i prvostupnici koji su nastavili studij.

Analiza prema vrsti učilišta pokazuje da se sveučilišta međusobno ne razlikuju značajno, s iznimkom Sveučilišta u Zagrebu, gdje se studenti nešto češće brže zapošljavaju od prosjeka uzorka. Nasuprot tome, diplomirani studenti javnih veleučilišta imaju najnižu stopu zapošljavanja od 49,1 % unutar četiri mjeseca.

Ukupno gledajući, analiza podataka iz tablice 9. pokazuje da postoje značajne razlike u stopama brzog zapošljavanja među diplomiranim studentima u Hrvatskoj, ovisno o vrsti, razini i području studija te vrsti visokog učilišta. Najbolje šanse za brzo zapošljavanje imaju studenti tehničkih znanosti i integriranih sveučilišnih studija, kao i studenti Sveučilišta u Zagrebu, dok se studenti stručnih prijediplomskih studija, biotehničkih znanosti i javnih veleučilišta suočavaju s većim izazovima na tržištu rada.

Zaključno, istraživanje ukazuje na nešto povoljnije rezultate zapošljavanja za studente koji su diplomirali 2022. godine u usporedbi s prethodnim generacijama, premda se izazovi u zapošljavanju i dalje javljaju, osobito u određenim područjima znanosti i među diplomiranim studentima prijediplomskih studija.

3.5. Promjena i gubitak posla na početku karijere

Zatečeno stanje (ne)zaposlenosti u vrijeme ankete ne znači nužno da je u pitanju prvi posao, odnosno da sudionici nisu imali radnog iskustva od stjecanja diplome. Uz informacije o prvom poslu iz ovog nacionalnog istraživanja možemo utvrditi temeljne obrasce promjene odnosno tranzicije među statusima u prvoj godini karijere. Tako je udio sudionika koji od kraja studija nisu radili bitno manji od 11,2 % nezaposlenih u vrijeme istraživanja. Tek je 7,4 % diplomiranih studenata bilo čitavo vrijeme od diplome do ankete bez posla. No sličan je broj sudionika (6,9 %) imao posao, zatim ga izgubilo te su u jesenskim mjesecima 2023. godine bili izvan zaposlenosti (Tablica 10).

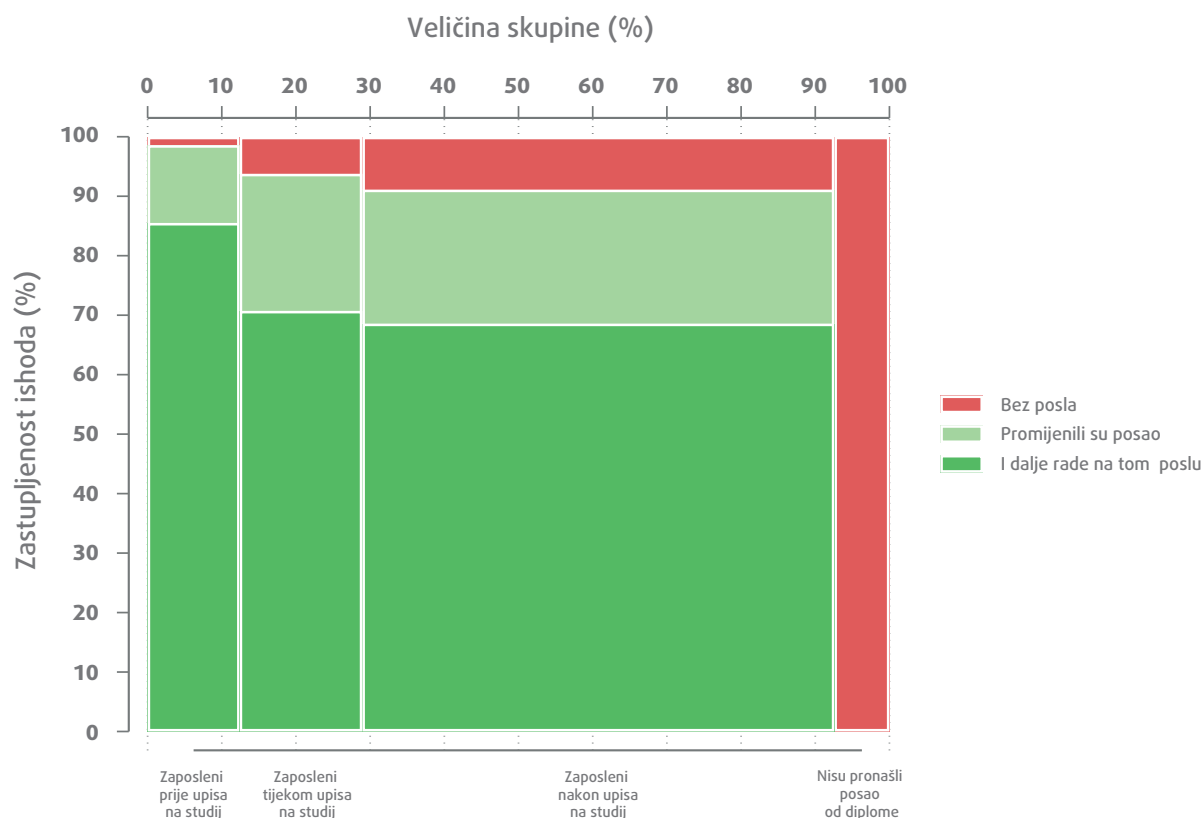
Iako gotovo dvije trećine sudionika (65,9 %) u vrijeme istraživanja (14 – 17 mjeseci nakon diplome) radi na prvom poslu na kojem se zaposlila, jedna petina (19,8 %) već je promijenila posao. Drugim riječima, 26,7 % sudionika više ne radi na svojem prvom poslu, od čega je tri četvrtine našlo drugi posao do trenutka istraživanja, a jedna četvrtina nije. Ovo sugerira da pronalazak trajnijeg i sigurnijeg zaposlenja i dalje može predstavljati izazov i za visokoobrazovane mlade radnike i radnice.

Tablica 10. Rad i promjena posla između diplome i provedbe istraživanja

	N	%
Svo vrijeme bez posla	339	7,4 %
Bez posla (izgubili su posao)	313	6,9 %
Promijenili su posao	902	19,8 %
I dalje rade na prvom poslu	3.009	65,9 %

Obrasci promjene posla donekle se razlikuju s obzirom na to kada su počeli raditi na prvom poslu, što je prikazano u Grafu 17. Kad su u pitanju poslovi na kojima su diplomirani studenti radili i prije nego su upisali studij te kroz čitav studij, oni su najčešće zadržani i u vrijeme ankete (86 %), ali su nekad vodili i promjeni posla (13 %), dok je nezaposlenost gotovo nepostojeća u ovoj skupini. S druge strane, osobe koje su zaposlene tijekom studija imaju tek neznatno veću vjerojatnost da su zadržali taj posao i manju vjerojatnost da su nezaposleni nego sudionici koji su svoj prvi posao pronašli nakon diplome.

Graf 17. Obrasci promjene posla s obzirom na vrijeme nalaženja prvoga posla (N = 4.563)

Konačno, ukratko ćemo prikazati tranzicije s obzirom na rad u struci. Naime, promjena posla može voditi boljem usklađivanju stečenih znanja i vještina s potrebama posla, naročito radu u struci. S obzirom na to da je anketa propitivala rad u struci u prvom i trenutnom poslu, moguće je vidjeti obrasce promjene.

Tablica 11. Promjena posla s obzirom na rad u struci

	Bez promjene	Promjena, izvan struke	Promjena, u struci	Trenutno nezaposlen	Ukupno	N
Svi koji su imali posao	71,2 %	5,7 %	15,6 %	7,4 %	100 %	4.224
Prvi posao izvan struke	60,1 %	14,9 %	12,9 %	12,2 %	100 %	1.164
Prvi posao u struci	75,5 %	2,3 %	16,7 %	5,6 %	100 %	3.060

Općenito, od 28,8% slučajeva u kojima je zabilježena promjena posla, u 5,7 % slučajeva vodila je radu izvan struke, a 15,6 % radu u struci. Ukoliko je prvi posao bio izvan struke, do promjene je došlo nešto češće, u 39,94 % slučajeva i to podjednako često prema drugom poslu izvan struke, poslu u struci ili u nezaposlenost. Drugim riječima, prvi poslovi izvan struke rijetko su vodili daljnjim poslovima u struci. S druge strane, prvi poslovi u struci bitno su stabilniji sa samo 24,5 % promjena, od čega je 16,7 % prema drugom poslu u struci, dok je rizik nezaposlenosti (5,6 %) i promjene posla izvan struke (2,3 %) daleko manja nego za osobe koje su prvi posao nakon studija počeli izvan struke (Tablica 11).

4. Prostorna mobilnost diplomiranih studenata

Mreža visokih učilišta u Hrvatskoj prostire se diljem čitave zemlje pa su tako i u istraživanju praćenja zapošljivosti sudjelovali diplomirani studenti koji su studij pohađali u 30 različitih gradova i općina u RH, smještenih u 20 županija²⁰. Jedan od ciljeva raširene mreže visokih učilišta je i osiguranje dostupnosti visokog obrazovanja na čitavom teritoriju RH, a time i ujednačavanje pristupa visokom obrazovanju.

Međutim, za razliku od ranog, predškolskog i osnovnog obrazovanja koje imaju jasno određena upisna područja te srednjeg obrazovanja gdje je moguć upis u čitavoj Hrvatskoj, ali je oblikovanje i podrška mreže škola koja zadovoljava cjelinu potreba za srednje obrazovanje u županijskoj nadležnosti, visoko obrazovanje odvija se na nacionalnoj razini i prvenstveno nije orijentirano lokalno. Pojedina visoka učilišta svojim specifičnim jedinstvenim programima, tradicijom i prestižem privlače studente iz čitave zemlje (potencijalno i šire, no to je tema internacionalizacije o kojoj ovdje neće biti riječi), a u slučaju da se željeni studij ne nalazi u domicilnoj županiji, uobičajeno je preseljenje na studij u drugu regiju, u svrhu čega je oblikovana i značajna institucionalna infrastruktura za potporu studentskog standarda (domovi, prehrana, stipendije...).

U okviru ovog procesa događa se značajna regionalna mobilnost, ali do sada nisu bili istraženi obrasci iste, niti je ispitano u kojoj je mjeri ona trajnog karaktera. Kroz Školski e-rudnik moguće je ustanoviti međužupanijske tokove upisa studija (MZOM, 2024 prikaz 13: Pogled na upisana visoka učilišta i prikaz 16: Pogled na završetak srednjoškolskog obrazovanja upisanih studenata). Dok DZS već više od pola stoljeća objavljuje broj studenata koji su diplomirali prema županiji i gradu/općini prebivališta (DZS, 2023 tablica 1.8) do sada nismo imali načina steći sustavno uvid što se događa nakon diplome. U ovom će se poglavlju studije istražiti ova tema, odnosno utvrditi gdje se nalaze diplomirani studenti godinu dana nakon što su završili studij: u kojem su broju napustili domicilnu županiju, ostali u mjestu studija, vratili se u sredine gdje su proveli djetinjstvo, ili se otisnuli dalje.

Ovakav je uvid važan jer ukazuje na obrasce mobilnosti ljudskog kapitala u Hrvatskoj (i izvan nje) te ulogu koju sustav visokog obrazovanja ima u tome. Ovo ima izravne implikacije za propitivanje usmjerenosti studija na lokalna tržišta rada te povezivanje visokog obrazovanja i gospodarstva.

Za ovu smo potrebu, polazeći od europske statističke NUTS2 klasifikacije izveli nešto detaljniju regionalnu klasifikaciju od pet regija gdje svaka obuhvaća barem jedno veće središte visokog obrazovanja²¹ te

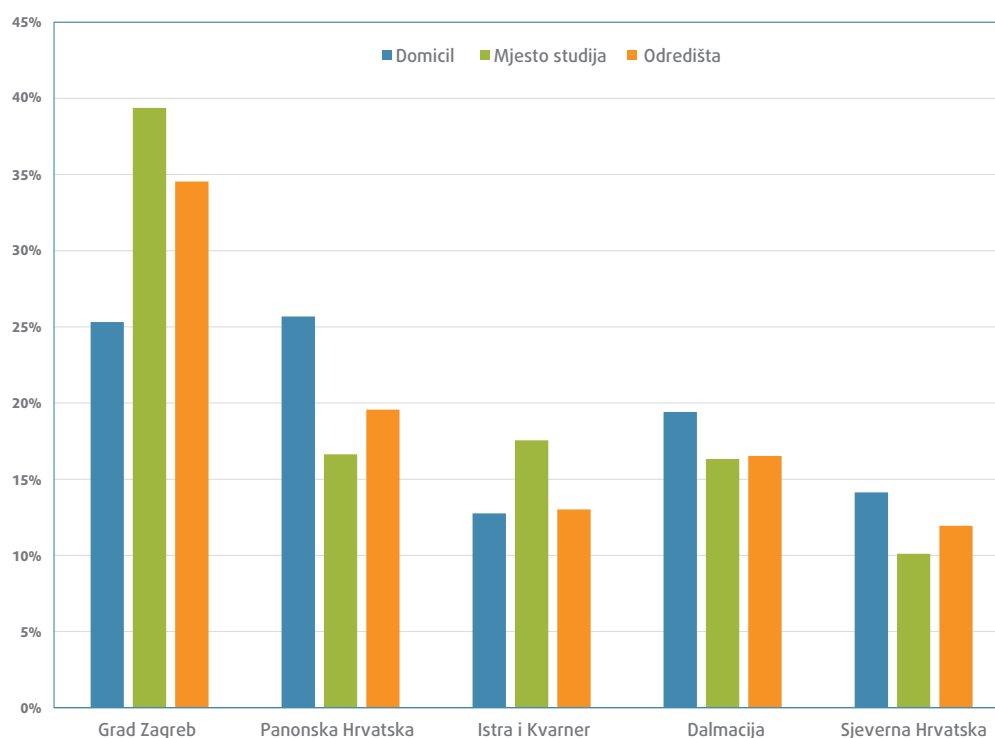
²⁰ Ove godine u istraživanju nije sudjelovalo Veleučilište u Karlovcu tako da nije bilo sudionika koji su studirali u Karlovačkoj županiji.

²¹ Regija Panonske Hrvatske neizmijenjena je prenesena iz NUTS2 klasifikacije (8 županija: Sisačko-moslavačka, Karlovačka, Bjelovarsko-bilogorska, Virovitičko-podravska, Požeško-slavonska, Brodsko-posavska, Osječko-baranjska i Vukovarsko-srijemska), sjeverna Hrvatska obuhvaća četiri županije (Međimursku, Varaždinsku, Koprivničko-križevačku i Krapinsko-zagorsku), dok je Zagrebačka županija zbog prometne i infrastrukturne integriranosti pridružena uz Grad Zagreb). Također, izdvojena NUTS2 regija

rezidualnu kategoriju „inozemstva“. S obzirom na prirodu provedenog istraživanja, iz ove slike izostaju putanje diplomanata koji su studirali izvan Republike Hrvatske.

Kako bismo izbjegli dvostruko prebrojavanje, odnosno nezavršene mobilnosti studijskih karijera koje su još u tijeku, ovdje nećemo uzimati u obzir studente, odnosno anketirane diplomirane prvostupnike koji su nastavili studirati. To ostavlja skup od 4563 diplomiranih studenata iz 2022. godine koji su završili inicijalno razdoblje studija te čiju ćemo mobilnost u nastavku promatrati.

Graf 18. Regionalna struktura diplomiranih studenata prema kriteriju domicilnosti, mjesta studija i boravka u vrijeme istraživanja (N = 4.563)

Već i pregled regionalne distribucije anketiranih diplomiranih studenata u tri karijerne točke, odnosno prije, tijekom i nakon studija ukazuje na određene migracijske obrasce i neuravnoteženosti (Graf 18). Tako iz Zagrebačke regije dolazi tek četvrtina diplomiranih, ali je gotovo dvije petine tamo studiralo, a da bi se oko trećine tamo zateklo (odnosno ostalo) nakon diplome. Dakle, Zagrebačka regija ne privlači samo studente, već i diplomirane. Iz Panonske Hrvatske pak dolazi gotovo jednak broj diplomiranih studenata kao i iz Zagrebačke regije, ali ih tek šestina tamo studira i petina prebiva nakon studija, što ukazuje da je povratak nakon studija ograničen te da nepovoljna obrazovna struktura mladih (utvrđena popisom stanovništva iz 2021.) ne proizlazi prvenstveno iz niske participacije u visokom obrazovanju. Obrazac Istre i Kvarnera sličan je zagrebačkom, ali uz manje izraženo povećanje zatečenih istraživanjem u odnosu na domicilne diplomirane. Sjeverna Hrvatska uz nešto manje razlike slijedi obrazac Panonske regije, a naznake ovog obrasca naziru se i u dalmatinskim županijama, iako uz najmanje razlike zastupljenosti s obzirom na tri promatrana kriterija.

Jadranske Hrvatske s većim brojem distinktivnih visokih učilišta podijeljena je na „Istru i Kvarner“ (3 županije: Primorsko-goranska, Istarska i Ličko-senjska) te „Dalmaciju“ (4 županije: Zadarska, Šibensko-kninska, Splitsko-dalmatinska i Dubrovačko-neretvanska). Također, s obzirom na vanjske migracije, regionalnoj podjeli pridružena je i rezidualna kategorija „Inozemstvo“.

4.1. Tokovi mobilnosti

Za bolje razumijevanje obrazaca uslijed kojih su nastale ove distribucije, u narednim analizama razmotrit ćemo regionalne tokove prilikom upisa na studij, nakon diplome te ukupni između ishodišne i odredišne regije.

Tablica 12. Regionalna mobilnost diplomanata prilikom upisa na studij

Regija boravišta prije upisa studija	Regija završenog studija							
		Grad Zagreb	Panonska Hrvatska	Istra i Kvarner	Dalmacija	Sjeverna Hrvatska	Ukupno	Broj sudionika
	Grad Zagreb	80,8 %	4,8 %	5,2 %	1,5 %	7,7 %	100,0%	1.155
	Panonska Hrvatska	25,9 %	53,2 %	13,4 %	2,4 %	5,2 %	100,0%	1.172
	Istra i Kvarner	16,5 %	0,9 %	77,5 %	3,1 %	2,1 %	100,0%	582
	Dalmacija	21,1 %	1,6 %	4,7 %	70,9 %	1,7 %	100,0%	886
	Sjeverna Hrvatska	33,6 %	7,1 %	12,9 %	2,6 %	43,7 %	100,0%	645
	Inozemstvo	49,6 %	12,2 %	6,5 %	30,1 %	1,6 %	100,0%	123
	UKUPNO	39,4 %	16,6 %	17,6 %	16,3 %	10,1 %	100,0%	4.563

Napomene: Za diplomirane studente diplomskog studija regija boravišta odnosi se na prvi studij, a ne na završeni studij. Ne uključuje prvostupnike koji su nastavili studij na diplomskoj razini.

Prvi pregled pruža informaciju koliko je od svih diplomiranih studenata iz pojedine regije studiralo (i diplomiralo) u domicilnoj regiji, a koliko ih je studiralo drugdje (Tablica 12). Na nacionalnoj razini, u regiji u kojoj je prethodno živjelo studij je upisalo nešto manje od dvije trećine (65,7 %) diplomiranih. No slika se uvelike razlikuje među regijama, s obzirom na dostupne studijske kapacitete te postojeće resurse i interese studenata. U vlastitoj regiji studiralo je oko četiri petine diplomiranih iz Zagrebačke regije te Istre i Kvarnera, a tek oko polovice diplomiranih iz Sjeverne i Panonske Hrvatske. Ovdje je vidljiva „gravitacija“ Zagreba kao najvećeg sveučilišnog središta, koji je na studiranje privukao između jedne šestine i jedne trećine diplomiranih koji su prethodno živjeli u drugim regijama. Pri tome je nešto veći priljev studenata - migranata bio iz bližih regija (Panonske i Sjeverne Hrvatske), nego iz juga zemlje. Također, polovica anketiranih diplomiranih studenata iz inozemstva studirala je u Zagrebačkoj regiji. Istra i Kvarner predstavljaju sekundarno odredište za odlazak na studij, naročito za studente iz Panonske i Sjeverne Hrvatske. S obzirom na nešto izraženije tokove iz Zagreba prema Sjevernoj Hrvatskoj, iz Dalmacije prema Istri i Kvarneru, te iz Sjeverne prema Panonskoj Hrvatskoj, čini se da blizina županije studija od ranijeg prebivališta igra određenu ulogu u izboru mjesta studiranja.

Važno je naglasiti kako su ovdje prikazani samo obrasci studijske regionalne mobilnosti diplomiranih, a ne svih osoba koje su upisale studij. S obzirom da je ranijim istraživanjima utvrđeno kako je završavanje studija češće među studentima koji ne studiraju u domicilnoj županiji (dakle koji u taj studij i ulažu bitno više financijski) (Matković i ostali, 2010), udio domicilnih studenata u populaciji studenata ili među upisanimima je zacijelo veći nego među diplomiranimima (koji su vidljivi kroz analizu ovog istraživanja).

Tablica 13. Regionalna mobilnost nakon završenog studija

Regija studija	Regija trenutnog boravišta (godinu nakon diplome)							
	Grad Zagreb	Panonska Hrvatska	Istra i Kvarner	Dalmacija	Sjeverna Hrvatska	Inozemstvo	Ukupno	Broj sudionika
	Grad Zagreb	67,9 %	9,6 %	3,7 %	5,0 %	8,6 %	5,3 %	100,0% 1.797
	Panonska Hrvatska	12,4 %	74,8 %	2,2 %	1,7 %	5,5 %	3,3 %	100,0% 759
	Istra i Kvarner	12,4 %	12,1 %	59,4 %	4,2 %	8,4 %	3,5 %	100,0% 801
	Dalmacija	7,4 %	2,3 %	3,0 %	81,2 %	1,6 %	4,6 %	100,0% 745
	Sjeverna Hrvatska	23,4 %	8,5 %	2,8 %	2,6 %	58,6 %	4,1 %	100,0% 461
	UKUPNO	34,5 %	19,6 %	13,0 %	16,5 %	11,9 %	4,4 %	100,0% 4.563

Napomena: Ne uključuje prvostupnike koji su nastavili studij na diplomskoj razini.

Kad je u pitanju mobilnost nakon završenog studija (Tablica 13), nešto više od dvije trećine, odnosno 68,8 % diplomiranih u vrijeme istraživanja ostalo je u istoj regiji u kojoj su završili studij. Visoka učilišta u Dalmaciji i Panonskoj Hrvatskoj zadržavaju najveći broj diplomiranih studenata u regiji u kojoj su studirali (između tri četvrtine i četiri petine), dok iz visokih učilišta Istre i Kvarnera te Sjeverne Hrvatske tek oko tri petine diplomiranih ostaje, a preostali odlaze u druge regije ili inozemstvo. Najfrekventnije odredište je Grad Zagreb, naročito za diplomirane s visokih učilišta iz Sjeverne Hrvatske, a u nešto manjoj mjeri za one koji su završili studij u Dalmaciji. S druge strane, trećina diplomiranih studenata koji su studirali u Zagrebu odlazi u druge regije nakon kraja studija, što je i očekivano s obzirom na velik udio studenata iz drugih regija. Udio diplomiranih koji odlazi u te regije razmjern je veličini tih regija i udjelu diplomiranih koji dolaze iz tih regija na studij u Zagreb (npr. vidi nadzastupljenost bliske regije Sjeverne Hrvatske). Diplomirane studente studija u Dalmaciji karakterizira najniža mobilnost prema drugim hrvatskim regijama, ali ne i prema inozemstvu.

Ova tablica sadrži i pregled učestalosti emigracije diplomiranih prema inozemstvu, koji konzistentno s dosadašnjim istraživanjima nešto više od godine dana nakon kraja studija iznosi 4,4 % diplomiranih. Ovaj je udio relativno ujednačen po regijama, s neznatno manje odlazaka studenata koji su studirali u Panonskoj Hrvatskoj, Istri i Kvarneru (3,3-3,5 %), a više među diplomiranim studentima koji su studirali u Zagrebu (5,3 %). Pri tom treba imati na umu da je u Gradu Zagrebu studirala i gotovo polovica diplomiranih iz inozemstva.

Tablica 14. Regionalna mobilnost: boravište prije upisa i nakon završetka studija

Regija boravišta prije upisa studija	Regija trenutnog boravišta (godinu nakon diplome)								
		Grad Zagreb	Panonska Hrvatska	Istra i Kvarner	Dalmacija	Sjeverna Hrvatska	Inozemstvo	Ukupno	Broj sudionika
	Grad Zagreb	90,3 %	1,6 %	1,7 %	0,9 %	1,6 %	3,9%	100,0%	1.155
	Panonska Hrvatska	16,2 %	72,2 %	5,5 %	1,4 %	1,5 %	3,2%	100,0%	1.172
	Istra i Kvarner	10,1 %	1,9 %	81,6 %	1,2 %	1,2 %	4,0%	100,0%	582
	Dalmacija	16,8 %	0,3 %	1,2 %	78,6 %	0,1 %	2,9%	100,0%	886
	Sjeverna Hrvatska	13,6 %	1,2 %	2,8 %	1,2 %	77,4 %	3,7%	100,0%	645
	Inozemstvo	38,2 %	5,7 %	4,9 %	13,8 %	0,8 %	36,6%	100,0%	123
	UKUPNO	34,5 %	19,6 %	13,0 %	16,5 %	11,9 %	4,4%	100,0%	4.563

Napomena: Ne uključuje prvostupnike koji su nastavili studij na diplomskoj razini.

Spojimo li dvije gornje analize te usporedimo boravište prije studija i godinu dana nakon kraja studija (Tablica 14.), vidimo kako na nacionalnoj razini više od četiri petine (81,8 %) diplomiranih nakon studija živi u istoj regiji gdje su boravili i prije studija, dakle studij izvan domicilne županije većinom je privremene prirode. No gledano s druge strane, kroz studij i nakon studija njih 18,2 % trajno je promijenilo svoju regiju - od toga 4,4 % prema inozemstvu, a 13,8 % prema drugim regijama Hrvatske.

Godinu dana nakon diplome, u istoj regiji kao i prije upisa studija živi najviše diplomiranih studenata iz Zagrebačke regije: od njih 90,3 %, dakle migriralo je njih 9,7 %. U ostalim regijama udio diplomiranih koji su promijenili regiju boravka je dva do tri puta veći, a najveći je u Panonskoj Hrvatskoj iz koje je tijekom ili nakon studija emigriralo 27,8 % diplomiranih koji su prije studija živjeli u regiji.

Kroz i nakon procesa studiranja, između desetine i šestine diplomiranih iz drugih regija dolazi u Zagreb, što je dvostruko više nego što migrira između svih ostalih regija Hrvatske zajedno. Migracija u drugome smjeru, odnosno udio diplomiranih studenata iz Zagrebačke regije koji se tijekom ili nakon studija preselio prema drugim regijama Hrvatske (0,9 % - 1,6 % prema svakoj) je za red veličine niži od udjela diplomiranih iz tih regija koji odlaze u Zagreb (10,1 % - 16,8 %). Priljev prema Sjevernoj Hrvatskoj, Dalmaciji te Panonskoj Hrvatskoj vrlo je skroman, a tek je nešto izraženiji prema Istri i Kvarneru.

Kad su u pitanju malobrojni strani studenti, njih oko trećine vraća se u inozemstvo, oko trećine naseli se u Zagrebu, a preostala trećina po ostalim regijama. Isključe li se studenti iz inozemstva, tek 2,9 %-4,0 % generacije iz pojedinih regija emigrirao je u inozemstvo između diplomiranja u 2022. godini i provedbe ankete krajem 2023.

Tablica 15. Regionalni migracijski saldo – promjena broja diplomiranih studenata u regijama s obzirom na migracijske tokove prema drugim regijama (N = 4.563)

Promatrana regija	Doprinos migracijskih tokova iz/prema pojedinim regijama						
	Grad Zagreb	Panonska Hrvatska	Istra i Kvarner	Dalmacija	Sjeverna Hrvatska	Inozemstvo	Ukupno
Grad Zagreb	-	14,9 %	3,4 %	12,0 %	6,0 %	0,2 %	36,5 %
Panonska Hrvatska	-14,7 %	-	-4,5 %	-1,1 %	-0,9 %	-2,6 %	-23,8 %
Istra i Kvarner	-6,7 %	9,1 %	-	0,7 %	1,9 %	-2,9 %	2,1 %
Dalmacija	-15,7 %	1,5 %	-0,5 %	-	0,8 %	-1,0 %	-14,9 %
Sjeverna Hrvatska	-10,7 %	1,6 %	-1,7 %	-1,1 %	-	-3,6 %	-15,5 %

Napomena: prikazani broj predstavlja relativnu promjenu u odnosu na broj domicilnih diplomiranih u promatranoj regiji. Negativne vrijednosti predstavljaju neto odljev iz promatrane regije prema pojedinoj regiji navedenoj u stupcu, a pozitivne priljev.

Ako se podaci iz prethodne tablice preoblikuju u migracijski saldo, možemo utvrditi regionalne promjene u broju diplomiranih studenata uslijed međuregionalnih i međunarodnih migracija (Tablica 15).

Zagreb prema tome karakterizira pozitivni migracijski saldo uslijed kojeg je broj diplomiranih koji ovdje žive veći za 36,5 % u odnosu na broj domicilnih diplomiranih studenata iz regije. Ovome prvenstveno doprinose oni koji su bili domicilni u Panonskoj Hrvatskoj i Dalmaciji. Zanimljivo, migracijski saldo Zagrebačke regije prema inozemstvu neutralan je s obzirom na broj studenata iz inozemstva koji ostaju u regiji.

Broj diplomiranih rezidentnih u Panonskoj Hrvatskoj za gotovo četvrtinu je manji od broja diplomiranih koji od tamo potječu (-23,8 %) uslijed negativnih migracijskih tokova prema svim regijama i inozemstvu. Dvije trećine od ovoga može se pripisati migracijama prema Zagrebačkoj regiji.

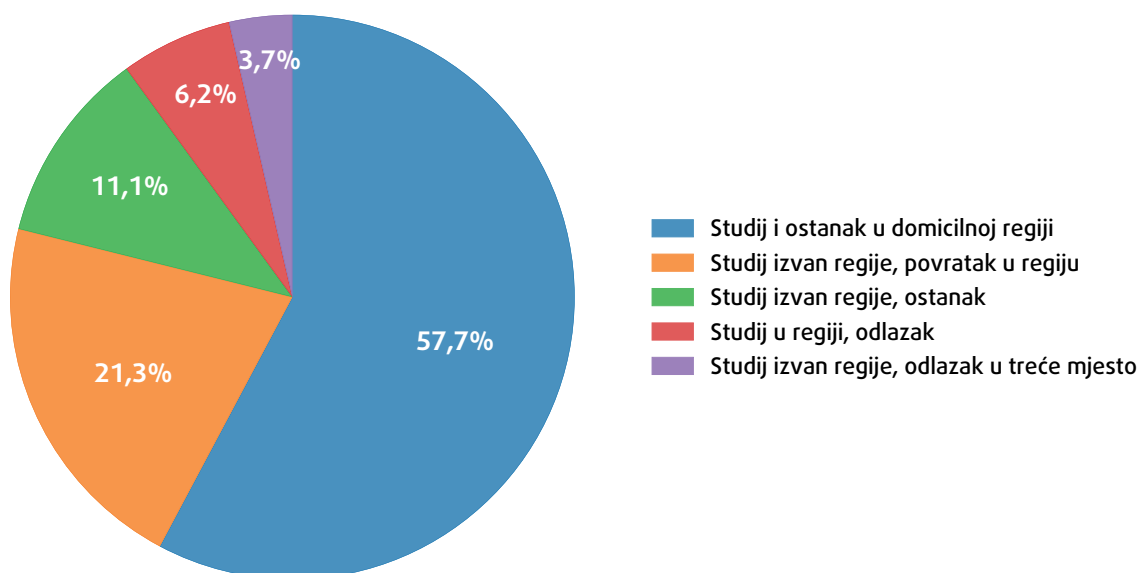
Neutralni migracijski saldo diplomiranih studenata Istre i Kvarnera (+ 2,1 %) rezultat je umjereno nepovoljne dinamike prema Zagrebu i inozemstvu koja je kompenzirana pozitivnim migracijskim tokovima naspram drugih regija, posebno Panonskom Hrvatskom.

Relativno snažan negativni migracijski saldo diplomiranih studenata Dalmacije (- 14,9 %) prvenstveno proizlazi iz snažnih migracijskih tokova prema Zagrebu, dok su tokovi naspram svih ostalih regija i inozemstvu neutralni. Saldo je sličan i u sjevernoj Hrvatskoj (- 15,5 %), ali uz nešto manje izraženog odljeva prema Gradu Zagrebu, a izraženijeg prema inozemstvu.

4.2. Obrasci mobilnosti

Kroz podatke o regiji podrijetla, studija i u vrijeme ankete (Graf 19.) možemo identificirati ukupno pet obrazaca mobilnosti. **Studenti koji studiraju i ostaju u domicilnoj regiji** čine najbrojniju skupinu, zajedno nešto više od polovice diplomiranih (57,7 %). Drugu najbrojniju skupinu čini oko petine (21,3 %) diplomiranih koji su **otišli studirati izvan domicilne regije te su se vratili nakon studija**. Oko desetine diplomiranih studenata (11,1 %) **otišlo je na studij izvan domicilne regije i nakon toga ostalo u regiji studija**. Nakon završenog studija u domicilnoj regiji u drugu regiju odlazi 6,2 % svih diplomiranih, odnosno otprilike svaki deseti koji je studirao u domicilnoj regiji. Konačno, **obrazac višestrukih migracija iz domicilne županije na studij u drugoj regiji, a potom prema trećoj regiji** relativno je rijedak (ukupno 3,7 % sudionika), odnosno obuhvaća oko desetine diplomiranih koji su studirali izvan domicilne županije.

Graf 19. Obrasci regionalne mobilnosti vezane uz studij (N = 4.563)

U završnom dijelu poglavlja istražiti ćemo razlikuju li se ovi obrasci mobilnosti s obzirom na pohađani program, odnosno vrstu, područje i razinu studija, način studiranja i učilište (Tablica 16). Također, pregledat ćemo jesu li diplomirani studenti iz određenih sociodemografskih skupina ili sa specifičnim iskustvom studija skloniji pojedinim obrascima (Tablica 17). Pri tome ćemo procijeniti i koliko često dotični ostaju u domicilnoj regiji, odnosno u regiji studija.

Tablica 16. Obrasci regionalne mobilnosti s obzirom na karakteristike studija

	N	Obrazac studijske mobilnosti					Zbirno		
		Studij i ostanak u domicilnoj regiji	Studij izvan regije, povratak u regiju	Studij izvan regije, ostanak	Studij u regiji, odlazak	Studij izvan regije, odlazak u treće mjesto	Ostanak u domicilnoj regiji	Studij izvan domicilne regije	Ostanak u regiji studija
Vrsta i razina studijskog programa									
Stručni prijediplomski	682	67,2 %	17,9 %	6,0 %	6,2 %	2,8 %	85,1 %	26,7 %	73,2 %
Stručni diplomski	386	70,2 %	16,6 %	6,5 %	6,0 %	0,8 %	86,8 %	23,8 %	76,7 %
Sveučilišni prijediplomski	434	60,8 %	22,8 %	4,8 %	6,9 %	4,6 %	83,6 %	32,3 %	65,7 %
Sveučilišni diplomski	2.468	53,9 %	22,0 %	14,1 %	5,9 %	4,1 %	75,9 %	40,3 %	68,0 %
Integrirani sveučilišni	593	52,3 %	24,3 %	12,0 %	7,6 %	3,9 %	76,6 %	40,1 %	64,3 %
Područje znanosti programa									
Prirodne znanosti	285	47,0 %	19,0 %	20,7 %	9,1 %	4,2 %	66,0 %	43,9 %	67,7 %
Tehničke znanosti	1.079	58,6 %	17,4 %	15,2 %	6,2 %	2,6 %	76,0 %	35,2 %	73,8 %
Biomedicina i zdravstvo	737	53,7 %	24,0 %	10,5 %	7,3 %	4,5 %	77,8 %	39,0 %	64,2 %
Biotehničke znanosti	325	48,6 %	29,9 %	12,3 %	3,7 %	5,5 %	78,5 %	47,7 %	60,9 %
Društvene znanosti	1.276	62,9 %	20,0 %	7,5 %	6,1 %	3,5 %	82,9 %	31,0 %	70,4 %
Humanističke znanosti	213	58,2 %	20,2 %	9,9 %	7,5 %	4,2 %	78,4 %	34,3 %	68,1 %
Umjetničko područje	103	52,4 %	22,3 %	13,6 %	4,9 %	6,8 %	74,8 %	42,7 %	66,0 %
Interdisciplinarna područja	545	60,7 %	24,8 %	6,8 %	5,0 %	2,8 %	85,5 %	34,3 %	67,5 %
Status pri upisu studija									
Redoviti	3.570	56,2 %	20,8 %	12,9 %	6,4 %	3,8 %	77,0 %	37,4 %	69,1 %
Izvanredni	993	63,0 %	23,2 %	4,7 %	5,7 %	3,3 %	86,2 %	31,2 %	67,8 %
Sveučilište ili oblik učilišta									
Sveučilište u Zagrebu	1.574	43,4 %	26,6 %	21,1 %	4,7 %	4,3 %	70,0 %	51,9 %	64,5 %
Sveučilište u Splitu	491	81,1 %	5,5 %	3,7 %	8,6 %	1,2 %	86,6 %	10,4 %	84,7 %
Sveučilište u Rijeci	581	48,5 %	30,1 %	7,4 %	6,5 %	7,4 %	78,7 %	44,9 %	55,9 %
Sveučilište u Osijeku	523	71,9 %	13,2 %	1,9 %	9,9 %	3,1 %	85,1 %	18,2 %	73,8 %
Sveučilište u Zadru	193	61,7 %	22,8 %	5,7 %	5,7 %	4,2 %	84,5 %	32,7 %	67,4 %
Sveučilište Sjever	237	63,7 %	22,4 %	3,4 %	8,0 %	2,5 %	86,1 %	28,3 %	67,1 %
Sveučilište u Puli	170	54,1 %	23,5 %	14,7 %	5,3 %	2,4 %	77,7 %	40,6 %	68,8 %
Javno veleučilište	329	63,8 %	21,0 %	8,5 %	4,3 %	2,4 %	84,8 %	31,9 %	72,3 %
Privatno visoko učilište	246	65,0 %	21,1 %	6,9 %	4,5 %	2,4 %	86,2 %	30,5 %	72,0 %
UKUPNO	4.563	57,7 %	21,3 %	11,1 %	6,3 %	3,7 %	79,0 %	36,1 %	68,8 %

Kad su u pitanju vrsta i razina studija, obrazac postojane domicilnosti prevladava u svim skupinama, ali najizraženiji je kod diplomiranih studenata stručnih studija (67 - 70 %), nešto manje učestao za sveučilišne prvostupnike (61 %), a najrjeđi kod magistara struke (52 - 54 %). Kod diplomiranih sa svih sveučilišnih studija bitno je učestaliji odlazak izvan domicilne regije na studij, ali i ostanak u regiji studija, a kod magistara struke manje je izgledno i zadržavanje domicilnoj regiji nakon studija.

Migracijski obrasci donekle se razlikuju i s obzirom na područje znanosti programa. Diplomirani studenti široko dostupnih studija društvenih, humanističkih, tehničkih znanosti i interdisciplinarnih područja (obrazovne znanosti) češće se tijekom i nakon studija zadržavaju u domicilnoj regiji nego diplomirani iz područja prirodnih i biotehničkih znanosti, a u nešto manjoj mjeri i diplomirani iz biomedicine i umjetničkog područja. Uz izuzetak biomedicine, ta područja također češće karakterizira studij izvan domicilne županije. Nakon studija izvan regije češće se vraćaju oni koji su završili biotehničke znanosti, zdravstvo i interdisciplinarna područja, a nešto rjeđe oni koji su završili studij iz tehničkih znanosti. Stoga je udio domicilnih studenata koji i nakon studija žive u regiji podrijetla sličan za većinu područja (75 - 79 %), niži tek za prirodne znanosti (66 %), a blago viši za društvene (83 %) i interdisciplinarne (86 %). Ostanak u nedomicilnoj regiji studiranja najučestaliji je u prirodnim znanostima, zatim tehničkim i u umjetničkom području, a rijedak je za diplomirane studente društvenih znanosti.

Diplomirane studente koji su bili redoviti studenti karakterizira značajno češće ostajanje u nedomicilnoj županiji studija, rjeđi povratak sa studija izvan domicilne županije te manje zastupljen obrazac studija i ostanka u domicilnoj županiji nego izvanredne studente.

Očekivano, razlike u obrascima najveće su upravo između visokih učilišta. Sveučilišta u Zagrebu i Rijeci privlače velik broj nedomicilnih studenata pa je obrazac postojane domicilnosti među njihovim diplomiranim studentima, iako i dalje najučestaliji, nešto rjeđi (43 odnosno 48 %). S druge strane, ostanak u regiji podrijetla i studija najčešći je među diplomiranim Sveučilišta u Splitu (81 %) i Osijeku (72 %). Potonja sveučilišta imaju istovremeno i najmanji udio nedomicilnih diplomiranih koji su se vratili u domicilnu regiju, dok ovdje odskaču Sveučilišta u Rijeci i Zagrebu, gdje 30 % odnosno 27 % diplomiranih studenata čine nedomicilni studenti koji se vraćaju u domicilnu regiju. Sveučilište u Zagrebu izrazito se izdvaja od ostalih učilišta prema udjelu nedomicilnih studenata koji nakon diplome ostaju u regiji (21 %), dok Sveučilište u Rijeci prednjači prema udjelu diplomiranih studenata koji nakon studija odlaze k trećim regijama (7 %). Odlazak domicilnih diplomiranih iz regije studija nešto je učestaliji pri Sveučilištima Sjever, Split i Osijek (8 - 10 %) nego u drugim visokim učilištima. Javna veleučilišta i privatna visoka učilišta, iako su potonja većinom locirana u Zagrebu, karakteriziraju međusobno slični obrasci nešto učestalije postojane domicilnosti, rjeđeg ostanka nedomicilnih studenata u mjestu studija odnosno odlaska u treće regije te rjeđeg odlaska domicilnih diplomiranih studenata iz regije.

Tablica 17. Obrasci regionalne mobilnosti s obzirom iskustvo studija i sociodemografske karakteristike

	N	Obrazac studijske mobilnosti					Zbirno		
		Studij i ostanak u domicilnoj regiji	Studij izvan regije, povratak u regiju	Studij izvan regije, ostanak	Studij u regiji, odlazak	Studij izvan regije, odlazak u treće mjesto	Ostanak u domicilnoj regiji	Studij izvan domicilne regije	Ostanak u regiji studija
Opći uspjeh na završenom studiju									
Dobar	648	62,5%	21,3%	7,4%	5,7%	3,1%	83,8%	31,8%	69,9%
Vrlo dobar	2.807	58,0%	21,8%	10,7%	6,0%	3,5%	79,9%	36,0%	68,7%
Odličan	1.096	54,2%	19,9%	14,1%	7,3%	4,5%	74,1%	38,5%	68,3%
Međunarodna mobilnost tijekom studija									
Ne	4.131	58,3%	21,9%	11,0%	5,6%	3,3%	80,2%	36,2%	69,2%
Da	432	52,1%	15,3%	12,5%	12,7%	7,4%	67,4%	35,2%	64,6%
Primanje stipendije tijekom studija									
Ne	2.346	64,0%	19,4%	7,4%	6,0%	3,2%	83,3%	30,0%	71,4%
Da, državnu stipendiju za studente slabijeg socioekonomskog statusa	678	51,3%	22,3%	16,1%	6,3%	4,0%	73,6%	42,3%	67,4%
Da, STEM stipendiju	417	49,9%	18,5%	18,7%	9,4%	3,6%	68,4%	40,8%	68,6%
Da, neku drugu stipendiju	1.122	51,3%	25,9%	13,0%	5,5%	4,4%	77,1%	43,2%	64,3%
Financijske prilike kućanstva									
Ispod prosjeka	818	53,7%	20,5%	14,1%	7,6%	4,2%	74,2%	38,8%	67,7%
Oko prosjeka	2.147	58,6%	21,6%	10,7%	5,4%	3,8%	80,1%	36,1%	69,2%
Iznad prosjeka	1.598	58,6%	21,3%	10,2%	6,7%	3,2%	79,9%	34,7%	68,8%
Najviše obrazovanje roditelja									
Trogodišnja srednja ili manje	631	60,2%	21,2%	10,0%	6,0%	2,5%	81,5%	33,8%	70,2%
Četverogodišnja srednja	2.026	57,3%	23,9%	10,0%	5,7%	3,2%	81,2%	37,0%	67,2%
Stručni studij	726	56,5%	22,3%	10,3%	6,5%	4,4%	78,8%	37,1%	66,8%
Sveučilišni studij	1.143	57,6%	16,1%	14,4%	7,4%	4,6%	73,7%	35,1%	71,9%
Spol/rod sudionika									
Muški	1.399	58,3%	20,7%	11,1%	6,5%	3,4%	79,1%	35,2%	69,4%
Ženski	3.162	57,4%	21,6%	11,1%	6,1%	3,8%	78,9%	36,5%	68,5%

Regija boravišta prije upisa studija									
Grad Zagreb	1.155	73,6%	16,7%	1,5%	7,2%	1,0%	90,3%	19,2%	75,1%
Panonska Hrvatska	1.172	47,3%	24,9%	16,2%	5,9%	5,7%	72,2%	46,8%	63,5%
Istra i Kvarner	582	69,4%	12,2%	7,7%	8,1%	2,6%	81,6%	22,5%	77,2%
Dalmacija	886	64,7%	13,9%	12,4%	6,2%	2,8%	78,6%	29,1%	77,1%
Sjeverna Hrvatska	645	38,9%	38,5%	12,9%	4,8%	5,0%	77,4%	56,3%	51,8%
Inozemstvo	123		36,6%	50,4%		13,0%	36,6%	100,0%	50,4%
UKUPNO	4.563	57,7%	21,3%	11,1%	6,3%	3,7%	79,0%	36,1%	68,8%

Napomena: Suma sudionika s obzirom na prikazane karakteristike spol/rod i opći uspjeh proizlazi stoga što su s obzirom na mali broj pojava isključeni iz prikaza studenti koji nisu unijeli spol (2) te imali opći uspjeh dovoljan (12).

Uspješnije studente češće karakterizira ostajanje u nedomicilnoj regiji nakon studija, ali i nešto veća sklonost odlasku iz domicilne regije studija ili mobilnost k trećim regijama. Posljedično, diplomirane studente slabijeg uspjeha nešto češće karakterizira postojana domicilnost tijekom i nakon studija. Sličan je obrazac vidljiv i kod međunarodne mobilnosti, koja je prvenstveno povezana s većom vjerojatnošću odlaska iz domicilne regije studija ili odlaska k trećim regijama (i inozemstvu) nedomicilnih studenata, dok je obrazac povratka u domicilnu regiju ili postojane domicilnosti za ovu skupinu niži. Jednostavnije rečeno, mobilnost karijere veća je kod diplomiranih studenata koji su ostvarili međunarodnu mobilnost.

Zanimljive su i razlike u obrascima mobilnosti s obzirom na primanje stipendije. Diplomirane studente koji nisu primali stipendije karakterizira bitno češća postojana domicilnost u usporedbi s onima koji su primali bilo koji tip stipendije. Također, kad studiraju izvan regije, karakterizira ih rijedak ostanak u regiji studiranja. Svi stipendisti češće studiraju izvan domicilne regije i češće tamo ostaju nego nestipendisti, ali uz određene razlike s obzirom na tip stipendija. Tako se primatelji STEM stipendija najrijeđe vraćaju u domicilnu regiju, najčešće ostaju u nedomicilnoj regiji studija, ali i najčešće odlaze iz domicilne regije studija. Primatelji „drugih stipendija“, koje u velikoj mjeri uključuju stipendije lokalne samouprave, a kakve često uvjetuju povratak odnosno rad u jedinici koja financira stipendiju, pokazuju nešto veću sklonost povratku u domicilnu regiju i naznake manje vjerojatnosti odlaska iz domicilne regije studija, ali uočene razlike u smjeru ostanka ili povratka bitno su manje od onih koje bi bile vidljive kad bi uvjeti stipendiranja bili sustavno zadovoljavani. Primatelji stipendija za studente slabijeg socioekonomskog statusa, koje nisu uvjetovane prostornom mobilnošću i često se dodjeljuju studentima iz manje bogatih regija²², nalaze se između obrazaca STEM i ostalih stipendista.

Uočene razlike u obrascima prostorne mobilnosti s obzirom na financijski status tijekom studiranja ukazuju kako su diplomirani studenti iz kućanstava koja su teško spajala kraj s krajem nešto skloniji ostanku u nedomicilnoj regiji studiranja, odlasku u treće regije odnosno odlasku iz domicilne regije, dakle obrascu odlaska „trbuhom za kruhom“. S druge strane, obrasci diplomiranih iz prosječnih i iznadprosječnih financijskih prilika međusobno se ne razlikuju i nešto češće ostaju studirati i živjeti u domicilnoj županiji. Kad je u pitanju obiteljsko zaleđe, odnosno najviše postignuto obrazovanje roditelja, postoje blage naznake više postojane domicilnosti studenata čiji roditelji imaju manje od četverogodišnje srednje škole te nešto

²² Tako je među diplomiranim studentima domicilnima u Zagrebu tek 7 % primatelja SES stipendije, u Istri i Kvarneru 6 %, u Sjevernoj Hrvatskoj 16 %, Dalmaciji 19 %, a Panonskoj Hrvatskoj 21 %. Za detaljnije analize obrazaca primanja stipendija pogledati prethodni izvještaj (Matković, Jaklin, i ostali, 2023, str. 43–51).

učestalijeg ostajanja u nedomicilnoj regiji studija i odlaska u treće regije za diplomirane čiji roditelji imaju sveučilišni studij. Ovo indicira postojanje mehanizma iza prostorne mobilnosti diplomiranih studenata koji je vezan uz karijerne aspiracije i status (usp. Matković, Gregurović, i ostali, 2023).

Žene češće upisuju i završavaju studij od muškaraca, tako da već više od desetljeća čine tri petine diplomiranih studenata pa su time i češće uključene u mobilnost vezanu uz studij. Međutim u pogledu prostorne mobilnosti diplomirane studentice nimalo se ne razlikuju od studenata uz jednaku zastupljenost svih pet obrazaca.

Konačno, prikaz obrazaca s obzirom na domicilnu regiju nadopunjuje uvide iz ranijih tablica tranzicija tako što raščlanjuje daljnje putanje studenata koji su studirali domicilno i izvan vlastite regije. Kod prvih vidimo kako je obrazac ostanka u nedomicilnoj regiji studiranja najčešći za diplomirane iz Panonske Hrvatske, Dalmacije i Sjeverne Hrvatske, ali ih se u odnosu na ukupan broj diplomiranih koji su studirali izvan regije najviše zadržava iz Dalmacije. S druge strane, učestalost mobilnosti izvan domicilne regije studija proporcionalna je regionalnom udjelu domicilnih studenata.

4.3. **Zaključno o prostornoj mobilnosti diplomiranih studenata**

Zaključno, s obzirom na predstavljene tokove, evidentno je kako više od četiri petine diplomiranih studenata i nakon studija žive u regiji gdje su živjeli prije studija. Na nacionalnoj razini, studij izvan domicilne regije pohađala je trećina diplomiranih studenata. Iako je njihovo preseljenje većinom privremene prirode, trećina njih ne vraća se u domicilnu regiju, dok se tek oko desetine domicilnih diplomiranih nakon diplome otisne izvan regije. Postoje značajne i specifične regionalne neuravnoteženosti s obzirom na prostornu mobilnost studenata i diplomiranih, prvo kroz dolazak velikog udjela nedomicilnih studenata u visoka učilišta regije Zagreba te Istre i Kvarnera, uslijed čega broj studenata koji su diplomirali u ovim regijama uvelike nadilazi broj diplomiranih podrijetlom iz ovih regija, dok je situacija u ostalim regijama suprotna. Potom značajna manjina nedomicilnih diplomiranih studenata ipak ostaje u većim studijskim centrima, a dio migrira naknadno prema razvijenijim regijama vodeći se prilikama (poslovima i plaćama) koji postoje. Posljedično, Panonska Hrvatska već godinu nakon studija gubi oko četvrtine svojih diplomiranih, a Sjeverna Hrvatska i Dalmacija oko sedmine, dok se broj diplomiranih u zagrebačkoj regiji uvećava za trećinu u odnosu na domicilne dolaskom studenata i diplomiranih studenata iz drugih regija. Migracija prema inozemstvu čini tek četvrtinu od mobilnosti koja prelazi granice regija, a u nju ulaze i učestali odlasci/povratci (malobrojnih) studenata iz inozemstva. Razlike u obrascima prostorne mobilnosti između pojedinih vrsta i područja studija umjerene su i mogu se tumačiti u ključu nejednake regionalne dostupnosti prvenstveno programa, ali i poslova. Dok rodne razlike u prostornoj mobilnosti diplomiranih nisu ustanovljene, izglednije je da će obrasce trajne prostorne mobilnosti slijediti studenti boljeg uspjeha, s iskustvom mobilnosti i stipendija (koje ne izgledaju posebno učinkovite u vraćanju ka domicilnoj regiji), a u manjem razmjeru i oni slabijeg materijalnog statusa i visokog obrazovanja roditelja.

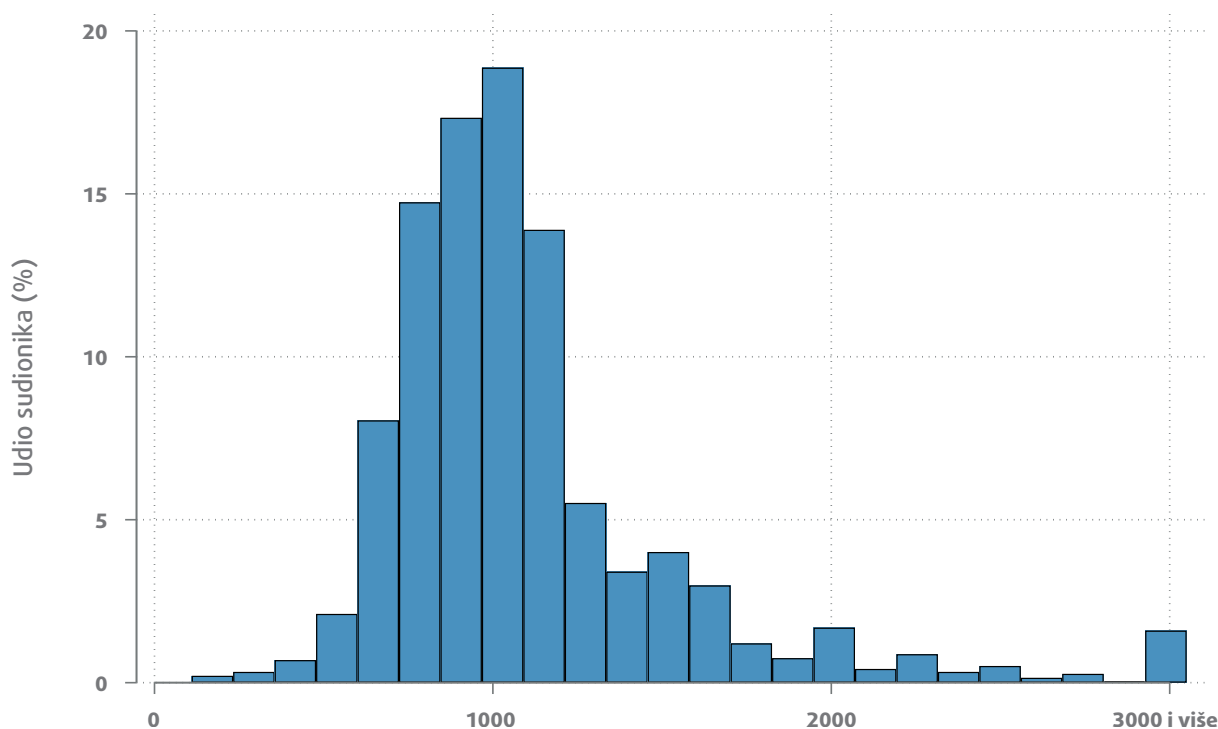
5. Primanja nedavno diplomiranih

U istraživanju zaposlenosti diplomiranih studenata provedenog 2023. godine promijenjen je način mjerenja visine primanja. U ranijim istraživanjima sudionici su birali između ponuđenih širokih kategorija primanja. Međutim, u ovom istraživanju sudionici su, kao i u Eurograduate i Eurostudent istraživanjima, imali priliku unijeti točan iznos svojih primanja što nam omogućava preciznije analize i bolju procjenu mjesečnih primanja diplomiranih studenata.

U ovom poglavlju analiziramo samo primanja diplomiranih studenata koji nisu bili zaposleni prije studija te nisu nastavili studij. Dakle, ovdje nećemo uključivati primanja studenata, odnosno prvostupnika koji su nastavili diplomski studij kao ni primanja diplomiranih studenata koji su bili radnici - studenti, odnosno nakon diplome nastavili raditi na istom poslu kao i prije početka studija. Primanja za ove dvije skupine izdvojeno su analizirane i uspoređene u drugom poglavlju ovog izvještaja. Ovime želimo što izravnije vezati primanja sa završenim kvalifikacijama zaposlenih osoba koje su završile studij. Svi iznosi koje analiziramo odnose se na prosječna mjesečna neto primanja.

Graf 20. Distribucija neto mjesečnih primanja u EUR (N = 3.317)

Prema rezultatima istraživanja, prosječna mjesečna primanja diplomiranih studenata iznose 1.114,07 EUR (SD = 543,85), odnosno za 34 EUR manje od prosječne plaće zaposlenih u pravnim osobama u RH u 2023. godini. Distribucija primanja prikazana je na Grafu 20.²³ Granica prvog decila primanja nalazi se na 700 EUR, prvog kvartila na 820 EUR, medijalna primanja iznose točno 1.000 EUR, četvrti kvartil počinje na 1.200 EUR, a posljednji decil, odnosno najbolje plaćena desetina imala je primanja 1.600 EUR ili više. Dakle godinu dana nakon diplome polovica diplomanata zarađivala je između 820 i 1.200 EUR mjesečno, a njih 80 % između 700 i 1.600 EUR.

Tablica 18. Distribucija visine primanja u različitim AZVO istraživanjima diplomiranih studenata*

Godina diplomiranja	2015./2016.	2018./2019.	2020.	2022.
Godina istraživanja	2017.* *	2020.	2021.	2023.
Prosječna neto plaća u godini istraživanja** *	794 EUR	898 EUR	946 EUR	1.148 EUR
Manje od 465 EUR	20,5 %	11,6 %	5,2 %	1,2 %
466 EUR – 664 EUR	46,4 %	25,1 %	20,1 %	5,7 %
665 EUR – 929 EUR	24,9 %	39,8 %	39,6 %	32,0 %
930 EUR – 1.327 EUR	5,3 %	17,7 %	23,3 %	42,8 %
Više od 1.328 EUR	2,9 %	5,9 %	11,9 %	18,3 %

Izvori: (Glunčić, 2022; Matković, Jaklin, i ostali, 2023; Pažur Aničić i ostali, 2018)

*Podaci iz ranijih istraživanja izraženi su u kunama, a autori su ih preračunali u eure.

**Prikazana distribucija primanja ne uključuje sudionike na stručnom osposobljavanju (SOR). Ako bi bili uključeni, 45,7 % sudionika nalazilo bi se u kategoriji ispod 3500 kuna.

***Prosječna mjesečna neto plaća po zaposlenom u pravnim osobama Republike Hrvatske prema podacima Državnog zavoda za statistiku.

U usporedbi s prethodnim istraživanjima (Tablica 18), plaće diplomiranih studenata porasle su, prateći nominalni rast plaća u Hrvatskoj u to vrijeme. Kada usporedimo udjele plaća po kategorijama iz prethodnih istraživanja, primjećujemo postojano smanjenje udjela sudionika/ca u nižim kategorijama primanja i porast u kategorijama iznad 930 EUR.

Udio sudionika/ca s plaćom manjom od 465 EUR smanjio se na 1,2 %. Međutim, s obzirom na to da je minimalna plaća u 2023. godini iznosila 554 EUR, očekivano je da je udio primanja ispod minimalne plaće nizak, ograničen na zaposlene u nepunom radnom vremenu (npr. u školama). Najveći udio sudionika/ca nalazi se u kategoriji oko prosječne plaće što je bio slučaj i u ranijim godinama, osim u istraživanju provedenom 2017. godine.

²³ Budući da je pitanje o mjesečnim primanjima u anketi bilo obvezno, svi sudionici/ce odgovorili su na to pitanje. Međutim, iz prikaza i analize podataka isključeni su sudionici/ce koji su naveli iznose ispod 100 EUR (uključujući 100 EUR) i iznad 9.000 EUR (uključujući 9.000 EUR). Na taj način iz analiza je isključeno 68 sudionika/ca (1,5 % iskaza), od toga 61 zbog niskog unosa. S obzirom da sudionici/ce nisu imali mogućnost preskočiti ovo pitanje, pretpostavili smo da su ovi ekstremno niski ili visoki iznosi neopravdani, te da su sudionici/ce zapravo možda željeli izbjeći odgovor, no anketa im to nije dopuštala. Izbacivanjem tih sudionika/ca, raspon neto mjesečnih primanja u uzorku istraživanja kreće se od 110 do 7.400 EUR.

5.1. Primanja s obzirom na vrstu i razinu programa, područje znanosti i učilišta

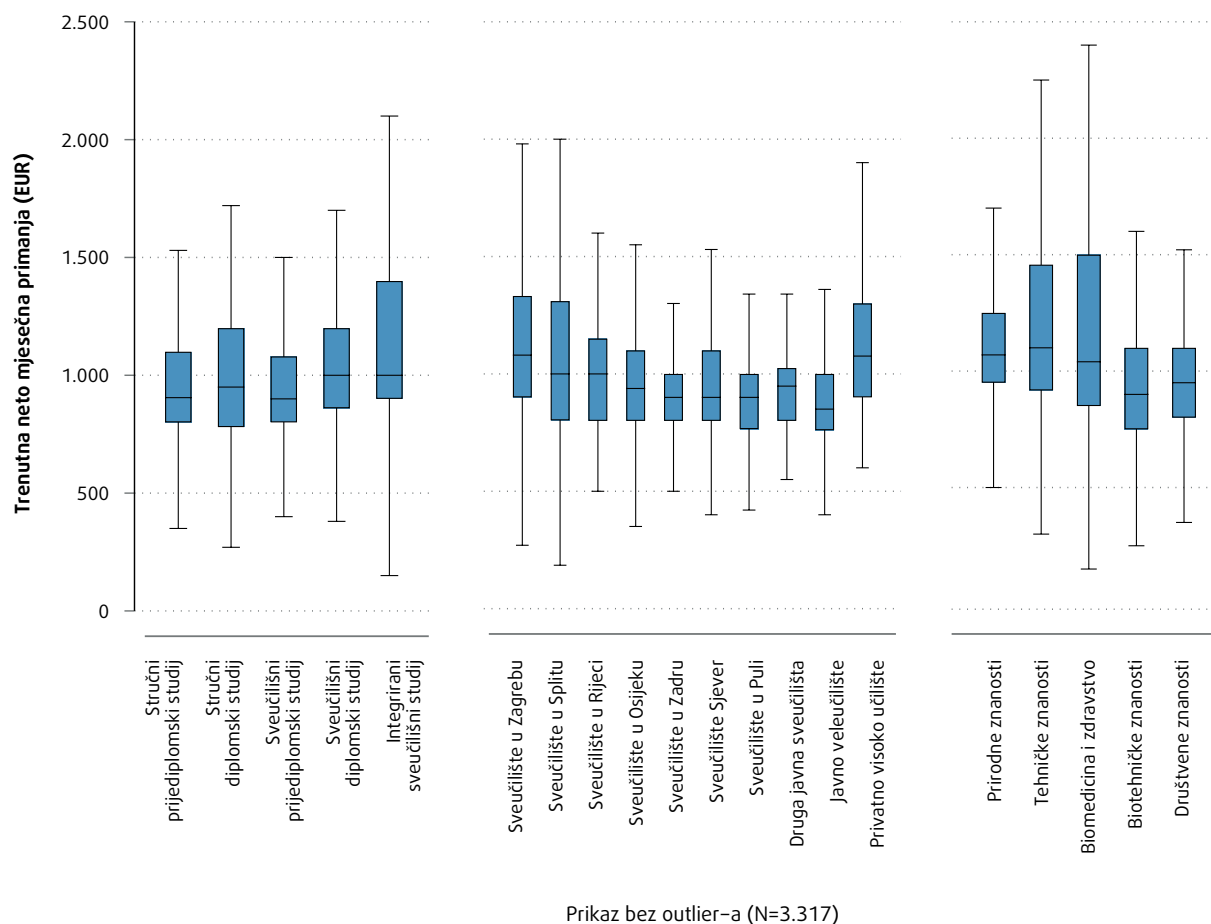
Promatrajući prosječna mjesečna primanja po sveučilištu ili vrsti učilišta (Tablica 19.), najviša imaju diplomirani studenti Sveučilišta u Zagrebu, s prosjekom od 1.217 EUR. To nije iznenađujuće, s obzirom na to da su prosječne plaće u Zagrebu (a treće poglavlje ukazuje da većinom rade u Zagrebu) veće od prosjeka na razini cijele Hrvatske te među najvišima u zemlji. Slijedi Sveučilište u Splitu s prosječnim primanjima od 1.179 EUR, a zatim diplomirani s privatnih visokih učilišta s 1.139 EUR.

Tablica 19. Prosječna mjesečna neto primanja diplomiranih studenata s obzirom na vrstu, razinu, područje studija i vrstu visokog učilišta (EUR)

	N	Prosječna neto mjesečna primanja	Standardna devijacija	1. decil	9. decil
Vrsta i razina studijskog programa					
Stručni prijediplomski studij	452	1.006	360	700	1.400
Stručni diplomski studij	225	1.045	517	676	1.500
Sveučilišni prijediplomski studij	298	1.054	596	660	1.500
Sveučilišni diplomski studij	1.831	1.139	575	700	1.600
Integrirani sveučilišni studij	511	1.187	527	750	1.800
Područje znanosti programa*					
Prirodne znanosti	246	1.206	608	800	1.600
Tehničke znanosti	889	1.294	628	800	2.000
Biomedicina i zdravstvo	495	1.215	535	760	1.800
Biotehničke znanosti	238	986	453	630	1.350
Društvene znanosti	866	1.022	524	675	1.400
Humanističke znanosti	150	910	361	600	1.100
Sveučilište ili oblik učilišta					
Sveučilište u Zagrebu	1.268	1.217	602	751	1.800
Sveučilište u Splitu	362	1.179	583	739	1.750
Sveučilište u Rijeci	435	1.062	429	720	1.500
Sveučilište u Osijeku	357	1.018	523	651	1.500
Sveučilište u Zadru	132	960	456	650	1.200
Sveučilište Sjever	138	1.045	592	600	1.500
Sveučilište u Puli	120	966	496	675	1.250
Druga javna sveučilišta	160	1.004	334	700	1.475
Javno veleučilište	210	950	481	629	1.300
Privatno visoko učilište	135	1.139	355	759	1.569
UKUPNO	3.317	1.114	544		

Napomena: Nije prikazano umjetničko područje (N = 58) i interdisciplinarna područja znanosti (N = 375)

Graf 21. Distribucija mjesečnih neto primanja diplomiranih studenata s obzirom na vrstu, razinu, područje studija i vrstu visokog učilišta (EUR)

Napomena: Linija označava medijalnu vrijednost, popunjena područja obuhvaćaju 50 % sudionika, a linije obuhvaćaju 90 % sudionika u svakoj od skupina.

U srednju skupinu, s prosječnim primanjima između 1.000 i 1.100 EUR, spadaju diplomirani studenti Sveučilišta u Rijeci, Sveučilišta Sjever, Sveučilišta u Osijeku, dok su najniže plaće u ovoj skupini zabilježene kod diplomiranih s drugih javnih sveučilišta. Prosječna primanja ispod 1.000 EUR, u rasponu od 950 do 966 EUR, imaju diplomirani sa Sveučilišta u Puli i Zadru te javnih veleučilišta.

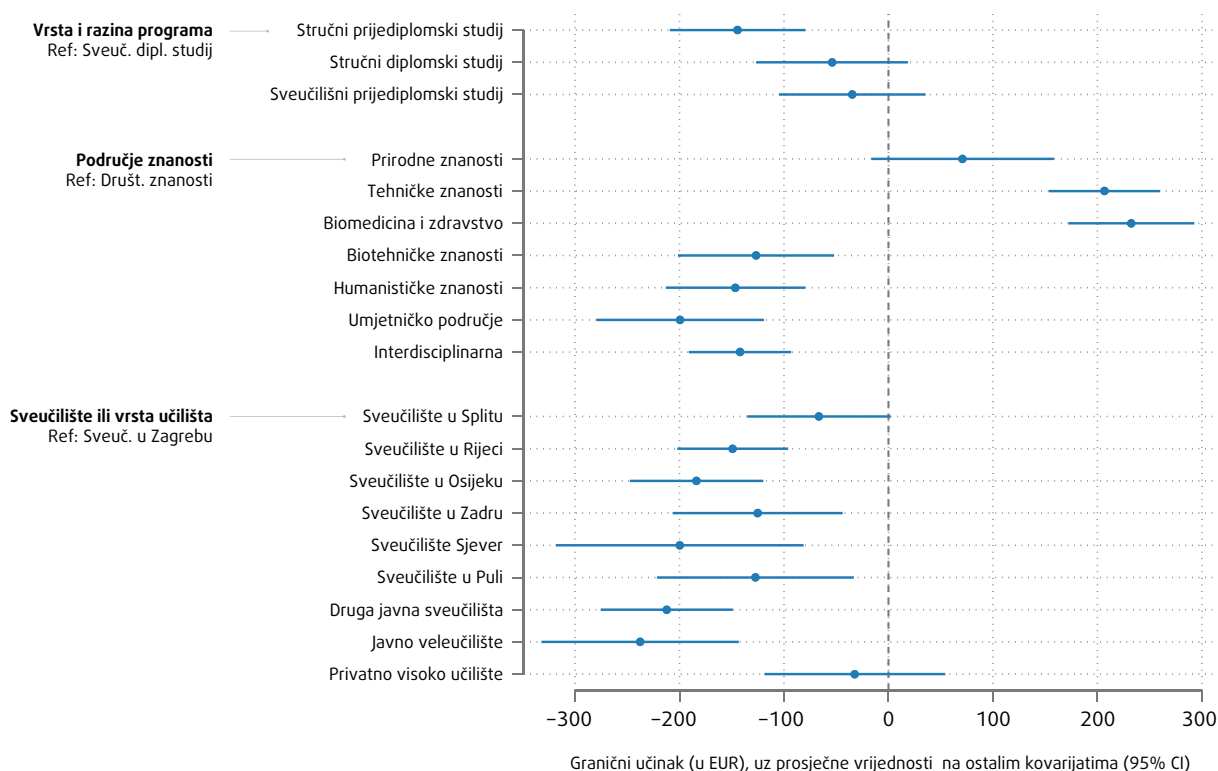
S obzirom na vrstu i razinu studijskog programa, prosječna mjesečna primanja mogu se ugrubo podijeliti u dvije skupine. U prvu skupinu, s nižim prosječnim mjesečnim primanjima, spadaju diplomirani studenti prijediplomskih i diplomskih stručnih studija, s rasponom prosječnih primanja od 1.006 do 1.054 EUR. U drugoj skupini su diplomanti sveučilišnih diplomskih te integriranih studija, čija su prosječna primanja 1.139 odnosno 1.189 EUR.

Na sličan način možemo usporediti plaće diplomiranih studenata prema području znanosti. U skupinu s nižim primanjima spadaju diplomanti humanističkih znanosti (najniža prosječna primanja – 910 EUR), biotehničkih znanosti (986 EUR) te društvenih znanosti s prosječnim primanjima od 1.022 EUR. Višu

skupinu primanja, iznad 1.200 EUR, čine studenti prirodnih, biomedicinskih i tehničkih znanosti pri čemu diplomirani studenti tehničkih znanosti imaju najviša prosječna primanja (1.294 EUR), ali i višu varijaciju u primanjima od ostalih dobro plaćenih područja.

Ovi su uvidi u najvećoj mjeri konzistentni onima dobivenim kroz Eurograduate pilot proveden početkom 2018. godine, gdje je u zemljama koje su sudjelovale također utvrđena značajno viša plaća diplomiranim studentima diplomskih studija te slične razlike s obzirom na ISCED područje završenog studija pa su tako nakon pet i nakon jedne godine diplomirani studenti ekonomije i prava (kao referentne skupine) bili bolje plaćeni od onih koji su završili studij iz područja obrazovanja, umjetnosti, humanistike ili drugih društvenih znanosti, a lošije od diplomiranih iz područja zdravstva, prirodnih znanosti te tehničkih znanosti i inženjerstva (Meng i ostali, 2020, str. 143–148; Rimac, 2020, str. 23–27, 80–82).²⁴

Graf 22. Procjene graničnih učinaka karakteristika studija na razinu prosječnih mjesečnih neto primanja u vrijeme istraživanja. Procjene multivarijatnog regresijskog modela. (n = 3.428)

Ako u multivarijatnom linearnom regresijskom modelu istovremeno uzmemo u obzir doprinos sve tri karakteristike studija, možemo izdvojeno identificirati koliko su koji od predstavljenih čimbenika, u kojem smjeru i intenzitetu povezani s razinom plaće (Graf 22). Prema rezultatima modela vidljivo je da pohađana vrsta, razina studija, područje znanosti i konkretno učilište doprinose razini plaće.

Vezano za vrstu i razinu programa, vidljiva je određena hijerarhija s obzirom na razinu plaća pri čemu diplomirani studenti stručnih prijediplomskih studija mogu očekivati nižu zaradu u odnosu na diplomirane

²⁴ Razlika naspram Eurograduate istraživanja iz 2018. je u izostanku razlika između „non-university“ institucija naspram „university“ u tom istraživanju, dok je ovdje utvrđena razlika između stručnih i sveučilišnih studija. Međutim, u ovom istraživanju promatra se vrsta programa, s obzirom da veleučilišta provode samo dio stručnih studija, a značajan dio odvija se u okviru sveučilišnih ustanova.

ostalnih vrsta i razina studija, najviše (144 EUR) u odnosu na one koje su diplomirali na diplomskim sveučilišnim studijima, bez obzira na područje i učilište gdje su diplomu stekli. No, raspon razlika koje se mogu pripisati području studija bitno je veći. Tako u odnosu na diplomu iz društvenih znanosti, studiji iste razine u istim ustanovama u biotehničkom, humanističkom, interdisciplinarnom ili umjetničkom području nose 127 do 199 EUR niža primanja.²⁵

S druge strane, očekivana primanja s diplomom tehničkih znanosti, biomedicine ili zdravstva viša je za 207 odnosno 233 EUR. Vrlo je zanimljivo da i nakon što se uzme u obzir razina, vrsta i područje studija postoje velike razlike u plaćama koje se mogu pripisati pohađanom visokom učilištu pri čemu su plaće najviše nakon završenog studija u Sveučilištu u Zagrebu. Na privatnim učilištima i na Sveučilištu u Splitu učinak nije na razini statističke značajnosti, a najveći granični učinci procijenjeni su za Sveučilište Sjever, Sveučilište u Osijeku, manja javna sveučilišta i javna veleučilišta gdje slična diploma nosi za 184 – 238 EUR manja primanja, nego ona sa Sveučilišta u Zagrebu. Treba naglasiti kako je „učinak“ sveučilišta povezan i s prilikama odnosno plaćama na regionalnom tržištu rada, a ranije smo utvrdili kako većina diplomiranih ostaje u regiji studija. Ipak, dodavanje trenutne regije u model (nije prikazano) tek blago umanjuje procijenjeni učinak učilištima, što ukazuje na nešto složenije mehanizme kojim pohađano visoko učilište doprinosi regrutaciji u bolje plaćene poslove poput reputacijskih ili socijalnih mreža (kolegijalnih ili stečenih tijekom prakse).

5.2. Primanja diplomiranih studenata po poljima znanosti

S obzirom na velike razlike u primanjima između i unutar pojedinih područja znanosti, ali i vrste odnosno razine studijskog programa, u narednom dijelu prikaza rezultata istražiti ćemo detaljnije razinu primanja za pojedina zastupljenija polja u svakom području, a za svaku vrstu i razinu programa.

Sveučilišni diplomski studiji

Sveučilišni diplomski ili integrirani studij, odnosno njime stečen magisterij struke vrsta je i razina obrazovanja iz koje je izašlo najviše sudionika koji su zadovoljavali kriterije da dalje ne studiraju niti su kroz studij bili zaposleni. Kod sveučilišnih diplomskih studija možemo usporediti najveći broj polja znanosti, temeljem iskaza najvećeg broja sudionika te su procjene za ovaj segment u pravilu i nešto pouzdanije (vidi Tablica 20.).

Unutar područja prirodnih znanosti, diplomirani studenti geologije izdvajaju se s najvišim prosječnim primanjima od 1.665 EUR. Nakon njih slijede studenti matematike s 1.265 EUR te fizike s 1.188 EUR. Najniža prosječna primanja unutar ovog područja imaju diplomanti biologije čija primanja iznose 1.077 EUR.

U tehničkim znanostima, studenti računarstva značajno prednjače s prosječnim primanjima od 1.846 EUR. Iza

²⁵ Dio razlike humanističkih, interdisciplinarnih i društvenih znanosti naspram ostalih izvjesno proizlazi iz učestalijeg rada na nepuno radno vrijeme, u Hrvatskoj prvenstveno prisutnog u sektoru obrazovanja. Zbog ukupne male učestalosti ove vrste rada u nacionalnom praćenju ovaj podatak nije prikupljan, ali je prisutan u Eurograduate istraživanju.

njih su diplomirani studenti rudarstva, nafte i geološkog inženjerstva s 1.515 EUR, dok tehnički studiji, poput elektrotehnike i strojarstva, imaju prosječna primanja bliže sveukupnom prosjeku za tehničke znanosti. Najniže prosječne plaće u ovom području imaju diplomirani studenti tekstilne tehnologije (981 EUR) i grafičke tehnologije (1.005 EUR), dok u ovoj fazi karijere za područje ispodprosječna primanja mogu očekivati i diplomirani studenti građevinarstva (1.039 EUR), geodezije (1.079 EUR) te arhitekture i urbanizma (1.094 EUR). Zajedno, ove vrijednosti ukazuju na sustavne i velike razlike u plaćama između pojedinih polja područja tehničkih znanosti.

Tablica 20. Prosječna mjesečna neto primanja diplomiranih studenata sveučilišnih diplomskih ili integriranih studija s obzirom na polje znanosti programa (EUR)

	Područje znanosti programa	Polje znanosti programa	N	Prosječna mjesečna neto primanja (EUR)
Sveučilišni diplomski ili integrirani studij	Prirodne znanosti	Geologija	17	1.665
		Matematika	90	1.265
		Fizika	32	1.188
		Kemija	36	1.111
		Biologija	58	1.077
	Tehničke znanosti	Fizika	138	1.846
		Kemija	15	1.515
		Biologija	100	1.334
		Strojarstvo	106	1.266
		Tehnologija prometa i transport	40	1.141
		Kemijsko inženjerstvo	33	1.147
		Arhitektura i urbanizam	15	1.094
		Geodezija	21	1.079
		Građevinarstvo	123	1.039
		Grafička tehnologija	34	1.005
		Tekstilna tehnologija	12	981
	Biomedicina i zdravstvo	Temeljne medicinske znanosti	81	1.778
		Farmacija	47	1.342
		Dentalna medicina	50	1.290
		Veterinarska medicina	30	1.236
		Kliničke medicinske znanosti	61	1.130
	Biotehničke znanosti	Biotehnologija	14	1.176
		Drvena tehnologija	13	1.176
		Šumarstvo	15	1.016
		Prehrambena tehnologija	52	1.005
		Poljoprivreda (agronomija)	101	911

Sveučilišni diplomski ili integrirani studij	Društvene znanosti	Informacijske i komunikacijske znanosti	133	1.125
		Psihologija	55	1.102
		Socijalne djelatnosti	14	1.074
		Ekonomija	194	1.006
		Pravo	84	925
		Politologija	26	931
		Pedagogija	40	885
		Sociologija	13	814
	Humanističke znanosti	Filologija	129	944
		Teologija	10	852
		Filozofija	15	844
		Povijest	36	799
	Umjetničko područje	Glazbena umjetnost	15	917
		Likovne umjetnosti	19	878
	Interdisciplinarna područja znanosti	Geografija	25	1.007
		Biotehnologija u biomedicini	11	1.003
		Obrazovne znanosti	227	946

Napomena: Prikazani su prosjeci polja u kojima je sudjelovalo barem 10 ili više sudionika istraživanja. Ne uključuje studente i osobe zaposlene prije upisa studija.

Što se tiče biomedicine i zdravstva, studenti temeljnih medicinskih znanosti imaju najviša prosječna primanja od 1.778 EUR, bitno više od ostalih polja unutar ovog područja, poput dentalne i veterinarske medicine te farmacije gdje se prosječna primanja u ovoj fazi karijere kreću između i dalje relativno visokih 1.236 i 1.342 EUR. Najniža prosječna primanja u tom području imaju diplomirani studenti kliničkih medicinskih znanosti (1.130 EUR)²⁶.

Određene razlike evidentne su i između polja u području biotehničkih znanosti. Agronomi imaju najniža prosječna primanja od 911 EUR, dok diplomirani studenti šumarstva i prehrambene tehnologije zarađuju nešto više, oko 1.000 EUR. Najviša primanja unutar ovog područja ostvaruju studenti drvne tehnologije i biotehnologije, s prosjecima od 1.176 EUR.

U području društvenih znanosti najniža su prosječna primanja malobrojnih sociologa (814 EUR), slijede pravo, politologija i ekonomija prosjecima bliskim 900 EUR. Prosjek primanja diplomiranih studenata sveučilišnog diplomskog studija ekonomije (1.007 EUR) blizak je prosjeku područja (1.006), a za područje

²⁶ Provjerili smo i mogućnost da upravo standard pripravništva drži primanja niskima u pojedinim poljima u vrijeme istraživanja, provedenog nešto više od godinu dana nakon diplome, kada mnogima još nije istekao pripravnički staž. Takva analiza po poljima znanosti (dostupna na zahtjev) ukazuje da doista stažiranje spušta prosjek primanja u pojedinim poljima, gdje su trajno zaposleni puno bolje plaćeni (biologija, građevinarstvo, kliničke medicinske znanosti), ali u mnogim nisko plaćenim poljima gdje je stažiranje prisutnije (pedagogija, filologija, pravo, povijest, obrazovne znanosti) plaća pripravnika nije bitno niža od plaće zaposlenih na neodređeno. Na primjer, u sektoru obrazovanja rad na neodređeno ne mora obuhvaćati punu satnicu pa tada plaća ne mora nadilaziti pripravničku.

iznadprosječne plaće bilježe studenti socijalnih djelatnosti, psihologije te informacijskih i komunikacijskih znanosti (1.074 –1.125). Raspon primanja u različitim poljima društvenih znanosti nije izuzetno širok te je i u slučaju „najizdašnjih“ polja ispod razine najslabije plaćenih polja biomedicine i zdravstva.

Diplomirane studente svih područja humanističkih znanosti karakteriziraju niska primanja u ovoj fazi karijere, uz relativno male razlike između u prosjeku najslabije plaćenih povjesničara (799 EUR), filozofije i teologije s oko 850 EUR te filologije (944 EUR). Vrlo je slična slika i u umjetničkom području, gdje se prosječne plaće diplomiranih se kreću oko 900 EUR, uz minimalne razlike između glazbene i likovne umjetnosti.

Sveučilišni prijediplomski studiji

Od diplomiranih studenata sveučilišnih prijediplomskih studija koji nisu nastavili studij, najviša prosječna primanja imaju sudionici koji su završili tehnologije prometa i transporta, s primanjima od 1.524 EUR. Ova primanja su, ne samo najviša unutar tehničkih znanosti, već i među svim prikazanim sveučilišnim prijediplomskim studijima. Zanimljivo je da su njihova primanja značajno veća u odnosu na primanja studenata istog polja s diplomskih ili integriranih studija, što može biti rezultat specifičnih faktora kao što su različiti studijski programi na različitim razinama.

Tablica 21. Prosječna mjesečna neto primanja diplomiranih studenata sveučilišnih prijediplomskih studija s obzirom na polje znanosti programa (EUR)

Područje znanosti programa		Polje znanosti programa	N	Prosječna mjesečna neto primanja (EUR)
Sveučilišni prijediplomski studij	Tehničke znanosti	Tehnologija prometa i transport	17	1.524
		Računarstvo	19	1.371
		Građevinarstvo	15	983
	Biomedicina i zdravstvo	Kliničke medicinske znanosti	30	1.098
	Biotehničke znanosti	Poljoprivreda (agronomija)	13	976
	Društvene znanosti	Informacijske i komunikacijske znanosti	23	1.279
		Ekonomija	40	1.071
	Humanističke znanosti	Filologija	16	830
	Interdisciplinarna područja znanosti	Obrazovne znanosti	63	820

Napomena: Prikazani su prosjeci polja u kojima je sudjelovalo barem 10 ili više sudionika istraživanja. Ne uključuje studente i osobe zaposlene prije upisa studija.

U društvenim znanostima, diplomirani studenti sveučilišnih prijediplomskih studija informacijskih i komunikacijskih znanosti studija s prosječnim primanjima od 1.279 EUR zarađuju bitno više nego njihovi kolege nakon ekonomije, ali i više od diplomiranih studenata stručnih prijediplomskih ili diplomskih sveučilišnih studija u istom polju. S druge strane, studenti obrazovnih znanosti na sveučilišnim prijediplomskim studijima imaju nešto niža primanja od svojih kolega koji su završili stručni prijediplomski studij (820 EUR naspram 894 EUR). Završetak diplomskog studija u polju obrazovnih znanosti ipak donosi nešto viša prosječna primanja (946 EUR).

Stručni prijediplomski studiji

Stručni studiji koncentrirani su u manjem broju polja i područja, dok su u pojedinim (humanističke i prirodne znanosti) posve odsutni. Unutar stručnih prijediplomskih studija iz područja tehničkih znanosti postoje velike razlike u prosječnim primanjima s obzirom na polje. Diplomirani studenti tehnologija prometa i transporta imaju niska prosječna primanja od 995 EUR, dok studenti računarstva zarađuju znatno više – 1.321 EUR (Tablica 22). Ovaj iznos ne zaostaje mnogo za plaćama diplomiranih studenata sveučilišnih prijediplomskih studija računarstva (usp. Tablica 21).

Tablica 22. Prosječna mjesečna neto primanja diplomiranih studenata stručnih prijediplomskih studija s obzirom na polje znanosti programa (EUR)

Područje znanosti programa		Polje znanosti programa	N	Prosječna mjesečna neto primanja (EUR)
Stručni prijediplomski studij	Tehničke znanosti	Računarstvo	32	1.321
		Temeljne tehničke znanosti	18	1.082
		Strojarstvo	15	1.073
		Tehnologija prometa i transport	16	935
	Biomedicina i zdravstvo	Kliničke medicinske znanosti	169	982
	Društvene znanosti	Informacijske i komunikacijske znanosti	28	1.057
		Ekonomija	75	978
		Pravo	25	765
	Interdisciplinarna područja znanosti	Obrazovne znanosti	14	894

Napomena: Prikazani su prosjeci polja u kojima je sudjelovalo barem 10 ili više sudionika istraživanja. Ne uključuje studente i osobe zaposlene prije upisa studija.

Unutar društvenih znanosti, ali i na stručnim prijediplomskim studijima općenito, najniža prosječna primanja imaju diplomirani studenti (upravnog) prava – 765 EUR, što je za 160 – 193 EUR manje u usporedbi s prosječnim primanjima pravnika koji su završili diplomske studije (bilo integrirane sveučilišne ili stručne). Studenti stručnog prijediplomskog studija ekonomije imaju prosječna primanja od 978 EUR, što je nešto niže u usporedbi s onima koji su završili stručne diplomske studije ekonomije i diplomske ili integrirane sveučilišne studije ekonomije (1.006 EUR) te sveučilišne prijediplomske studije ekonomije (1.071 EUR). Najviše prosječne plaće unutar područja društvenih znanosti za diplomante stručnih prijediplomskih studija imaju studenti informacijskih i komunikacijskih znanosti, s prosječnim primanjima od 1.057 EUR.

Stručni diplomski studiji

Kod diplomiranih studenata tehničkih stručnih diplomskih studija procjene nisu posebno pouzdane jer je u svim poljima osim ekonomije vrlo mali broj diplomiranih koji su zadovoljili kriterij da nisu radili na istom poslu prije upisa diplomskog studija. Najviša primanja imaju diplomirani studenti elektrotehnike, zatim temeljnih tehničkih znanosti, dok najniža primanja ostvaruju studenti građevinarstva. Iako su primanja diplomiranih studenata stručnih diplomskih studija elektrotehnike

među najvišima, ona su u prosjeku 144 EUR niža u odnosu na primanja studenata sveučilišnih diplomskih studija elektrotehnike.

Tablica 23. Prosječna mjesečna neto primanja diplomiranih studenata stručnih diplomskih studija s obzirom na polje znanosti programa (EUR)

Područje znanosti programa		Polje znanosti programa	N	Prosječna mjesečna neto primanja (EUR)
Stručni diplomski studij	Tehničke znanosti	Elektrotehnika	14	1.190
		Temeljne tehničke znanosti	19	1.127
		Građevinarstvo	10	918
	Biotehničke znanosti	Poljoprivreda (agronomija)	10	659
	Društvene znanosti	Kineziologija	13	1.199
		Ekonomija	101	1.006
		Pravo	13	958

Napomena: Prikazani su prosjeci polja u kojima je sudjelovalo barem 10 ili više sudionika istraživanja. Ne uključuje studente i osobe zaposlene prije upisa studija.

U okviru biotehničkih stručnih diplomskih studija, agronomi ostvaruju prosječna primanja od 659 EUR, što značajno zaostaje u usporedbi s primanjima onih koji su završili sveučilišne studije poljoprivrede, bilo prijediplomskih ili diplomskih.

Unutar društvenih znanosti, najviša prosječna primanja imaju kineziolozi s 1.199 EUR, dok diplomirani studenti ekonomije u prosjeku zarađuju 1.006 EUR. Primanja diplomiranih studenata stručnih studija ekonomije izjednačena su s primanjima njihovih kolega sa sveučilišnih studija, dok plaće studenata prava, koje su najniže unutar društvenih znanosti prikazanih u Tablici 23. zaostaju za plaćama sveučilišnih pravnika.

5.3. Karakteristike posla kao odrednice razine primanja

Iako visina primanja značajno ovisi o vrsti i razini studijskog programa, važno je razmotriti i druge karakteristike posla koje mogu utjecati na primanja diplomiranih studenata. Analizirali smo nekoliko ključnih karakteristika posla kako bismo razumjeli kako one dodatno oblikuju visinu plaće.²⁷

Tablica 24. Prosječna mjesečna neto primanja diplomiranih studenata s obzirom na karakteristike posla (EUR)

	N	Prosječna mjesečna neto primanja (EUR)	SD	1. decil	9. decil
Tip ugovora na trenutnom poslu					
Ugovor o radu na neodređeno	1.806	1.203	577	755	1.720
Ugovor o radu na određeno	946	1.051	498	660	1.500
Ugovor o radu na određeno (kao pripravnik/stažist)	460	876	334	700	1.020
Vodim vlastiti posao (samozaposlen)	71	1.346	751	700	2.000
Drugi ugovor*	34	862	315	500	1.300
Sektor vlasništva trenutnog posla					
Privatni sektor	2.063	1.151	577	700	1.700
Javni sektor	1.254	1.054	478	700	1.500
Trenutni posao u struci					
Ne	782	1.009	510	600	1.500
Da	2.535	1.146	550	750	1.625
Regija trenutnog boravišta					
Grad Zagreb	1.177	1.138	421	760	1.600
Panonska Hrvatska	618	995	417	650	1.400
Istra i Kvarner	445	1.035	536	700	1.320
Dalmacija	523	1.072	425	700	1.600
Sjeverna Hrvatska	394	986	298	700	1.400
Inozemstvo	160	2.075	1.231	700	3.650
UKUPNO	3.317	1.114	544		

* studentski (N = 15), autorski ili ugovor o djelu (N = 15) ili bez ugovora (N = 4)

Najviša prosječna primanja bilježe diplomirani studenti koji rade kao samozaposleni, s prosječnim primanjima od 1.346 EUR. Ovo je značajno više od prosječnih primanja u drugim oblicima zaposlenja. Među zaposlenicima, kada razmatramo vrstu ugovora, primjećujemo da postoji negativna premija u

²⁷ Osim o navedenih karakteristikama, plaće se mogu i značajno razlikovati s obzirom na sociodemografske karakteristike samih sudionika. U ranijem istraživanju detaljno je analiziran i utjecaj drugih sociodemografskih karakteristika poput roda/spola i financijskog stanja kućanstva tijekom studija na visinu plaće (vidi Matković, Jaklin, i ostali, 2023, str. 94–95).

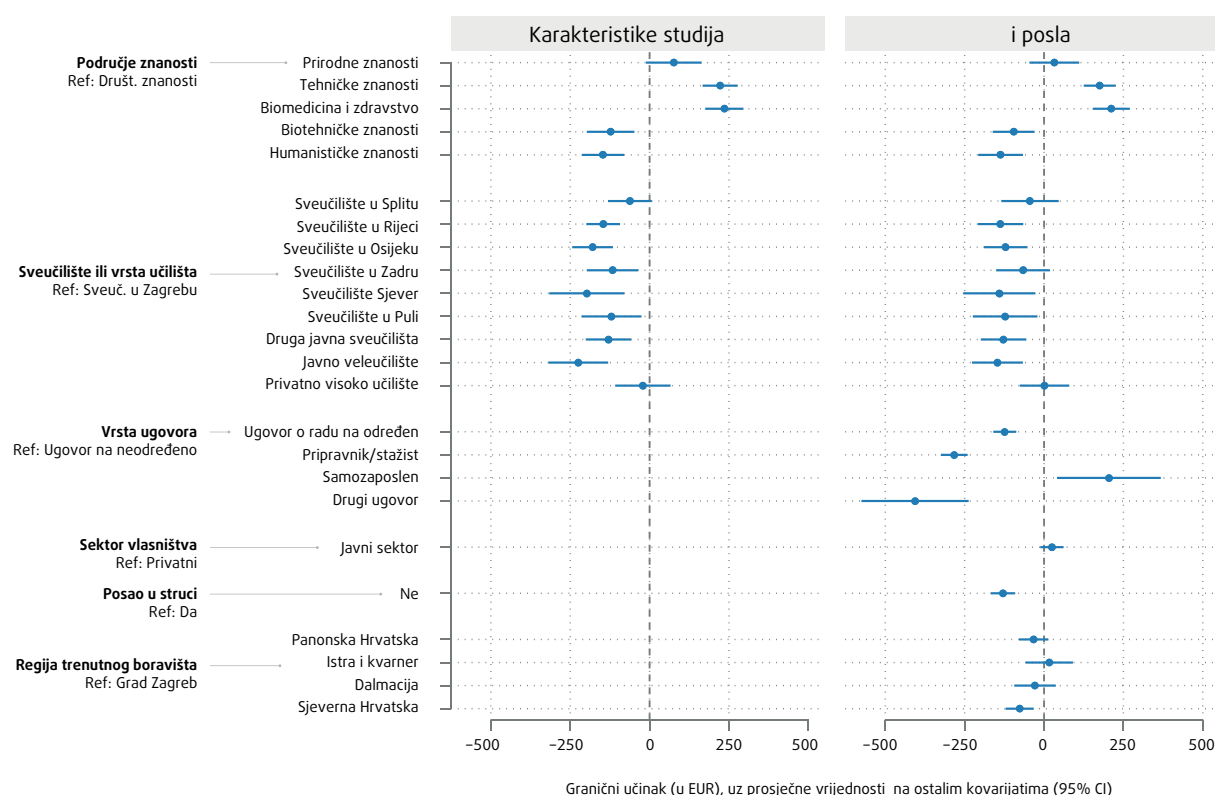
plaći za diplomirane s ugovorom o radu na određeno, osobito za one koji su zaposleni kao pripravnici ili stažisti. Ovi oblici zaposlenja često su uvjet za ulaz u određene profesije, javnu službu i sektore (poglavito zdravstvo i obrazovanje). Također, zaposlenici koji su angažirani putem još prekarnijih vrsta ugovora, poput studentskih ugovora, autorskih ugovora ili ugovora o djelu, imaju najniža prosječna primanja čime se dodatno potvrđuje veza između tipa ugovora i razine primanja. Nažalost, nizak udio sudionika/ca koji rade na takav tip ugovora onemogućuju nam detaljnije analize rada putem takvih ugovora.

Kada se uspoređuju sektor vlasništva, primanja u privatnom sektoru za nedavno diplomirane su i krajem 2023. godine prosječno bile za oko 100 EUR više od plaća u javnom sektoru, na tragu ranijih studija o razlikama plaća između javnog i privatnog sektora (Matković, 2020). Također, zaposleni u struci zarađuju više (1.146 EUR) u usporedbi s onima koji nisu zaposleni u svojoj struci (1.009 EUR).

Najveće razlike u primanjima očituju se prema regiji trenutnog boravišta, odnosno rada. Diplomirani studenti koji rade izvan Hrvatske ostvaruju znatno veća primanja, s prosjekom od 2.075 EUR. Unutar Hrvatske, Zagreb se izdvaja s prosječnim primanjima od 1.138 EUR, dok su primanja u Sjevernoj i Panonskoj Hrvatskoj znatno niža, što se može povezati s ekonomskim prilikama i dominantnim industrijama u tim regijama. Međutim, treba i opet naglasiti da je razlika s obzirom na završeno visoko učilište daleko veća nego razlika s obzirom na regiju rada.

Uočeni obrasci u razini primanja s obzirom na rad u inozemstvu, vrstu ugovora te rad u struci konzistentni su s onima utvrđenim u Eurograduate istraživanju iz 2018. godine, kako na nacionalnoj (Rimac, 2020, str. 23–27, 80–82) tako i europskoj razini (Meng i ostali, 2020, str. 149). Ovdje su ti uvidi obogaćeni po pitanju stažiranja te regionalnog aspekta rada.

Graf 23. Procjene graničnih učinaka karakteristika studija i posla na razinu prosječnih mjesečnih neto primanja u vrijeme istraživanja. Procjene multivarijatnog regresijskog modela. $N = (3.375)$

Napomena: Zbog preglednosti prikaza granični učinak boravka u inozemstvu nije prikazan. Isti iznosi vrlo visokih 981,91 EUR, uz interval pouzdanosti od 804,65 do 1173.

Kada se analiziraju zajedno u multivarijatnom modelu (Graf 23), vidimo da, uzevši u obzir i karakteristike studija i druge aspekte rada, primanja i dalje značajno ovise o vrsti ugovora i o tome rade li studenti u svojoj struci, s kojom vrstom ugovora i u kojoj regiji. Razlike između javnog i privatnog sektora nisu značajne u multivarijatnom modelu što sugerira da su ove razlike u primanjima više posljedica sektorske specifičnosti zapošljavanja u pojedinim područjima znanosti.

Tako u odnosu na trajno zaposlene, procjena modela je kako će prosječan sudionik zaposlen na određeno imati oko 124 EUR niža primanja, a stažist za čak 283 EUR. Međutim, treba naglasiti da stažiranje ne može biti trajno stanje, dok se ugovor na određeno kod visokoobrazovanih obično stabilizira prema ugovoru na neodređeno (Jaklin i Matković, 2022). S druge strane, rad izvan struke nosi penalizaciju od 129 EUR te je za razliku od stažiranja i rada na određeno manje izgledno da će biti privremen (Vidjeti tablicu 11. u poglavlju 4. Također Meng i ostali, 2020; Rimać, 2020; Rimać i ostali, 2024).

U pogledu regionalnih razlika, utjecaj regije na primanja postaje manji kada se uzmu u obzir i druge varijable. Međutim, Sjevernu Hrvatsku i dalje karakteriziraju nešto niža primanja u usporedbi sa Zagrebom. Najveće razlike u primanjima vidljive su između onih koji rade u inozemstvu i onih koji rade u Hrvatskoj pri čemu rad u inozemstvu donosi prosječno 1.000 EUR više u odnosu na rad u Gradu Zagrebu.

Nadalje, karakteristikama posla i mjestom rada nije moguće objasniti velik dio razlika u primanjima koji proizlazi iz karakteristika studija, odnosno vrste i razine programa, područja studija te visokog učilišta. Uzimajući u obzir karakteristike posla, doprinos razine i vrste studija ostaje postojan, a donekle se smanjuje razlika u primanjima koja se može pripisati području studija te visokom učilištu. Uključivanje stažiranja i emigracije u model ne poništava razliku među područjima, iako prednost diplomiranih studenata prirodnih znanosti više nije na razini statističke značajnosti, a razlike među sveučilištima se smanjuju; primjerice, Sveučilišta u Zadru i Splitu prestaju karakterizirati niža primanja u usporedbi sa Sveučilištem u Zagrebu, s obzirom da se dio, ali ne i većina utvrđenih razlika može objasniti regijom rada, odnosno specifičnostima lokalnih ekonomija i strukture studija na pojedinim sveučilištima.

6. Pregled pokazatelja ključnih ishoda po područjima i poljima znanosti

S obzirom da su se ranija poglavlja fokusirala na specifične teme, najčešće na analizu zaustavljajući se na razini područja znanosti, namjera ovog poglavlja je sustavno prikazati ključne pokazatelje ishoda i iskustva studija kako proizlaze iz ovogodišnjeg istraživanja te detaljnije proanalizirati razlike između pojedinih polja znanosti unutar pripadajućih područja. Skup ishoda, odnosno pokazatelja, razvijen sukladno skupu ključnih pitanja i indikatora identificiranih kroz rad Europske ekspertne skupine za praćenje osoba s kvalifikacijom (European Commission, 2020., str. 11. te 2021., str. 20.) na osnovi preporuke Vijeća Europske unije o praćenju osoba s kvalifikacijom (2017/C 423/01), tek je blago unaprijeđen u odnosu na prošlogodišnju analizu (Matković, Jaklin, i ostali, 2023). Pokazatelji su sljedeći:

1. **Studijska međunarodna mobilnost:** Udio studenata s iskustvom međunarodne mobilnosti tijekom studija.
2. **Procjena korisnosti studija:** Zbirni indeks četiriju faceta procjene korisnosti studija kao dobre osnove za: pronalazak posla, nastavak obrazovanja, daljnju karijeru i izvršavanje postojećih zadataka. Ne uključuje procjene sudionika koji još studiraju.
3. **Uloga studija u zapošljavanju:** Udio zaposlenih koji su posao pronašli preko studijske prakse ili preporuke nastavnika. Uzimaju se u obzir samo procjene sudionika koji su zaposleni, nisu studenti te na tom poslu nisu radili prije upisa studija.
4. **Zaposlenost u vrijeme ankete:** Trenutna stopa zaposlenosti diplomiranih studenata koji više ne studiraju (dodani pokazatelj).
5. **Stopa nezaposlenosti u vrijeme ankete:** Trenutna stopa nezaposlenosti diplomiranih studenata koji više ne studiraju.
6. **Brz dolazak do trajnog zaposlenja:** Udio sudionika koji su unutar 4 mjeseca od diplome pronašli posao na kojem rade i u vrijeme ankete (dakle 8 mjeseci ili duže). Kod ovog i naredna četiri pokazatelja uzimaju se u obzir samo procjene sudionika koji više nisu u obrazovanju i koji na tom poslu nisu radili prije upisa studija.

7. **Trenutni posao u struci:** Udio sudionika koji rade u struci (prethodno se ovaj pokazatelj odnosio na prvi posao u struci).
8. **Siguran posao:** Udio sudionika trenutno zaposlenih na neodređeno.
9. **Iznadprosječna plaća:** Udio zaposlenih sudionika s plaćom na razini prosjeka RH ili više (iznad 1151 EUR).
10. **Visoko zadovoljstvo poslom:** Udio sudionika u potpunosti zadovoljnih svojim trenutnim poslom.
11. **Zbirni indeks ishoda:** Temeljem ovih deset pokazatelja, za svako polje izračunat je i sintetski pokazatelj, odnosno zbirni indeks ishoda potencijalnog raspona 0 – 10, kojemu svaki od pokazatelja u smjeru pozitivnog ishoda doprinosi s vrijednošću 0 – 1. Valja napomenuti da ovaj indeks nije zamišljen niti funkcionira kao jednodimenzionalni konstrukt.

Analiza je provedena za sva polja znanosti u kojima je sudjelovalo dovoljno ispitanika/ca istraživanja, odnosno minimalno 10 sudionika ili sudionica istraživanja. Ovdje valja napomenuti da su područja i polja znanosti prikazana s obzirom na u vrijeme istraživanja važeći Pravilnik o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama (NN 118/09, 82/12, 32/13, 34/16, 56/22), a ne novi Pravilnik o znanstvenim i interdisciplinarnim područjima, poljima i granama te umjetničkom području, poljima i granama (NN 3/2024).

Prije nego što prijedemo na analizu po pojedinim poljima, kratko ćemo se osvrnuti na razlike među područjima s obzirom na one ključne pokazatelje koji u ovogodišnjem izvještaju nisu detaljnije obrađeni kroz poglavlja.

Tablica 25. Ključni pokazatelji iskustva studija i ishoda na tržištu rada diplomanata s obzirom na područje znanosti u kojem su stekli kvalifikaciju

	Broj sudionika	Od toga više ne studira	Studijska međ. mobilnost	Procjena korisnosti studija	Uloga studija u zapošljavanju	Zaposlenost u vrijeme ankete	Stopa nezaposlenosti u vrijeme ankete	Brz dolazak do trajnog zaposlenja	Posao u struci	Siguran posao na neodređeno	Iznadprosječna plaća	Visoko zadovoljstvo poslom	Indeks ishoda
Tehničke znanosti	1.656	1.081	7,9%	3,8	10%	93%	6%	69%	81%	70%	47%	27%	5,7
Prirodne znanosti	398	285	12,1%	3,8	8%	88%	10%	61%	79%	53%	35%	25%	5,2
Biomedicina i zdravstvo	879	737	5,0%	3,7	4%	87%	11%	56%	90%	52%	43%	26%	5,2
Društvene znanosti	2.005	1.314	10,1%	3,6	6%	84%	14%	54%	71%	59%	21%	29%	4,9
Interdisciplinarna područja znanosti	686	547	7,6%	3,6	4%	88%	9%	64%	80%	35%	7%	27%	4,7
Biotehničke znanosti	479	325	11,3%	3,2	6%	77%	19%	43%	58%	49%	18%	18%	4,2
Umjetničko područje	143	105	17,5%	3,5	7%	65%	27%	41%	63%	44%	12%	27%	4,1
Humanističke znanosti	572	320	12,4%	3,4	0%	74%	22%	50%	60%	34%	9%	25%	4,0
UKUPNO	6.532	4.563	9%	3,6	6%	86%	12%	58%	76%	56%	30%	27%	5,0

Napomena: Područja su poredana s obzirom na vrijednosti zbirnog indeksa ishoda.

Kao jedan od indikatora iskustva studija, ističe se sudjelovanje u međunarodnoj studijskoj mobilnosti koja je i dalje relativno rijetka unutar hrvatskog obrazovnog sustava. Udio diplomiranih studenata koji su tijekom studija sudjelovali u nekom obliku međunarodne mobilnosti iznosi 9 %. Najveći udio bilježi se u umjetničkom području (17 %), zatim u humanističkim i prirodnim znanostima (12 %) te u biotehničkim (11 %) i društvenim znanostima (10 %). Studenti i studentice interdisciplinarnih područja i tehničkih znanosti sudjeluju u mobilnosti u nešto manjem, ispodprosječnom udjelu od 8 % dok je najmanji udio zabilježen među diplomiranim studentima/icama biomedicine i zdravstva. Ipak, treba imati na umu da je iskustvo studiranja generacije koja je predmet ove analize bilo značajno obilježeno pandemijom i povezanim restrikcijama putovanja što je vjerojatno utjecalo na mogućnosti i realizaciju međunarodne studijske mobilnosti.

Sljedeći indikator odnosi se na procjenu korisnosti studija s prosječnom ocjenom od 3,6. Najvišu ocjenu korisnosti studija za pronalazak posla daju studenti prirodnih i tehničkih znanosti, a slijede biomedicina i zdravstvo, što su ujedno i područja s najvišim stopama zaposlenosti. Najniže ocjene daju studenti i studentice biotehničkih i humanističkih znanosti – područja s najnižim stopama zaposlenosti.

Što se tiče uloge studija u pronalasku posla, samo je 6 % zaposlenih diplomiranih studenata/ica pronašlo posao uz izravnu pomoć studija – putem prakse ili preporuke profesora. Takva je praksa nešto češća u tehničkim (10 %) i prirodnim znanostima (8 %) te u umjetničkom području (7 %). U ostatku uzorka udjeli su niži, a treba istaknuti da u ovom istraživanju nijedan sudionik/ica iz humanističkih znanosti nije pronašao/la posao na taj način.

Među diplomiranim studentima/icama, najveći udio zaposlenih u struci bilježi se kod diplomiranih studenata biomedicine i zdravstva, gdje je čak 90 % zaposleno u struci. Visoki udjeli (između 79 % i 81 %) zabilježeni su i u prirodnim, tehničkim te interdisciplinarnim znanostima. S druge strane, relativno nizak udio zaposlenih u struci imaju diplomirani studenti biotehničkih, umjetničkih i humanističkih znanosti (58 % – 63 %), što je u skladu s nižim pokazateljima zaposlenosti u tim područjima.

Za razliku od ostalih karakteristika zaposlenja, visoko zadovoljstvo poslom prilično je slično zastupljeno u većini područja, odnosno oko četvrtine sudionika/ca u gotovo svim područjima izjavljuje da su izrazito zadovoljni poslom koji obavljaju (25 % – 29 %). Jedino je primjetno odstupanje kod diplomiranih studenata biotehničkih znanosti (18 %), koji i prema ostalim pokazateljima pokazuju lošije ishode u usporedbi s drugim znanstvenim područjima.

U nastavku ćemo se usredotočiti na pokazatelje unutar pojedinih polja unutar pripadajućih područja znanosti.

6.1. Prirodne znanosti

Unutar područja prirodnih znanosti, koje se općenito ističe povoljnijim karijernim ishodima, postoji određena heterogenost među različitim poljima (Tablica 26). U domeni pokazatelja studijskog iskustva, međunarodna mobilnost učestalija je u geologiji i kemiji, a manje učestala u matematici, dok je suprotno tome procjena korisnosti studija najviša među matematičarima, a niža u biologiji i kemiji. Uloga studija u zapošljavanju ističe se jedino među diplomantima fizike.

Polje biologije izdvaja se nešto nižom stopom zaposlenosti, dok polje matematike bilježi višu stopu. Sličan obrazac vidljiv je i kod stope nezaposlenosti. Udio diplomiranih studenata koji brzo dolaze do trajnog zaposlenja (unutar 4 mjeseca od diplome) također je podijeljen: studenti matematike i fizike pokazuju značajno povoljnije rezultate u odnosu na diplomante geologije, kemije i biologije. Udio zaposlenih u struci pokazuje manju varijabilnost, s iznimkom diplomiranih studenata geologije, koji imaju negativnije ishode po tom pitanju.

Kada je riječ o sigurnom zaposlenju, diplomirani studenti matematike imaju povoljnije rezultate u usporedbi s ostatkom prirodnih znanosti. Što se tiče zadovoljstva poslom, studenti geologije ističu se visokim stupnjem zadovoljstva, dok su ostala polja prirodnih znanosti u skladu s prosjekom područja.

Tablica 26. Ključni pokazatelji iskustva studija i ishoda na tržištu rada diplomiranih studenata pojedinih polja prirodnih znanosti

	Broj sudionika	Od toga više ne studira	Studijska međ. mobilnost	Procjena korisnosti studija	Uloga studija u zapošljavanju	Zaposlenost u vrijeme ankete	Stopa nezaposlenosti	Brz dolazak do trajnog zaposlenja	Posao u struci	Siguran posao na neodređeno	Iznadprosječna plaća	Visoko zadovoljstvo poslom	Indeks ishoda
Matematika	137	98	5%	4,2	8%	97%	1%	83%	84%	70%	40%	20%	5,9
Fizika	39	36	10%	3,8	16%	89%	6%	78%	75%	48%	34%	31%	5,5
Geologija	33	24	21%	3,1	10%	88%	9%	42%	48%	38%	48%	43%	4,8
Kemija	63	42	6%	3,6	3%	86%	10%	43%	83%	34%	28%	31%	4,7
Biologija	114	77	23%	3,4	9%	75%	24%	39%	83%	43%	28%	19%	4,6
UKUPNO	398	285	12%	3,8	8%	88%	10%	45%	79%	53%	35%	25%	5,2

Napomene: Polja unutar područja poredana su s obzirom na vrijednosti zbirnog indeksa ishoda. Prikazana su samo polja u kojima je najmanje deset sudionika ankete diplomiralo i u trenutku ankete više nisu bili studenti. Zelenom bojom osjenčani su pokazatelji koji su za diplomirane studente iz navedenog polja znanosti povoljniji nego kod ostalih sudionika iz istog područja znanosti, a crvenom oni manje povoljni, uz statističku značajnost ($p < ,05$).

6.2. Tehničke znanosti

U području tehničkih znanosti, koje općenito bilježe najpovoljnije rezultate, ujedno su prisutne najizraženije razlike među diplomiranim studentima različitih polja (Tablica 27). Posebno se po pozitivnim ishodima ističu studenti računarstva, brodogradnje i elektrotehnike koji imaju većinu povoljnijih pokazatelja u odnosu na ostatak područja. Međutim, računarstvo i brodogradnja ne bilježe iznadprosječne rezultate po pitanju stope nezaposlenosti u vrijeme ankete. Od polja sa solidnijim ishodima unutar područja mogu se izdvojiti strojarstvo, građevinarstvo, geodezija te arhitektura i urbanizam. Strojstvo karakterizira povoljnija procjena studija i temeljni pokazatelji tržišta rada, ali i niža studijska mobilnost te rjeđa iznadprosječna primanja. Diplomirani studenti građevinarstva pokazuju visoke stope zaposlenosti, nisku stopu nezaposlenosti i učestalo zapošljavanje u struci, ali im je udio rada na neodređeno i iznadprosječnih primanja nešto niži. Polja geodezije i arhitekture slijede sličan obrazac građevinarstvu, ali uslijed malog broja sudionika u manje je slučajeva bilo moguće utvrditi statističku značajnost odstupanja. U oba polja visoka plaća rjeđa je od prosjeka područja, a međunarodna mobilnost učestalija je među onima koji su diplomirali arhitekturu i urbanizam.

Mješoviti ishodi karakteriziraju diplomirane studente temeljnih tehničkih znanosti i kemijskog inženjerstva. Studenti temeljnih tehničkih znanosti prednjače u zadovoljstvu poslom, no rjeđe rade u struci i rjeđe imaju iznadprosječna primanja. Kemijsko inženjerstvo postiže iznadprosječne rezultate u smislu studijske mobilnosti, ali uz nisku ulogu studija u zapošljavanju te ispodprosječne ishode po pitanju brzog zapošljavanja i udjela rada na neodređeno.

Studenti grafičke tehnologije, RNG-a (rudarstva, nafte i geološkog inženjerstva), tehnologije prometa i transporta, interdisciplinarnih tehničkih znanosti te tekstilne tehnologije u značajnom broju pokazatelja iskazuju nepovoljnije ishode u usporedbi s diplomiranim ostalih polja tehničkih znanosti. Pri tome je mobilnost izuzetno niska u grafičkoj tehnologiji, procjena korisnosti studija u RNG i tekstilnoj tehnologiji, pokazatelji zaposlenosti u tehnologiji prometa i transportu prometu i posebice tekstilnoj tehnologiji, dok brzina zapošljavanja, nalaženje posla u struci i posao na neodređeno predstavljaju izazov za diplomirane većine navedenih polja. Valja napomenuti da ipak niti jedno ne karakterizira ispodprosječna učestalost visokog zadovoljstva poslom, odnosno prema ovom kriteriju polja u tehničkom području su većinom homogena.

Tablica 27. Ključni pokazatelji iskustva studija i ishoda na tržištu rada diplomiranih studenata pojedinih polja tehničkih znanosti

	Broj sudionika	Od toga više ne studira	Studijska međ. mobilnost	Procjena korisnosti studija	Uloga studija u zapošljavanju	Zaposlenost u vrijeme ankete	Stopa nezaposlenosti	Brz dolazak do trajnog zaposlenja	Posao u struci	Siguran posao na neodređeno	Iznadprosječna plaća	Visoko zadovoljstvo poslom	Indeks ishoda
Računarstvo	405	227	11%	4,0	14%	94%	5%	83%	95%	90%	84%	35%	6,8
Brodogradnja	13	11	15%	3,8	0%	82%	10%	73%	78%	88%	88%	56%	6,4
Elektrotehnika	219	133	6%	4,1	17%	98%	1%	84%	90%	82%	58%	26%	6,4
Strojarstvo	194	147	4%	3,9	7%	96%	3%	70%	79%	71%	39%	23%	5,6
Građevinarstvo	243	164	6%	3,9	10%	98%	2%	74%	89%	57%	28%	22%	5,5
Geodezija	24	22	8%	3,6	0%	100%	0%	76%	81%	67%	29%	24%	5,5
Arhitektura i urbanizam	41	21	27%	3,7	5%	95%	5%	57%	95%	65%	20%	15%	5,4
Temeljne tehničke znanosti	91	73	5%	3,7	4%	95%	5%	60%	57%	63%	33%	46%	5,2
Kemijsko inženjerstvo	56	36	14%	3,6	0%	92%	8%	50%	82%	53%	45%	18%	5,1
Grafička tehnologija	91	63	2%	3,5	2%	87%	11%	62%	69%	51%	27%	24%	4,8
Rudarstvo, nafta i geološko inženjerstvo	34	18	15%	2,8	6%	89%	11%	39%	69%	38%	40%	31%	4,6
Interdisciplinarne tehničke znanosti	22	13	5%	3,7	0%	85%	15%	43%	40%	80%	20%	20%	4,4
Tehnologija prometa i transport	175	120	5%	3,5	10%	82%	17%	46%	58%	47%	24%	20%	4,4
Tekstilna tehnologija	39	26	18%	2,8	0%	62%	24%	44%	25%	73%	13%	31%	3,9
UKUPNO	1.656	1.081	7,9%	3,8	10%	93%	6%	69%	81%	70%	47%	27%	5,7

Napomene: Polja unutar područja poredana su s obzirom na vrijednosti zbirnog indeksa ishoda. Prikazana su samo polja u kojima je najmanje deset sudionika ankete diplomiralo i u trenutku ankete više nisu bili studenti. Zelenom bojom osjenčani su pokazatelji koji su za diplomirane studente iz navedenog polja znanosti povoljniji nego kod ostalih sudionika iz istog područja znanosti, a crvenom oni manje povoljni, uz statističku značajnost ($p < ,05$).

6.3. Biomedicina i zdravstvo

U području biomedicine i zdravstva također možemo izdvojiti tri skupine polja prema njihovim karijernim ishodima (Tablica 28.). Diplomirani studenti temeljnih medicinskih znanosti i farmacije postižu većinom povoljne ishode, koji su statistički značajno bolji od ostatka uzorka. Iako farmaceuti ostvaruju povoljne karijerne rezultate, samo 13 % njih izrazilo je zadovoljno svojim poslom.

Studenti dentalne medicine uglavnom postižu rezultate koji su u skladu s prosjekom područja, no zajedno sa studentima temeljnih medicinskih znanosti izdvajaju se vrlo visokom stopom rada u struci. S druge strane, diplomirani studenti veterine, iako imaju bolje ishode u pogledu brzog zapošljavanja i sigurnog zaposlenja, nešto rjeđe rade u struci. Uloga studija u zapošljavanju izraženija je upravo u poljima dentalne medicine, veterinarske medicine i farmacije. Diplomirani studenti kliničkih medicinskih znanosti te naročito javnog zdravstva i zdravstvene zaštite bilježe lošije ishode unutar područja. Kod kliničkih medicinskih znanosti to se odnosi na ulogu studija u zapošljavanju, međunarodnu mobilnost te procjenu korisnosti studija, ali i brzinu dolaska do zaposlenja, vjerojatnost nalaženja posla u struci (koja je inače vrlo visoka u ovom području) te iznadprosječne plaće. Unatoč tome, ove diplomirane učestalije od drugih u području karakterizira visoko zadovoljstvo poslom.

Tablica 28. Ključni pokazatelji iskustva studija i ishoda na tržištu rada diplomiranih studenata pojedinih polja u području biomedicine i zdravstva

	Broj sudionika	Od toga više ne studira	Studijska međ. mobilnost	Procjena korisnosti studija	Uloga studija u zapošljavanju	Zaposlenost u vrijeme ankete	Nezaposlenost u vrijeme ankete	Brz dolazak do trajnog zaposlenja	Posao u struci	Siguran posao na neodređeno	Iznadprosječna plaća	Visoko zadovoljstvo poslom	Indeks ishoda
Temeljne medicinske znanosti	84	84	12%	4,4	0%	96%	2%	80%	98%	52%	96%	28%	6,5
Farmacija	66	56	9%	4,2	10%	86%	13%	79%	96%	67%	70%	13%	6,0
Dentalna medicina	58	58	5%	3,7	10%	86%	11%	57%	98%	63%	52%	30%	5,6
Veterinarska medicina	33	33	21%	3,5	10%	91%	9%	67%	73%	60%	33%	17%	5,2
Kliničke medicinske znanosti	599	481	3%	3,6	2%	86%	12%	47%	87%	49%	24%	29%	4,8
Javno zdravstvo i zdravstvena zaštita	39	25	3%	3,1	6%	72%	18%	32%	83%	17%	0%	11%	3,6
UKUPNO	879	737	5,0%	3,7	4%	87%	11%	56%	90%	52%	43%	26%	5,2

Napomene: Polja unutar područja poredana su s obzirom na vrijednosti zbirnog indeksa ishoda. Prikazana su samo polja u kojima je najmanje deset sudionika ankete diplomiralo i u trenutku ankete više nisu bili studenti. Zelenom bojom osjenčani su pokazatelji koji su za diplomirane studente iz navedenog polja znanosti povoljniji nego kod ostalih sudionika iz istog područja znanosti, a crvenom oni manje povoljni, uz statističku značajnost ($p < ,05$).

6.4. Biotehničke znanosti

Unutar biotehničkih znanosti, drvna industrija ističe se po najvišem sumarnom indeksu ishoda i nizu povoljnih ishoda, uključujući ulogu studija u zapošljavanju, rad u struci, brz dolazak do trajnog zaposlenja te iznadprosječne plaće za više od trećine diplomiranih. Slijedi biotehnologija, čiji studenti također imaju iznadprosječno iskustvo studija u svim aspektima, visok udio iznadprosječnih primanja i visoku stopu zaposlenosti čime se ističu unutar uzorka biotehničkih znanosti. Preostala tri polja karakteriziraju bitno slabiji ishodi. Prehrambeni tehnolozi ne odstupaju mnogo od prosjeka područja, uz nešto povoljniju procjenu studija i učestaliji posao u struci (koji je relativno rijetka pojava u biotehnološkom području). Niže sumarne indekse bilježe diplomirani iz polja poljoprivrede i šumarstva, što ukazuje na izazove s kojima se suočavaju u pogledu brzog zapošljavanja i drugih ključnih karijernih ishoda. Veći broj sudionika iz polja agronomije omogućuje izdvajanje problematičnijih aspekata, a to su procjena korisnosti studija, uloga studija u zapošljavanju, mogućnost posla u struci i niska pojavnost iznadprosječnih primanja (Tablica 29).

Tablica 29. Ključni pokazatelji iskustva studija i ishoda na tržištu rada diplomiranih studenata pojedinih polja biotehničkih znanosti

	Broj sudionika	Od toga više ne studira	Studijska međ. mobilnost	Procjena korisnosti studija	Uloga studija u zapošljavanju	Zaposlenost u vrijeme ankete	Nezaposlenost u vrijeme ankete	Brz dolazak do trajnog zaposlenja	Posao u struci	Siguran posao na neodređeno	Iznadprosječna plaća	Visoko zadovoljstvo poslom	Indeks ishoda
Drvna tehnologija	19	14	5%	3,6	23%	93%	7%	64%	100%	69%	38%	8%	5,6
Biotehnologija	34	17	26%	3,6	19%	94%	6%	35%	69%	31%	40%	25%	5,0
Prehrambena tehnologija	140	84	11%	3,4	6%	77%	21%	37%	67%	47%	19%	20%	4,2
Poljoprivreda (agronomija)	251	186	11%	3,1	4%	74%	20%	45%	47%	53%	13%	17%	4,0
Šumarstvo	35	24	3%	3,1	0%	71%	23%	41%	73%	27%	20%	20%	3,8
UKUPNO	479	325	11,3%	3,2	6%	77%	19%	43%	58%	49%	18%	18%	4,2

Napomene: Polja unutar područja poredana su s obzirom na vrijednosti zbirnog indeksa ishoda. Prikazana su samo polja u kojima je najmanje deset sudionika ankete diplomiralo i u trenutku ankete više nisu bili studenti. Zelenom bojom osjenčani su pokazatelji koji su za diplomirane studente iz navedenog polja znanosti povoljniji nego kod ostalih sudionika iz istog područja znanosti, a crvenom oni manje povoljni, uz statističku značajnost ($p < ,05$).

6.5. Društvene znanosti

Unutar područja društvenih znanosti, diplomirani studenti informacijskih i komunikacijskih znanosti izdvajaju se najvišim sumarnim indeksom ishoda, uz niz drugih pokazatelja povoljnijih od prosjeka područja (Tablica 30).

Prema sumarnom indeksu slijede psihologija, ekonomija, pravo i kineziologija. Psihologe karakterizira iznadprosječna procjena korisnosti studija i učestalost rada u struci kao i izostanak ispodprosječnih ishoda. Slično tome, studenti ekonomije unatoč ispodprosječnoj mobilnosti procjenjuju studij korisnijim od drugih u području te nešto češće rade na neodređeno. Pravnike također karakterizira ispodprosječna mobilnost, ali i povoljniji pokazatelji zaposlenosti i nezaposlenosti – uz naličje u vidu rijetke zaposlenosti na neodređeno i niske učestalosti iznadprosječnih primanja (uslijed vježbeništva). Diplomirane studente kineziologije karakterizira najveći udio vrlo zadovoljnih poslom onih koji su se zaposlili, ali i niska zaposlenost, visoka nezaposlenost te sporo nalaženje posla.

Tablica 30. Ključni pokazatelji iskustva studija i ishoda na tržištu rada diplomiranih studenata pojedinih polja društvenih znanosti

	Broj sudionika	Od toga više ne studira	Studijska međ. mobilnost	Procjena korisnosti studija	Uloga studija u zapošljavanju	Zaposlenost u vrijeme ankete	Nezaposlenost u vrijeme ankete	Brz dolazak do trajnog zaposlenja	Posao u struci	Siguran posao na neodređeno	Iznadprosječna plaća	Visoko zadovoljstvo poslom	Indeks ishoda
Informacijske i komunikacijske znanosti ²⁸	411	263	13%	3,7	11%	85%	13%	64%	74%	73%	34%	32%	5,4
Psihologija	124	63	13%	3,8	4%	89%	10%	49%	91%	48%	20%	21%	5,0
Ekonomija	945	627	8%	3,7	5%	84%	14%	55%	70%	63%	20%	27%	4,8
Pravo	201	177	5%	3,6	3%	89%	9%	51%	77%	41%	12%	34%	4,7
Kineziologija	51	41	14%	3,5	14%	66%	25%	34%	71%	47%	29%	48%	4,6
Sociologija	59	18	10%	3,1	0%	78%	22%	41%	69%	46%	15%	38%	4,3
Pedagogija	99	56	21%	3,3	2%	79%	21%	56%	64%	33%	10%	26%	4,3
Politologija	57	40	26%	3,2	3%	77%	21%	39%	21%	64%	14%	24%	4,0
Socijalne djelatnosti	56	27	2%	3,6	0%	67%	31%	35%	65%	24%	29%	29%	3,8
UKUPNO	2005	1314	10,1%	3,6	6%	84%	14%	54%	71%	59%	21%	29%	4,9

Napomene: Polja unutar područja poredana su s obzirom na vrijednosti zbirnog indeksa ishoda. Prikazana su samo polja u kojima je najmanje deset sudionika ankete diplomiralo i u trenutku ankete više nisu bili studenti. Zelenom bojom osjenčani su pokazatelji koji su za diplomirane studente iz navedenog polja znanosti povoljniji nego kod ostalih sudionika iz istog područja znanosti, a crvenom oni manje povoljni, uz statističku značajnost ($p < ,05$).

²⁸ Pravilnikom o znanstvenim i interdisciplinarnim područjima, poljima i granama te umjetničkom području, poljima i granama (NN 3/2024) polja informacijskih i komunikacijskih znanosti razdvojena su, te će u narednim izvještajima s obzirom na kategorizaciju u Upisniku studijskih programa biti moguće prikazivati ova polja zasebno, ali i omogućiti retrospektivni pregled.

Ostala polja društvenih znanosti karakteriziraju nešto slabiji ishodi. Tako diplomanti sociologije, pedagogije i politologije dijele nešto slabiju procjenu korisnosti studija. Uz to diplomanti pedagogije rjeđe rade na određeno i imaju iznadprosječnu plaću, dok politolozi sporije dolaze do zaposlenja i bitno rjeđe rade u struci nego drugi diplomanti društvenih znanosti. Obrasci nepovoljnih ishoda nešto su drugačiji kod diplomanata socijalnih djelatnosti (odnosno studija socijalnog rada), koje u kontekstu drugih diplomanata društvenih znanosti karakterizira niža studijska mobilnost, ali i slabija zaposlenost, viša nezaposlenost, sporiji dolazak do zaposlenja te manja učestalost zaposlenosti na neodređeno.

6.6. Humanističke znanosti

U humanističkim znanostima zapažamo najmanje razlike među diplomiranim studentima različitih polja te su razlike vidljive samo u tri pokazatelja (Tablica 31). Nezaposlenost je nešto rjeđa kod diplomiranih filologa, teolozi se nešto rjeđe zapošljavaju u struci. Iznadprosječna primanja u ovom području vrlo su rijetka, posebno među diplomiranim studentima povijesti gdje nije utvrđen niti jedan slučaj plaće više od državnog prosjeka.

Tablica 31. Ključni pokazatelji iskustva studija i ishoda na tržištu rada diplomiranih studenata pojedinih polja humanističkih znanosti

	Broj sudionika	Od toga više ne studira	Studijska međ. mobilnost	Procjena korisnosti studija	Uloga studija u zapošljavanju	Zaposlenost u vrijeme ankete	Nezaposlenost u vrijeme ankete	Brz dolazak do trajnog zaposlenja	Posao u struci	Siguran posao na neodređeno	Iznadprosječna plaća	Visoko zadovoljstvo poslom	Indeks ishoda
Filologija	370	196	13%	3,4	0%	77%	18%	52%	58%	34%	10%	27%	4,1
Filozofija	47	23	6%	3,4	0%	74%	26%	43%	59%	47%	6%	29%	4,0
Povijest	86	58	10%	3,3	0%	71%	25%	52%	65%	32%	0%	19%	3,8
Teologija	15	14	20%	3,6	0%	71%	29%	43%	30%	33%	10%	30%	3,7
Povijest umjetnosti	28	17	7%	3,2	0%	65%	31%	40%	78%	11%	22%	22%	3,7
UKUPNO	572	320	12,4%	3,4	0%	74%	22%	50%	60%	34%	9%	25%	4,0

Napomene: Polja unutar područja poredana su s obzirom na vrijednosti zbirnog indeksa ishoda. Prikazana su samo polja u kojima je najmanje deset sudionika ankete diplomiralo i u trenutku ankete više nisu bili studenti. Zelenom bojom osjenčani su pokazatelji koji su za diplomirane studente iz navedenog polja znanosti povoljniji nego kod ostalih sudionika iz istog područja znanosti, a crvenom oni manje povoljni, uz statističku značajnost ($p < ,05$).

6.7. Umjetničko područje

Među diplomiranim studentima u umjetničkom području najviši zbirni indeks, kao i najviše povoljnih ishoda u usporedbi s ostalima u ovom području, ostvaruju studenti glazbene umjetnosti. Oni bilježe visoku stopu zaposlenosti, nižu stopu nezaposlenosti, viši udio zaposlenih unutar 4 mjeseca od diplome i češće rade u struci, ali među sudionicima nije identificiran nitko s iznadprosječnim primanjima.

Diplomirani studenti plesne umjetnosti i umjetnosti pokreta, kao i primijenjenih umjetnosti, uglavnom imaju ishode u skladu s ostatkom umjetničkog područja. Međutim, među studentima primijenjenih umjetnosti nije zatečen nitko vrlo zadovoljan poslom koji je imao u trenutku provedbe ankete. Diplomirani studenti likovnih umjetnosti procjenjuju svoj posao manje korisnim, rjeđe se brzo zapošljavaju i rjeđe rade u struci od ostalih polja u području.

Tablica 32. Ključni pokazatelji iskustva studija i ishoda na tržištu rada diplomiranih studenata pojedinih polja umjetničkog područja

	Broj sudionika	Od toga više ne studira	Studijska međ. mobilnost	Procjena korisnosti studija	Uloga studija u zapošljavanju	Zaposlenost u vrijeme ankete	Nezaposlenost u vrijeme ankete	Brz dolazak do trajnog zaposlenja	Posao u struci	Siguran posao na neodređeno	Iznadprosječna plaća	Visoko zadovoljstvo poslom	Indeks ishoda
Glazbena umjetnost	29	26	10%	3,7	11%	85%	8%	57%	89%	56%	0%	39%	5,1
Plesna umjetnost i umjetnost pokreta	12	11	17%	3,7	0%	45%	38%	38%	100%	0%	33%	67%	4,3
Primijenjena umjetnost	25	13	28%	3,6	0%	62%	33%	54%	50%	50%	25%	0%	4,0
Likovne umjetnosti	55	39	18%	3,2	4%	64%	24%	29%	46%	35%	9%	21%	3,6
UKUPNO	143	105	17,5%	3,5	7%	65%	27%	41%	63%	44%	12%	27%	4,1

Napomene: Polja unutar područja poredana su s obzirom na vrijednosti zbirnog indeksa ishoda. Prikazana su samo polja u kojima je najmanje deset sudionika ankete diplomiralo i u trenutku ankete više nisu bili studenti. Zelenom bojom osjenčani su pokazatelji koji su za diplomirane studente iz navedenog polja znanosti povoljniji nego kod ostalih sudionika iz istog područja znanosti, a crvenom oni manje povoljni, uz statističku značajnost ($p < ,05$).

6.8. Interdisciplinarno područje znanosti

Unutar interdisciplinarnih znanosti brojem dominiraju diplomanti obrazovnih znanosti pa tako predstavljaju „referentnu točku“ interdisciplinarnog područja. S obzirom na različite modalitete interdisciplinarnosti polja koja se nalaze u interdisciplinarnom području, razlike u odnosu na prosjek interdisciplinarnog područja nemaju poseban interpretativni značaj, već je uputnije promatrati ishode ovdje prikazanih polja sa srodnim poljima u drugim područjima znanosti.

Tablica 33. Ključni pokazatelji iskustva studija i ishoda na tržištu rada diplomiranih studenata pojedinih polja interdisciplinarnog područja znanosti

	Broj sudionika	Od toga više ne studira	Studijska međ. mobilnost	Procjena korisnosti studija	Uloga studija u zapošljavanju	Zaposlenost u vrijeme ankete	Nezaposlenost u vrijeme ankete	Brz dolazak do trajnog zaposlenja	Posao u struci	Siguran posao na neodređeno	Iznadprosječna plaća	Visoko zadovoljstvo poslom	Indeks ishoda
Projektni menadžment	16	16	0%	3,6	0%	88%	13%	50%	50%	75%	50%	50%	5,1
Obrazovne znanosti	536	448	5%	3,7	3%	89%	7%	68%	84%	34%	5%	27%	4,8
Biotehnologija u biomedicini	12	12	33%	3,6	9%	92%	8%	42%	82%	18%	18%	18%	4,7
Geografija	52	37	27%	3,1	7%	78%	19%	53%	68%	43%	14%	36%	4,6
Kognitivna znanost	16	16	0%	3,1	0%	81%	19%	38%	60%	60%	0%	20%	3,9
UKUPNO	686	547	7,6%	3,6	4%	88%	9%	64%	80%	35%	7%	27%	4,7

Napomene: Polja unutar područja poredana su s obzirom na vrijednosti zbirnog indeksa ishoda. Prikazana su samo polja u kojima je najmanje deset sudionika ankete diplomiralo i u trenutku ankete više nisu bili studenti. Zelenom bojom osjenčani su pokazatelji koji su za diplomirane studente iz navedenog polja znanosti povoljniji nego kod ostalih sudionika iz istog područja znanosti, a crvenom oni manje povoljni, uz statističku značajnost ($p < ,05$).

7. Usporedba ključnih pokazatelja za sudionike diplomirale 2020. i 2022. godine

Redovno provođenje anketnog praćenja zapošljivosti diplomiranih studenata omogućuje identifikaciju promjena i trendova u rezultatima, posebice ključnih pokazatelja ishoda. Tablica 34. prikazuje kako je između istraživanja iz 2021. i 2023. godine u većini pokazatelja uočena promjena veličine između 2 i 6 postotnih bodova – u nekim slučajevima u pozitivnom smjeru, a u drugima u negativnom. Jedina dimenzija s vrlo izraženom promjenom brz je dolazak do trajnog zaposlenja, dok je procjena korisnosti studija pokazatelj u kojem je izostala ikakva promjena. Međutim, dobivene rezultate anketa diplomiranih provedenih s različitim generacijama u različitim godinama, iz različitih visokih učilišta i s različitim upitnicima nije valjano naprosto uspoređivati, već je potrebno uzeti u obzir čimbenike koji potencijalno ograničavaju njihovu usporedivost.

Tablica 34. Usporedba ključnih ishoda istraživanja 2021. i 2023. godine

Ishod	Svi sudionici			Samo sudionici iz učilišta koja su sudjelovala u oba istraživanja, uz broj sudionika utežan na razinu iz 2021.			
	2021.	2023.	Δ	2021.	2023.	Δ	Sig.
Studijska međunarodna mobilnost	11,9%	9,0 %	-2,9 p. b.	12,1%	10,3%	-1,9 p. b.	**
Procjena korisnosti studija	3,64	3,64	0,00	3,64	3,65	0,02	
Uloga studija u zapošljavanju	9,6%	6,4%	-3,3 p. b.	9,7%	6,5%	-3,2 p. b.	***
Zaposlenost u vrijeme ankete	83,3%	85,7%	2,4 p. b.	83,4%	86,5%	3,1 p. b.	**
Brz dolazak do trajnog zaposlenja	33,6%	44,9%	11,3 p. b.	33,5%	45,1%	11,6 p. b.	***
Posao u struci (na prvom poslu)**	79,6%	76,3% (74,7%)	-3,3 p. b. (-4,9 p.b.)	79,4%	76,0% (74,1%)	-3,4 p. b. (-5,3 p. b.)	** ***
Siguran posao na neodređeno	49,5%	55,7%	6,2 p. b.	48,6%	56,5%	7,9 p. b.	***
Iznadprosječna plaća	34,0%	29,7%	-4,3 p. b.	34,2%	32,8%	-1,4 p. b.	
Visoko zadovoljstvo poslom	32,0%	26,6%	-5,4 p. b.	31,9%	25,4%	-6,5 p. b.	***
N	4858	6532		4512	5437		
USTANOVA	85	89		67 istih			

Napomene: ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$. Ishod nezaposlenosti u vrijeme ankete uveden je kao pokazatelj od posebnog značaja za vrednovanje tek u ovogodišnjem izvještaju.

Kao prvo, u različitim godinama provedbe sudjelovala su različita učilišta različitim intenzitetom. Stoga razlika u ishodima među godinama na razini populacije može proizlaziti naprosto iz razlike u strukturi učilišta, područja i programa u dvije ankete, a koje karakteriziraju različiti ishodi. Ovaj smo izazov oslovili tako što smo usporednu analizu ograničili na visoka učilišta koja su sudjelovala u oba istraživanja, s najmanje četiri sudionika u svakom²⁹, a rezultate pojedinih učilišta utežali tako da je broj sudionika u procjeni korištenoj za usporedbu izjednačen s brojem sudionika u 2021. godini. Primjenom ovog postupka, odnosno uspoređujući samo učilišta koja su sudjelovala u obje ankete i pretpostavivši da je broj sudionika iz svakog ostao jednak, procjena razlika kroz vrijeme povećala se je u odnosu na „naivnu“ usporedbu za više od pola postotnog boda u tri pokazatelja, umanjila u dva pokazatelja, a u ostalima je ostala približno ista.

U nastavku poglavlja analizirat ćemo promjenu ključnih pokazatelja između dva istraživanja, nakon primjene gore prikazane korekcije, ali pri tome ćemo uzeti u obzir i kako su se slijed, uvjeti i sadržaj pojedinih pitanja razvijali među anketama. Promjenama sadržaja ankete pokazatelji su unaprijeđeni sukladno skupu ključnih pitanja i indikatora identificiranih kroz rad Europske ekspertne skupine za praćenje osoba s kvalifikacijom (European Commission, 2021), ali uz određen gubitak usporedivosti. Konačno, kod ishoda gdje je to relevantno trebat će uzeti u obzir kako je istraživanje u 2023. godini provođeno oko mjesec dana kasnije nego u 2021. godini.

7.1. Procjena promjene pokazatelja ključnih ishoda u učilištima koja su sudjelovala u oba istraživanja

12. (1) Međunarodna studijska mobilnost diplomiranih studenata/ica iz 2022. godine je za oko 2 postotna boda niža nego onih koji su diplomirali 2020. godine, izgledno uslijed iskustva pandemije COVIDA-19. Slični su nalazi utvrđeni i kroz Eurograduate 2022. istraživanje.
13. (2) Prosječna procjena korisnosti studija ostala je gotovo nepromijenjena unatoč promjeni opsega populacije na kojoj se ovaj pokazatelj temelji³⁰. Razlike u iskustvu studiranja generacije koja je tek u godini diplome (2020.) preživjela pandemiju i one diplomirale 2022., gdje je COVID-19 označio barem dvije godine studija nisu se pretočile u razlike u subjektivnoj procjeni korisnosti. Unatoč veličini uzorka, statističku značajnost nije bilo moguće utvrditi ni za pokazatelj u cjelini, niti za pojedine aspekte korisnosti (pronalazak posla, nastavak obrazovanja, izvršavanje postojećih radnih zadataka, daljnja karijera).
14. (3) Također, unatoč uvođenju detaljnijih kategorija u pitanje (dani karijera, službe za razvoj karijere) udio sudionika koji su posao našli uz pomoć studija (ili profesora) smanjio se za trećinu, s 9,7 % na 6,5 %. I ovo možemo povezati s prekidima u praksi i manje osobnih kontakata profesora

²⁹ Time je iz usporedbe isključeno 18 učilišta s 346 sudionika u 2021. godini i 22 učilišta s 1.095 sudionika u 2023. godini.

³⁰ U 2021. godini iz ove procjene isključivani su svi samodeklarirani studenti bez obzira na razinu studija, dok su u 2023. godini isključeni tek prvostupnici koji su nastavili studij.

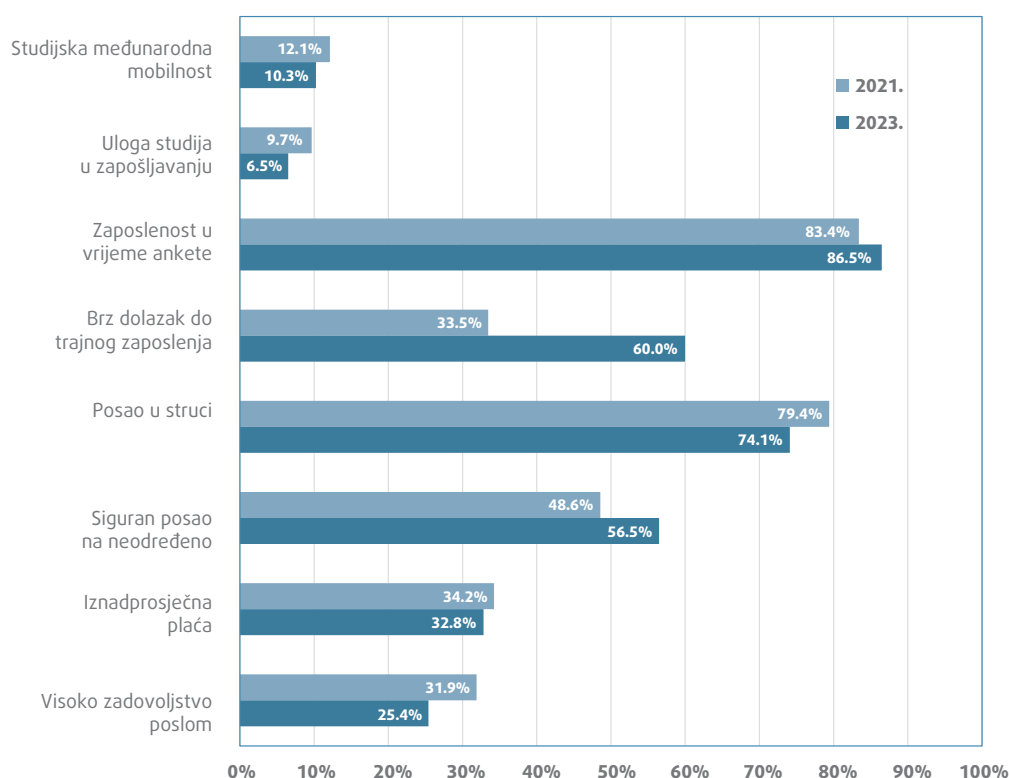
sa studentima tijekom pandemije, ali smanjenje može biti vezano i uz promjenu artikulacije pitanja. U anketi iz 2023. godine pitanje odnosi na trenutni posao, gdje je očekivana veza sa studijem manja, dok je u prethodnom istraživanju bilo formulirano kao način nalaženja prvog posla nakon diplome te je bilo postavljeno samo trenutno zaposlenima.

15. (4) Zaposlenost u vrijeme ankete porasla je na 86,5 % naspram 83,4 % u prethodnom nacionalnom istraživanju, iako je ove godine pokazatelj neznatno stroži³¹ u definiciji. Međutim, valja ponoviti kako je u 2023. godini anketa provedena otprilike mjesec dana kasnije nego nacionalno istraživanje iz 2021. godine, odnosno sudionici su imali u prosjeku mjesec dana više vremena u karijeri, što također objašnjava prikazanu razliku (mjesečna dinamika zapošljavanja prikazana je u ranijem poglavlju).
16. (5) Brz dolazak do trajnijeg zaposlenja unutar četiri mjeseca od diplome bitno je učestaliji u generaciji diplomiraloj 2022. godine. U posljednjem je istraživanju unutar četiri mjeseca od diplome posao na kojem je radilo i u vrijeme ankete pronašlo 45,1 % sudionika, dok je dvije godine ranije to bio slučaj sa 33,5 % sudionika. U prethodnom nacionalnom istraživanju dio generacije bio je pogođen zamrzavanjem tržišta rada tijekom početnog pandemijskog zatvaranja (Matković, Jaklin, i ostali, 2023, str. 65).
17. (6) Ove godine novi pokazatelj je „trenutni posao u struci“ (76,3 %) zamijenio pokazatelj „prvi posao u struci“ korišten u prethodnom istraživanju (79,4 %), ali je kroz prikupljene informacije bilo moguće rekonstruirati i ranije korišten pokazatelj za isti skup u vrijeme istraživanja zaposlenih sudionika. U tom slučaju, proizlazi da je 2023. godine svoj prvi posao nakon diplome unutar struke radilo oko 5 % manje diplomanata/ica iz istih učilišta koja su sudjelovala u istraživanju dvije godine ranije odnosno tek njih 74,1 %. Povećane prilike za zapošljavanjem posljednjih godina izgledno nisu rezultirale i većom usklađenošću pronađenih poslova sa stečenim kvalifikacijama.
18. (7) U odnosu na prethodnu anketu, bitno se povećao i udio diplomiranih studenata koji su u vrijeme istraživanja radili s ugovorom o radu na neodređeno, s 48,6 % na 56,5 %. Dio se ove razlike neosporno može razumjeti kao rezultat nešto kasnijeg provođenja trenutnog istraživanja i bržeg nalaženja trajnog posla, uslijed čega je veći udio sudionika do trenutka istraživanja mogao završiti svoju godinu stažiranja/pripravništva i dobiti trajan ugovor.
19. (8) Iako je udio zaposlenih sudionika posljednjeg istraživanja koji su zarađivali prosječnu ili više plaću bio manji nego u prethodnom istraživanju (29,7 % naspram 34,0 %), veći dio ove razlike proizlazio je iz različite strukture učilišta koja su sudjelovala te je nakon usklađivanja skupa i utežanja broja sudionika smanjenje bilo ispod razine statističke značajnosti (32,8 % naspram 34,2 %). Valja napomenuti kako su 2023. godine podaci o plaći prikupljeni s većom preciznošću i mjesec dana kasnije u karijeri, a što je omogućilo izradu složenijih analiza u ovom izvješćaju. Također, s obzirom na značajan dio zapošljavanja diplomiranih studenata u javnom sektoru, treba napomenuti da je ovaj ishod ipak opserviran nekoliko mjeseci prije značajnog rasta plaća u javnim i državnim službama u travnju 2024. godine.

³¹ Zbog dizajna upitnika, prethodno su se sudionici u istom pitanju opredjeljivali jesu li studenti, zaposleni, ili u nekom drugom statusu. Izvjesno se ranije dio prvostupnika koji su nastavili studij, a ujedno su bili zaposleni, odlučili navesti kako su zaposleni. U osvježenoj pokazatelju diplomirani prvostupnici koji studiraju na drugom stupnju ne uzimaju se u obzir za izračun ovog pokazatelja bez obzira na njihov radni status. O studentima koji rade posvećeno je zasebno poglavlje ovog izvješćaja.

20. (9) Paralelno, unutar kohorti koje su diplomirale iz istih ustanova uočljivo se smanjio i udio diplomiranih koji su iskazivali visoko zadovoljstvo poslom – sa 31,9 % na 25,4 %. Ovaj nalaz treba uzeti u kontekstu utvrđenog pada studijske mobilnosti, uloge studija u zapošljavanju te rada u struci s jedne strane te povećanja trenutne zaposlenosti, brzine nalaženja trajnijeg posla i učestalosti rada na neodređeno s druge strane, kao i relativno stacionarne razine plaće, a u kontekstu rekordno niske nezaposlenosti i postojanog postpandemijskog rasta gospodarstva.

Graf 24. Usporedba ključnih pokazatelja ishoda u istraživanjima zapošljivosti diplomiranih studenata 2021. i 2023. godine. (N = 4512 i 5437)

Napomene: Samo učilišta koja su sudjelovala u oba istraživanja ($n > 3$), broj sudionika u učilištima po godinama izjednačen utežanjima. Pokazatelj prosječne procjene korisnosti studija nije prikazan.

Važan uvid ovog pokušaja korekcije nalazi se u tome da su rezultati usporedbi dobiveni uz sve dužne korekcije ustvari vrlo bliski onima dobivenim naivnom izravnom usporedbom ishoda: u osam od devet pokazatelja korigirana usporedba ukazuje na promjenu koja se za manje od 1,1 postotnog boda razlikuje od one dobivene kroz jednostavnu usporedbu, dok se jedino veće odstupanje dvije procjene odnosi na pokazatelj plaće. Ukoliko se ova konzistentnost korigiranih i nekorigiranih procjena pokaže robusnom i na nekoliko drugih godina istraživanja, moći ćemo prihvatiti i izravne usporedbe pokazatelja ishoda kroz godine kao dostatno valjane, odnosno ne pripisivati razlici u strukturi sudjelujućih učilišta presudan značaj za razumijevanje razlike u rezultatima između istraživanja.

7.2. Procjena promjene pokazatelja ključnih ishoda s obzirom na vrstu, razinu i područje studija, sveučilište i vrstu visokih učilišta.

Koristeći isti pristup i utežanja, u nastavku poglavlja prikazat ćemo promjene u pokazateljima s obzirom na vrstu, razinu i područje studija te kod većih sveučilišta i drugih oblika visokih učilišta (vidi Tablicu 35.). Obrasci promjene uočeni u mnogima od njih odstupaju od uočene opće dinamike te će sukladno tome i komentari ovih rezultata naglašavati slučajeve u kojem se promjene pokazatelja za određenu skupinu u većoj mjeri razlikuju od općenito utvrđene promjene (brojke u najnižem retku tablice).

Naravno, eventualne prikazane trendove treba razmatrati u kontekstu zatečenih ishoda odnosno razine pokazatelja (Tablica 36.) te u kontekstu toga možemo govoriti o izdvajanju, gubitku prednosti, konvergenciji ili zaostajanju neke vrste studija, područja znanosti ili učilišta. No, dvije vremenske točke nisu dostatne za donošenje čvrstih zaključaka o trendovima, a zatečene promjene ne treba tumačiti prvenstveno u ključu stanja ili postupanja u visokim učilištima, već i procesa prisutnih na tržištu rada i pojedinim sektorima.

Vrsta i razina studija

Stručni prijediplomski studiji u odnosu na opći trend bilježe nešto manje povoljne promjene u domeni brzog dolaska do trajnog zaposlenja, ali iznadprosječno povoljne pomake kad je u pitanju siguran posao u struci i zapošljavanje na dobro plaćenom poslu.

Stručni diplomski studiji unutar dvije godine ostvarili su najveći pozitivni pomak u odnosu na druge vrste studija s obzirom na procjenu korisnosti studija te brzom i trajnom zapošljavanju, dok su s obzirom na rad na neodređeno i iznadprosječnu plaću promjene povoljnije nego kod svih sveučilišnih studija. Također, ovo je jedina vrsta studija čiji diplomirani bilježe pozitivne pomake s obzirom na vjerojatnost zapošljavanja u struci i visoko zadovoljstvo poslom.

Sveučilišne prijediplomske studije (za one koji su izašli bez nastavka studija) karakterizira blag negativni pomak procjene korisnosti studija, najnepovoljnija promjena uloge studija u zapošljavanju, zapošljavanja u struci te nalaženja sigurnog posla, a ujedno su i jedina skupina s nepovoljnim trendom brzog nalaženja zaposlenja. Ipak, zaposleni diplomirani ovog profila imaju nešto veću šansu dobro plaćenog posla nego prije dvije godine odnosno povoljniji trend, no sveučilišni „drugostupnici“.

Diplomirani studenti **sveučilišnih diplomskih studija** u većini pokazatelja slijede opće trendove, uz iznadprosječno poboljšanje u dinamici nalaženja trajnijeg zaposlenja nakon diplome, ali i najveći pad vjerojatnosti zarađivanja iznadprosječne plaće.

U skupini sudionika koji su završili specifične **integrirane prijediplomske i diplomске studije** najizraženije se smanjio udio vrlo zadovoljnih poslom, došlo je do najvećeg pada studijske mobilnosti te su jedina vrsta studija gdje je izostalo povećanje zaposlenosti između prethodnog i tekućeg u vrijeme istraživanja. Međutim, ovo je ujedno i skupina s najmanjim padom uloge studija u zapošljavanju te najvećim porastom brzog trajnijeg zapošljavanja nakon završetka studija.

Sumarno, ishodi za recentno diplomirane studente godinu dana nakon studija su između 2021. i 2023. godine u većoj mjeri poboljšani za sudionike s diplomom diplomskih studija kad je u pitanju dinamika i sigurnost zapošljavanja, ali je ujedno uočljiv trend pada udjela dobro plaćenih poslova i visokog zadovoljstva poslom kod sudionika koji su završili diplomski sveučilišni studij – bilo unutar integriranog ili sekvencijalnog studija.

Tablica 35. Promjena razine pokazatelja ključnih ishoda između istraživanja 2021. i 2023. za pojedine vrste i razine studijskog programa, područja znanosti, sveučilišta i vrste visokih učilišta.

	Sudionika (2021.)	Sudionika (2023.)	Studijska međunarodna mobilnost	Procjena kori- snosti studija	Uloga studija u zapošljavanju	Zaposlenost u vrijeme ankete	Brz dolazak do trajnog zaposlenja	Posao u struci	Siguran posao na neodređeno	Iznadprosječna plaća	Visoko zadovolj- stvo poslom
Vrsta i razina studijskog programa											
Stručni prijediplomski	643	845	-1,7 p. b.	0,03	-2,0 p. b.	1,4 p. b.	8,9 p. b.	-5,5 p. b.	13,5 p. b.	4,7 p. b.	-4,9 p. b.
Stručni diplomski	290	315	0,4 p. b.	0,19	-2,2 p. b.	7,9 p. b.	24,6 p. b.	1,8 p. b.	11,1 p. b.	4,1 p. b.	3,6 p. b.
Sveučilišni prijediplomski	1.493	1.658	-1,2 p. b.	-0,04	-8,6 p. b.	1,6 p. b.	-13,1 p.b.	-9,7 p. b.	4,4 p. b.	3,1 p. b.	-4,9 p. b.
Sveučilišni diplomski	1.600	2.068	-1,6 p. b.	0,00	-3,8 p. b.	3,6 p. b.	27,4 p .b.	-7,2 p. b.	8,1 p. b.	-5,5 p. b.	-6,8 p. b.
Integrirani sveučilišni	457	551	-9,6 p. b.	0,03	-0,7 p. b.	-0,8 p. b.	32,3 p. b.	-3,0 p. b.	5,2 p. b.	-2,3 p. b.	-9,9 p. b.
Područje znanosti programa											
Prirodne znanosti	451	381	-2,2 p. b.	-0,21	-8,6 p. b.	-3,9 p. b.	8,3 p. b.	-7,1 p. b.	8,3 p. b.	-8,7 p. b.	-12,7 p.b.
Tehničke znanosti	1.240	1413	0,0 p. b.	-0,01	-5,9 p. b.	3,2 p. b.	11,3 p. b.	-6,4 p. b.	6,7 p. b.	-1,7 p. b.	-6,9 p. b.
Biomedicina i zdravstvo	532	707	-9,2 p. b.	0,01	-0,8 p. b.	-2,3 p. b.	21,5 p. b.	-3,6 p. b.	9,6 p. b.	-0,6 p. b.	-6,1 p. b.
Biotehničke znanosti	408	425	1,1 p. b.	0,11	0,4 p. b.	10,1 p. b.	7,5 p. b.	-12,8 p.b.	12,1 p. b.	1,8 p. b.	-6,0 p. b.
Društvene znanosti	1.060	1.393	-0,7 p. b.	0,15	0,6 p. b.	7,2 p. b.	10,2 p. b.	-1,5 p. b.	15,9 p. b.	5,0 p. b.	0,9 p. b.
Humanističke znanosti	373	332	-6,3 p. b.	0,04	-2,7 p. b.	4,3 p. b.	5,8 p. b.	-5,8 p. b.	-4,1 p. b.	-5,7 p. b.	-13,6 p.b.
Umjetničko područje	72	119	9,9 p. b.	0,09	-5,6 p. b.	-1,1 p. b.	4,1 p. b.	-27,9 p.b.	12,5 p. b.	-4,7 p. b.	-4,3 p. b.
Interdisciplinar- na područja	347	667	-0,8 p. b.	-0,05	-3,8 p. b.	2,2 p. b.	22,5 p. b.	4,4 p. b.	-1,4 p. b.	1,0 p. b.	-8,4 p. b.

Sveučilište ili oblik učilišta											
Sveučilište u Zagrebu	1.864	2.007	-1,2 p. b.	-0,04	-5,0 p. b.	1,7 p. b.	12,1 p. b.	-8,0 p. b.	8,9 p. b.	-5,8 p. b.	-7,5 p. b.
Sveučilište u Splitu	446	399	-1,4 p. b.	0,08	-3,2 p. b.	2,2 p. b.	9,2 p. b.	-3,4 p. b.	8,8 p. b.	8,2 p. b.	-6,4 p. b.
Sveučilište u Rijeci	517	580	-5,1 p. b.	0,03	0,7 p. b.	3,6 p. b.	9,7 p. b.	-6,9 p. b.	6,5 p. b.	-3,1 p. b.	-9,2 p. b.
Sveučilište u Osijeku	515	710	-1,6 p. b.	0,05	-2,7 p. b.	7,5 p. b.	10,8 p. b.	-2,0 p. b.	5,1 p. b.	0,1 p. b.	-5,2 p. b.
Sveučilište u Zadru	364	301	-4,3 p. b.	-0,03	-3,3 p. b.	-0,3 p. b.	12,4 p. b.	-5,9 p. b.	7,7 p. b.	1,8 p. b.	0,0 p. b.
Sveučilište Sjever	122	302	1,2 p. b.	0,01	-0,1 p. b.	-5,2 p. b.	1,9 p. b.	-10,7 p. b.	-16,6 p. b.	-8,4 p. b.	-9,1 p. b.
Sveučilište u Puli	28	242	-7,0 p. b.	-0,31	-13,4 p. b.	5,2 p. b.	12,5 p. b.	-6,4 p. b.	-7,8 p. b.	-13,4 p. b.	-6,9 p. b.
Druga javna sveučilišta	126	309	2,3 p. b.	0,23	3,0 p. b.	20,2 p. b.	22,3 p. b.	-0,6 p. b.	23,6 p. b.	-5,1 p. b.	-5,3 p. b.
Javno veleučilište	272	273	-2,6 p. b.	0,24	-2,2 p. b.	5,6 p. b.	14,2 p. b.	-1,6 p. b.	16,3 p. b.	10,9 p. b.	-5,1 p. b.
Privatno visoko učilište	258	314	-0,4 p. b.	-0,03	-3,7 p. b.	1,4 p. b.	18,4 p. b.	4,5 p. b.	8,9 p. b.	6,2 p. b.	-3,1 p. b.
UKUPNO	4.512	5.427	-1,9 p. b.	0,02	-3,2 p. b.	3,1 p. b.	11,6 p. b.	-5,3 p. b.	7,9 p. b.	-1,4 p. b.	-6,5 p. b.

Napomene: prikazana je razlika vrijednosti pojedinih pokazatelja (u postotnim bodovima, osim za procjenu korisnosti studija). Samo učilišta koja su sudjelovala u oba istraživanja (uz $n > 3$), broj sudionika u učilištima po godinama izjednačen utežanjima. Vrijednosti pokazatelja temeljem kojih je utvrđena promjena prikazani su u Tablici 36.

Područja znanosti

Diplomirane studente **prirodnih znanosti** iz 2022. godine karakterizira za čak 0,2 niža ocjena korisnosti studija, nego generaciju diplomiranu dvije godine ranije, najveći pad uloge studija u zapošljavanju, nešto manja učestalost zaposlenosti u odnosu na raniju generaciju te bitno izraženije smanjenje učestalosti dobro plaćenog posla i visokog zadovoljstva poslom nego kod diplomiranih drugih područja (pri čemu treba napomenuti da su u prethodno istraživanju potonja dva pokazatelja bila među najvišima upravo u prirodnim znanostima).

Trendovi uočeni kod diplomiranih studenata **tehničkih znanosti** ni u jednom pokazatelju bitnije ne odstupaju od trendova uočenih u čitavom uzorku.

Kod **biomedicinskih znanosti i zdravstva** dogodio se vrlo izražen pad u studijskoj mobilnosti, iznadprosječan rast u dinamici dolaska do trajnijeg zaposlenja, ali i blago negativna promjena u vjerojatnosti zaposlenosti u vrijeme ankete.

Promjene su za studente **biotehničkih znanosti** u većini pokazatelja iznadprosječno povoljne, iako je poboljšanje u brzom nalaženju trajnijeg posla slabo, a pad učestalosti rada u struci najizraženiji od svih područja. Valja napomenuti da su ovo područje ranije karakterizirali vrlo slabi ishodi tako da je u pojedinim ishodima ovime ostvarena određena konvergencija naspram drugih područja.

Društvene znanosti u procjeni korisnosti studija, ulozi studija u zapošljavanju, mogućnosti zapošljavanja, mogućnosti nalaženja posla u struci te zapošljavanju na neodređeno bilježe povoljnije trendove u odnosu na prosjek te tako predstavljaju jedino područje gdje je udio zaposlenih s iznadprosječnim primanjima porastao (za 5 postotnih bodova) i gdje se nije smanjio broj vrlo zadovoljnih poslom.

U **humanističkim znanostima** utvrđeno je iznadprosječno zaostajanje u više pokazatelja. Studijska mobilnost izrazitije se smanjila, dolazak do trajnijeg posla manje ubrzao nego u drugim područjima, došlo je do značajnog pada iznadprosječno plaćenih, a ovo je područje jedino u kojem je došlo do smanjenja udjela zaposlenih na neodređeno. Stoga nije iznenađujuće kako je udio diplomiranih studenata humanističkog područja vrlo zadovoljnih poslom pao za više od trećine, odnosno za 13,6 postotnih bodova.

Ishode za umjetničko područje nećemo komentirati uslijed malog broja sudionika i niske pouzdanosti procjena, a za interdisciplinarna područja znanosti uslijed heterogenosti obrazovnih profila unutar iste.

Sumarno, čini se kako je u protekle dvije godine u učilištima koja su konzistentno sudjelovala u istraživanju došlo do relativnog poboljšanja ključnih pokazatelja za diplomirane društvenih i biotehničkih znanosti te njihova slabljenja u prirodnim i humanističkim znanostima.

Sveučilišta i vrste visokih učilišta

S obzirom na mali broj sudionika iz manjih sveučilišta u ranijem istraživanju, ovdje će biti prikazan osvrt za pet većih sveučilišta, te zasebno za veleučilišta i privatna visoka učilišta.

Sveučilište u Zagrebu po pitanju većine pokazatelja karakteriziraju promjene slične onim uočenim za čitavu populaciju, uz malo nepovoljniju promjenu procjene korisnosti studija te nešto izraženije smanjenje učestalosti rada u struci i dobro plaćenog posla.

Sveučilište u Splitu karakteriziraju većinom pozitivnije promjene u odnosu na prethodno istraživanje nego diplomante drugih učilišta. Vidljiv je blaži pad zapošljavanja u struci, pozitivna promjena procjene korisnosti, povećanje udjela iznadprosječno plaćenih poslova, ali uz nešto sporiji rast brzog zapošljavanja.

Među diplomantima **Sveučilišta u Rijeci** došlo je do izraženijeg pada iskustva studijske mobilnosti, ali uz porast udjela poslova pronađenih uz pomoć učilišta. Promjene svih pokazatelja zapošljavanja i kvalitete posla neznatno su nepovoljnije nego u čitavoj populaciji što može biti ključ razumijevanja izraženijeg smanjivanja udjela diplomanata vrlo zadovoljnih svojim poslom.

Diplomirani studenti **Sveučilišta u Osijeku** iskazuju pozitivniji trend trenutne zaposlenosti, manji pad zapošljavanja u struci, ali i manji rast udjela zaposlenih na neodređeno od općega trenda. Također, među ovim diplomiranim nije došlo do pada udjela zaposlenih s iznadprosječnim primanjima.

Diplomiranim studentima **Sveučilišta u Zadru** nešto je izraženije smanjena studijska mobilnost i u manjoj mjeri umanjena procjena korisnosti studija te je izostalo povećanje zaposlenosti u vrijeme istraživanja, ali se udio zaposlenih s iznadprosječnim primanjima blago povećao, a udio zaposlenih vrlo zadovoljnih svojim poslom nije smanjio, za razliku od drugih visokih učilišta.

U **javnim veleučilištima** značajno je porasla procjena korisnosti studija, a svi pokazatelji zaposlenosti (trenutne, brzog dolaska do posla i rada na neodređeno), kao i udio iznadprosječnih plaća među zaposlenim studentima rasli su puno snažnije nego u drugim učilištima.

Kad su u pitanju **privatna visoka učilišta**, promjena u ishodima pozitivno je odstupala od općih obrazaca u brzini dolaska do trajnijeg posla, većoj učestalosti rada u struci te iznadprosječnoj plaći.

Valja naglasiti kako prikazani osvrti o trendovima s obzirom na razinu, vrstu, područje studija ili sveučilište ukazuju na promjene (u učilištima koja su sudjelovala), ne na razinu pojedinih pokazatelja – odnosno da su i ishodišne i odredišne pozicije nerijetko izuzetno različite i da je iz nekih vrlo visokih (niskih) vrijednosti vrlo teško zadržati trend rasta (pada). Razlike zatečene najnovijim istraživanjem analizirane su u prethodnom poglavlju, dok za obrasce u prethodnom nacionalnom istraživanju vidjeti (Matković, Jaklin, i ostali, 2023).

Tablica 36. Korigirane procjene razine pokazatelja ključnih ishoda u 2021. i 2023. godini za pojedine vrste i razine studijskog programa, područja znanosti, sveučilišta i vrste visokih učilišta.

	Procjena korisnosti studija	Uloga studija u zapošljavanju	Zaposlenost u vrijeme ankete	Brz dolazak do trajnog zaposlenja	Posao u struci	Siguran posao na neodređeno	Iznadprosječna plaća	Visoko zadovoljstvo poslom	Procjena korisnosti studija
2021.									
Vrsta i razina studijskog programa									
Stručni prijediplomski studij	5,4%	3,62	5,0%	83,5%	38,8%	68,7%	54,7%	22,0%	30,7%
Stručni diplomski studij	3,4%	3,52	7,8%	80,6%	36,5%	62,4%	54,6%	27,0%	23,4%
Sveučilišni prijediplomski studij	9,4%	3,67	12,1%	79,8%	32,5%	76,4%	46,3%	18,5%	34,3%
Sveučilišni diplomski studij	17,0%	3,61	11,3%	83,2%	31,3%	81,1%	48,6%	37,4%	30,7%
Integrirani sveučilišni studij	19,3%	3,77	7,4%	89,0%	35,0%	91,1%	43,4%	48,0%	37,8%
Područje znanosti programa									
Prirodne znanosti	14,0%	3,95	16,0%	91,5%	37,7%	86,8%	44,0%	41,6%	36,6%
Tehničke znanosti	8,7%	3,82	15,4%	89,3%	38,4%	86,1%	64,2%	49,0%	33,5%
Biomedicina i zdravstvo	16,5%	3,88	6,2%	91,1%	36,7%	93,3%	46,7%	54,4%	29,0%
Biotehničke znanosti	12,0%	3,10	6,1%	67,7%	22,8%	62,6%	39,7%	17,0%	23,8%
Društvene znanosti	11,6%	3,50	5,5%	77,8%	31,6%	68,1%	44,6%	17,5%	28,1%
Humanističke znanosti	18,8%	3,23	2,7%	72,5%	23,8%	63,3%	36,1%	15,6%	36,1%
Umjetničko područje	13,9%	3,32	11,4%	71,7%	29,4%	77,1%	37,1%	14,3%	28,6%
Interdisciplinarna područja znanosti	9,8%	3,55	6,9%	83,3%	30,0%	72,4%	32,3%	6,5%	37,8%
Sveučilište ili oblik učilišta									
Sveučilište u Zagrebu	14,3%	3,71	14,0%	85,7%	33,4%	83,7%	54,3%	48,2%	32,0%
Sveučilište u Splitu	9,4%	3,57	6,7%	79,7%	34,6%	84,5%	40,3%	25,1%	32,2%
Sveučilište u Rijeci	14,5%	3,63	6,5%	88,2%	34,4%	84,9%	44,5%	32,5%	32,2%
Sveučilište u Osijeku	9,1%	3,63	7,0%	80,1%	29,6%	82,8%	36,9%	17,6%	35,2%
Sveučilište u Zadru	19,0%	3,35	5,6%	78,0%	26,8%	67,3%	27,2%	11,1%	23,5%
Sveučilište Sjever	4,1%	3,71	1,5%	89,6%	43,4%	77,6%	73,1%	32,8%	34,3%
Sveučilište u Puli	10,7%	3,97	20,0%	78,9%	36,8%	73,3%	66,7%	26,7%	33,3%
Druga javna sveučilišta	4,0%	3,59	1,9%	70,2%	24,1%	70,9%	40,7%	20,4%	35,2%
Javno veleučilište	7,7%	3,43	7,8%	77,2%	31,3%	58,6%	48,2%	9,5%	29,3%
Privatno visoko učilište	5,0%	3,78	7,0%	88,9%	48,1%	56,6%	65,1%	35,7%	33,3%

2023.

Vrsta i razina studijskog programa

Stručni prijediplomski studij	3,8%	3,65	3,0%	84,9%	47,8%	63,2%	68,2%	26,7%	25,7%
Stručni diplomski studij	3,9%	3,72	5,6%	88,5%	61,1%	64,2%	65,7%	31,1%	27,0%
Sveučilišni prijediplomski studij	8,1%	3,62	3,5%	81,4%	19,4%	66,7%	50,7%	21,5%	29,4%
Sveučilišni diplomski studij	15,4%	3,61	7,6%	86,8%	58,7%	74,0%	56,7%	31,9%	23,9%
Integrirani sveučilišni studij	9,7%	3,80	6,7%	88,2%	67,3%	88,1%	48,5%	45,6%	27,8%

Područje znanosti programa

Prirodne znanosti	11,7%	3,74	7,4%	87,6%	46,0%	79,7%	52,3%	32,8%	24,0%
Tehničke znanosti	8,7%	3,81	9,5%	92,5%	49,7%	79,7%	71,0%	47,3%	26,6%
Biomedicina i zdravstvo	7,3%	3,89	5,3%	88,8%	58,2%	89,7%	56,3%	53,8%	22,9%
Biotehničke znanosti	13,1%	3,21	6,6%	77,8%	30,2%	49,8%	51,8%	18,8%	17,8%
Društvene znanosti	10,9%	3,65	6,1%	85,0%	41,9%	66,6%	60,5%	22,5%	29,0%
Humanističke znanosti	12,5%	3,27	0,0%	76,8%	29,5%	57,5%	31,9%	9,9%	22,4%
Umjetničko područje	23,7%	3,41	5,8%	70,6%	33,6%	49,2%	49,6%	9,6%	24,3%
Interdisciplinarna područja znanosti	9,0%	3,50	3,1%	85,5%	52,5%	76,8%	30,9%	7,4%	29,3%

Sveučilište ili oblik učilišta

Sveučilište u Zagrebu	13,2%	3,67	9,0%	87,3%	45,6%	75,7%	63,2%	42,3%	24,5%
Sveučilište u Splitu	8,0%	3,66	3,5%	81,9%	43,8%	81,1%	49,1%	33,3%	25,8%
Sveučilište u Rijeci	9,4%	3,67	7,2%	91,8%	44,1%	78,1%	51,0%	29,4%	23,0%
Sveučilište u Osijeku	7,5%	3,68	4,3%	87,5%	40,4%	80,8%	42,0%	17,7%	30,0%
Sveučilište u Zadru	14,6%	3,33	2,3%	77,7%	39,2%	61,4%	34,9%	12,9%	23,5%
Sveučilište Sjever	5,3%	3,72	1,4%	84,4%	45,2%	66,9%	56,5%	24,5%	25,2%
Sveučilište u Puli	3,7%	3,66	6,6%	84,1%	49,3%	66,9%	58,8%	13,2%	26,4%
Druga javna sveučilišta	6,2%	3,82	4,9%	90,4%	46,5%	70,3%	64,3%	15,3%	29,9%
Javno veleučilište	5,1%	3,67	5,6%	82,7%	45,5%	57,0%	64,5%	20,4%	24,2%
Privatno visoko učilište	4,6%	3,75	3,3%	90,3%	66,5%	61,1%	74,0%	41,9%	30,2%

8. Literatura

DZS. (2023). *Visoko obrazovanje u 2022. (Statistička Izvješća 1725)*. Državni zavod za statistiku.

European Commission. (2020). *Eurograduate pilot study: Technical assessment of the pilot survey and feasibility of a full rollout*. Publications Office.

European Commission. (2021). *Towards a European graduate tracking mechanism: Recommendations of the expert group : October 2018 - October 2020*. Publications Office.

Eurostat. (2024). *Total unemployment rate [tps00203] [Dataset]*. Eurostat.

Farnell, T., Doolan, K., Matković, T., & Cvitan, M. (2011). *Socijalna i ekonomska slika studentskog života u Hrvatskoj: Nacionalno izvješće istraživanja EUROSTUDENT za Hrvatsku*. Institut za razvoj obrazovanja. Zagreb.

Glunčić, M. (2022). *Analiza istraživanja zapošljivosti diplomiranih studenata 2020. Godine*. Agencija za znanost i visoko obrazovanje. Zagreb.

Jaklin, K., & Matković, T. (2022). *Istraživanje iskustva rada na određeno u Hrvatskoj: (Ne)jednakosti postupanja i perspektive radnika_ca [Survey on experience of fixed-term work in Croatia: (In)equalities in treatment and worker prospects]*. U T. Matković (Ur.), *Raditi na određeno: Raširenost, regulacija i iskustva rada putem ugovora na određeno vrijeme u Hrvatskoj* (str. 76–117). Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i Savez samostalnih sindikata Hrvatske. Zagreb.

Mandl, S., & Menz, C. (2024). *Students' employment and internships*. U K. Hauschildt, *Social and Economic Conditions of Student Life in Europe: Eurostudent 8 Synopsis of Indicators 2021-2024*. wbv Media.

Masevičiūtė, K., Šauckeikienė, V., & Ozolinčiūtė, E. (2018). *Combining studies and paid jobs. (Eurostudent VI thematic review)*. UAB "Araneum".

Matković, T. (2020). *Plaće u javnom i privatnom sektoru u Hrvatskoj: Srednjoročne promjene (2003. - 2017)*. U I. Radeka & I. Šepak-Robić (Ur.), *Odnos plaća u javnom i privatnom sektoru u Hrvatskoj* (str. 49–96). Matica hrvatskih sindikata. Zagreb.

Matković, T., Gregurović, M., & Šabić, J. (2023). *Equitably Undeterred? Persistence of Education Mobility and Migration Intent among Upper Secondary Education Students throughout the COVID-19 Pandemic*. *International Journal of Sociology of Education*, 12(2), 201-229.

Matković, T., Jaklin, K., Grus, A., & Potočnik, D. (2023). *Diplomirati tijekom pandemije: Rezultati četvrtog nacionalnog istraživanja zapošljivosti diplomiranih studenata (2021.)*. Agencija za znanost i visoko obrazovanje. Zagreb.

Matković, T., Tomić, I., & Vehovec, M. (2010). *Efikasnost nasuprot dostupnosti? O povezanosti troškova i ishoda studiranja u Hrvatskoj*. *Revija za socijalnu politiku*, 17(2), 215-237.

Meng, C., Wessling, K., Mühleck, K., & Unger, M. (2020). *Eurograduate pilot survey: Design and implementation of a pilot European graduate survey*. Publications Office of the European Union.

MZO. (2024). *ŠeR - Školski e-Rudnik (Vol. 3) [Software]*. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih.

Pažur Aničić, K., Šimić, D., & Divjak, B. (2018). *Što nakon diplome? Rezultati istraživanja o zapošljivosti studenata koji su diplomirali akademske godine 2015./2016.* Agencija za znanost i visoko obrazovanje.

Puzić, S., Baketa, N., Baranović, B., Gregurović, M., Matković, T., Mornar, M., Odak, I., & Šabić, J. (2021). *O podzastupljenim i ranjivim skupinama studenata: Prilozi unaprjeđivanju socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj (S. Puzić, Ur.)*. Ministarstvo znanosti i obrazovanja.

Rimac, I. (2020). *Eurograduate pilot survey: Country report Croatia*. Publications Office

Rimac, I. (2021). *Istraživačko izvješće projekta EUROSTUDENT VII*. Ministarstvo znanosti i obrazovanja.

Rimac, I., Bovan, K., & Ogresta, J. (2019). *Nacionalno izvješće istraživanja EUROSTUDENT VI za Hrvatsku*.

Rimac, I., & Ogresta, J. (2017). *Analiza mogućnosti praćenja tranzicije na tržište rada diplomiranih s veleučilišta i visokih škola kombiniranjem podataka visokih učilišta, HZZ-a i HZMO-a*. MZO. Zagreb.

Rimac, I., Pehar, L., & Tecilazić, A. (2024). *EUROGRADUATE 2022: Country report on Croatia: Ministry of Science and Education of the Republic of Croatia*.

Vijeće Europske unije. (2020). *PREPORUKA VIJEĆA od 30. Listopada 2020. O lakšem prelasku u svijet rada – jačanje Garancije za mlade te o zamjeni Preporuke Vijeća od 22. Travnja 2013. O uspostavi Garancije za mlade (2020/C 372/01)*.

Prilog 1. Upitnik

a1. U kojem ste statusu upisali prvu godinu tog studija?

Kao redoviti/a student/ica
Kao izvanredni/a student/ica

a2. U kojem ste statusu studirali na zadnjoj godini tog studija?

Kao redoviti/a student/ica
Kao izvanredni/a student/ica

a3. S kojim ste prosjekom završili studij? (unesite prosjek sveden na jednu decimalu)

a4. Prema Vašem mišljenju, u kojoj mjeri Vaš studij predstavlja dobru osnovu za... ?
(za svaku česticu je ponuđena skala 1-5) 1: Uopće ne – 5: U velikoj mjeri

a4_1. Pronalazak posla:

a4_2. Nastavak obrazovanja:

a4_3. Izvršavanje postojećih radnih zadataka:

a4_4. Daljnju karijeru:

a5. Jeste li sudjelovali u međunarodnoj mobilnosti tijekom tog studija ?

Da
Ne

a6. Jeste li u okviru tog studija stažirali ili imali stručnu praksu?

Da

Ne

a7. Koji ste najviši stupanj srednjoškolskog obrazovanja stekli prije nego što ste se prvi put uključili u visoko obrazovanje?

Gimnazija

Srednja strukovna škola u trajanju od 4 godine

Srednja strukovna škola u trajanju od 3 godine

Umjetnička škola (primijenjena umjetnost, glazbena, likovna)

Srednja škola u sustavu obrazovanja odraslih

Srednja strukovna škola u trajanju od 5 godina

Nešto drugo, što? _____

a8. Koji prosjek ocjena ste postigli u zadnjem razredu srednjoškolskog obrazovanja?

Odličan

Vrlo dobar

Dobar

Dovoljan

a9. Jeste li primali stipendiju za vrijeme studiranja?

Da, državnu stipendiju za studente nižeg socioekonomskog statusa

Da, STEM stipendiju

Da, neku drugu stipendiju

Ne

a10. Jeste li nakon završetka studija (NAZIV PROGRAMA) nastavili studirati odnosno upisali neki drugi studij?

Ne, niste nastavili studirati

Da i još studirate kao redovni student

Da i još studirate kao izvanredni student

Da i diplomirali ste taj drugi studij

Da, ali ste u međuvremenu odustali ili pauzirate

b1. Jeste li trenutno zaposleni? (pod ovim ne mislimo na manje povremene studentske poslove)

Da

Ne

(Uvjet: b1=1)

b2_1_1. Kada ste se zaposlili na tom poslu? Mjesec: _____

(Uvjet: b1=1)

b2_1_2. Kada ste se zaposlili na tom poslu? Godina: _____

(Uvjet: b1=1)

b2_2. Kakav tip ugovora trenutno imate na tom poslu?

Ugovor o radu na neodređeno

Ugovor o radu na određeno

Ugovor o radu na određeno (kao pripravnik/stažist)

Studentski ugovor

Autorski ugovor ili ugovor o djelu

Radim bez ugovora

Vodim vlastiti posao (samozaposlen)

(Uvjet: b1=1)

b2_3. Vaš posao je:

U privatnom sektoru

U javnom sektoru

(Uvjet: b1=1)

b2_4. Radite li u struci za koju ste studirali?

Da

Ne

(Uvjet: b1=1)

b2_5. U kojem sektoru ste zaposleni?

Poljoprivreda, prehrana i veterina
Šumarstvo i drvna tehnologija
Geologija, rudarstvo, nafta i kemijska tehnologija
Moda, tekstil i koža
Grafička tehnologija i audiovizualne tehnologije
Strojarstvo, brodogradnja i metalurgija
Elektrotehnika i računarstvo
Graditeljstvo, geodezija i arhitektura
Ekonomija i trgovina
Turizam i ugostiteljstvo
Promet i logistika
Zdravstvo
Osobne, usluge zaštite i druge usluge
Umjetnost
Temeljne prirodne znanosti
Temeljne tehničke znanosti
Zrakoplovstvo, raketna i svemirska tehnika
Informacije i komunikacije
Pravo, politologija, sociologija, državna uprava i javni poslovi
Psihologija, edukacijska rehabilitacija, logopedija i socijalne djelatnosti
Odgoj, obrazovanje i sport
Filozofija, teologija i religijske znanosti
Povijest, znanost o umjetnosti, arheologija, etnologija i antropologija
Sigurnost i obrana
Filologija

(Uvjet: b1=1)

b2_6. Način pronalaska tog zaposlenja?

Putem HZZ-a
Samoinicijativno sam se javio/la poslodavcu
Preko obitelji, prijatelja, poznanika
Pristupio mi je poslodavac
Internetske stranice poduzeća
Oglas u medijima
Stručna praksa tijekom studija
Društvene mreže
Preporuka nastavnika sa studija
Privatne agencije za zapošljavanje
Služba za razvoj karijere na učilištu
Na danima karijera
Nastavili ste raditi svoj studentski posao

Pokrenuo/la sam vlastiti posao
Ostalo, molimo Vas navedite što? _____

(Uvjet: b1=1)

b2_7. Koliko iznose Vaša neto mjesečna primanja? _____

(Uvjet: b1=1)

b2_8. Koliko ste zadovoljni svojim sadašnjim poslom?

(skala 1-5) 1:Uopće nisam zadovoljan/na - 5: U potpunosti sam zadovoljan/na

(Uvjet: b1=1)

b2_9. Je li Vaš trenutni posao prvi posao na kojem ste radili od kada ste završili studij (IME STUDIJA)?

Da

Ne

(Uvjet: b1=1)

b3. Što od sljedećega najbolje opisuje Vašu sadašnju situaciju?

Studiram

Nezaposlen/a, nisam prijavljen/a na Hrvatski zavod za zapošljavanje (HZZ)

Nezaposlen/a, prijavljen/a na Hrvatski zavod za zapošljavanje (HZZ)

Posvetio/la sam se obitelji i/ili kućanskim poslovima

Ništa od navedenog

(Uvjet: b3=2,3)

b3_1. Koji je prema Vašem mišljenju bio glavni razlog Vaše nezaposlenosti?

Nedovoljna priprema za tržište rada u okviru visokog učilišta

Nedovoljna ponuda poslova u struci

Neprihvatljivi uvjeti zaposlenja

Traženje posla u inozemstvu

Drugi razlog, koji? _____

(Uvjet: b1=1)

b3_2. Jeste li nakon završetka studija (NAZIV PROGRAMA) u bilo kojem razdoblju bili zaposleni?

Da

Ne

(Uvjet: b3_2=1 | b2_9=2)

b4_1_1. Kada ste počeli raditi na svojem prvom poslu nakon studija? Mjesec: _____

(Uvjet: b3_2=1 | b2_9=2)

b4_1_2. Kada ste počeli raditi na svojem prvom poslu nakon studija? Godina: _____

(Uvjet: b3_2=1 | b2_9=2)

b4_2. Je li taj posao bio u struci koju ste studirali?

Da

Ne

(Uvjet: b3_2=1 | b2_9=2)

b4_3_1. Kada ste prestali raditi na tom poslu? Mjesec: _____

(Uvjet: b3_2=1 | b2_9=2)

b4_3_2. Kada ste prestali raditi na tom poslu? Godina: _____

c_1. Gdje sada živite?

U Republici Hrvatskoj

U drugoj državi

(Uvjet: c1=1)

c1_1. U kojoj županiji sada živite?

(izbor popisa županija)

(Uvjet: c1=2)

c1_2. U kojoj državi sada živite ? _____

c_2. Gdje ste živjeli prije nego ste upisali studij ?

U Republici Hrvatskoj

U drugoj državi

(Uvjet: c2=1)

c2_1. U kojoj županiji ste živjeli?

(izbor popisa županija)

(Uvjet: c2=2)

c2_2. U kojoj državi ste živjeli prije nego ste upisali svoj prvi studij? _____

c3_1. Koji je najviši stupanj obrazovanja Vaših roditelja? Otac/skrbnik:

Nezavršena osnovna škola

Završena osnovna škola

Srednja strukovna škola u trajanju od 3 godine

Srednja strukovna škola u trajanju od 4 godine i više

Gimnazija

Viša ili visoka škola

Stručni studij (2-3 godine)

Sveučilišni studij (4-6 godina)

Postignut magisterij/doktorat znanosti

Ne znam/ne odnosi se na mene

c3_2. Koji je najviši stupanj obrazovanja Vaših roditelja? Majka/skrbnica:

Nezavršena osnovna škola

Završena osnovna škola

Srednja strukovna škola u trajanju od 3 godine

Srednja strukovna škola u trajanju od 4 godine i više

Gimnazija

Viša ili visoka škola

Stručni studij (2-3 godine)

Sveučilišni studij (4-6 godina)
Postignut magisterij/doktorat znanosti
Ne znam/ne odnosi se na mene

c4. Kako biste procijenili financijske prilike Vaših roditelja (skrbnika) za vrijeme Vašeg studija u odnosu na druge obitelji?

(skala 1-5) 1: Ispod prosjeka – 5: Iznad prosjeka

Prilog 2. Popis sveučilišta i sastavnica koje su sudjelovale u istraživanju, s brojem sudionika koji su ispunili anketu.

Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (196)
Akademija dramske umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu (19)
Akademija likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu (42)
Akademija primijenjenih umjetnosti Sveučilišta u Rijeci (21)
Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku (21)
Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (2)
EFFECTUS studij financije i pravo - visoko učilište (32)
Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci (140)
Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu (129)
Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (48)
Fakultet elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu (400)
Fakultet elektrotehnike, strojarstva i brodogradnje Sveučilišta u Splitu (87)
Fakultet filozofije i religijskih znanosti (9)
Fakultet građevinarstva, arhitekture i geodezije Sveučilišta u Splitu (73)
Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu (98)
Fakultet informatike i digitalnih tehnologija Sveučilišta u Rijeci (25)
Fakultet kemijskog inženjerstva i tehnologije Sveučilišta u Zagrebu (75)
Fakultet organizacije i informatike u Varaždinu Sveučilišta u Zagrebu (165)
Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu (126)
Fakultet strojarstva i brodogradnje Sveučilišta u Zagrebu (27)
Fakultet šumarstva i drvne tehnologije (54)
Fakultet za dentalnu medicinu i zdravstvo Osijek (117)
Fakultet za fiziku Sveučilišta u Rijeci (6)
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Sveučilišta u Rijeci (82)

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta u Osijeku (71)

Fakultet zdravstvenih studija Sveučilišta u Rijeci (64)

Farmaceutsko-biokemijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (51)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku (118)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci (128)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu (101)

Geodetski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (22)

Geotehnički fakultet u Varaždinu Sveučilišta u Zagrebu (14)

Građevinski fakultet Sveučilišta u Rijeci (36)

Građevinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (77)

Građevinski i arhitektonski fakultet Sveučilišta u Osijeku (75)

Grafički fakultet Sveučilišta u Zagrebu (53)

Hrvatsko katoličko sveučilište (97)

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu Sveučilišta u Osijeku (8)

Kineziološki fakultet Sveučilišta u Splitu (51)

Medicinski fakultet Sveučilišta u Osijeku (49)

Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci (29)

Medicinski fakultet Sveučilišta u Splitu (54)

Međimursko veleučilište u Čakovcu (47)

Muzička akademija Sveučilišta u Zagrebu (11)

Odjel za biologiju Sveučilišta u Osijeku (20)

Odjel za biotehnologiju Sveučilišta u Rijeci (27)

Odjel za fiziku Sveučilišta u Osijeku (4)

Odjel za kemiju Sveučilišta u Osijeku (12)

Odjel za matematiku Sveučilišta u Osijeku (26)

Odjel za matematiku Sveučilišta u Rijeci (13)

Pomorski fakultet Sveučilišta u Rijeci (58)

Pomorski fakultet Sveučilišta u Splitu (46)

Poslovno veleučilište Zagreb (26)

Pravni fakultet Sveučilišta u Osijeku (154)

Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci (71)

Prehrambeno tehnološki fakultet Sveučilišta u Osijeku (53)

Prehrambeno-biotehnološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu (102)

Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu (318)

RRiF Visoka škola za financijski menadžment (6)

Rudarsko-geološko-naftni fakultet Sveučilišta u Zagrebu (38)

Stomatološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu (32)

Sveučilišni odjel za forenzične znanosti Sveučilišta u Splitu (16)

Sveučilišni odjel za stručne studije Sveučilišta u Splitu (125)
Sveučilišni odjel za studije mora Sveučilišta u Splitu (15)
Sveučilišni odjel zdravstvenih studija Sveučilišta u Splitu (31)
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli (242)
Sveučilište Sjever (302)
Sveučilište u Dubrovniku (45)
Sveučilište u Slavonskom Brodu (178)
Sveučilište u Zadru (301)
Tehnički fakultet Sveučilišta u Rijeci (96)
Tekstilno-tehnološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu (39)
Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci (51)
Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (226)
Veleučilište 'Hrvatsko zagorje' Krapina (18)
Veleučilište 'Lavoslav Ružička' u Vukovaru (70)
Veleučilište 'Nikola Tesla' u Gospiću (10)
Veleučilište s pravom javnosti BALTAZAR ZAPREŠIĆ (109)
Veleučilište u Bjelovaru (36)
Veleučilište u Požegi (24)
Veleučilište u Rijeci (64)
Veleučilište u Šibeniku (47)
Veleučilište Velika Gorica (105)
Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (33)
Visoko gospodarsko učilište u Križevcima (11)
Zdravstveno veleučilište (172)

Napomena: Navedeni su nazivi visokih učilišta na snazi u vrijeme stjecanja diplome (2022. godine).

agencija za znanost i visoko obrazovanje